

Sedmá generace – společensko-ekologický časopis **1/2018**

7.G

Plasty / Bezobalové obchody / Jak přežít v Zemanově / Naše lesy nevzkvétají
/ Objektivita ČT / Minimalismus / Terrapie / Krajinou domova / Dějiny
neposlušnosti / Africká Archa / Jaromír Manhart / Jan Šobotník

Plastocén

9 771212 049002
XXVII. ročník | 77 Kč | 3,20 €

BAV LEG

94% BIOAVLNĚNÝ
100% ORIGINÁL

biobavlněné legíny
pro malé i velké
vzory, co vás chytanou

GOTS BIOAVLNĚNÝ PŘÍRODNÍ BARVY HANDMADE

WWW.BAVLEG.CZ

Bio styl	Zdraví	Eco world
Alternativa		Osobní rozvoj

FESTIVAL, KTERÝ VÁM NASADÍ BROUKA DO HLAVY

23. – 25. 3. 2018

Výstaviště Praha Holešovice

www.evolution.cz

EVOLUTION
— festival —

VÍTE, JAK VÁLÍ ZVÍŘÁTKA?

ODPOVĚĎ NAJDETE NA OBCHOD.HNUTIDUHA.CZ

**Hnutí
DUHA**

AKTUALIZACE SYSTÉMU

Může to chvíli trvat.
Nevypínejte prosím počítač.

J E D E N S V Ě T (•)

= festival dokumentárních
filmů o lidských právech

>>> 5.-14. března 2018
>>> Praha a 36 dalších měst
>>> www.jedensvet.cz

// pořádá ČLOVĚK V TÍSNI o.p.s.

13| **Bezobalový obchod mění způsob myšlení**
foto: Magdalena Hronová

37| **Naše lesy nevzkvétají**
foto: Jakub Schramm

obsah

TÉMA

- 4| Ivo Kropáček
Alenka v říši obalů
Obalové odpady v České republice neustále přibývají. Kam s nimi?
- 9| Sabina Vojtěchová
Vítejte v plastocénu
Lidstvo ročně vyprodukuje více než 300 milionů tun plastu. Lze éru plastocénu ukončit?
- 10| Marie Drahoňovská
Putování za nulovým odpadem
Nedávno u nás vyrašilo několik desítek bezobalových obchodů. Jak se jim daří?
- 13| Rozhovor s Mariánem Mindošem
Bezobalový obchod mění způsob myšlení
Se spoluzakladatelem Kosího zobu o slastech a strastech bezobalového podnikání.
- 16| Michaela Kolková
Bez obalu se smyslem
Kdo nakupuje bezobalově? Vyzvědali jsme ve třech brněnských obchodech.
- 20| Martina Valentíková
Hypermarkety bez obalu
Může se bezobalovost prosadit i v super- a hypermarketech?
- 23| Magdaléna Vaculčíaková
Kancl bez koše
Slovenská pobočka firmy Curaden se od loňska snaží fungovat bez odpadu.
- 25| Rozhovor s Jaromírem Manhartem
Je to na každém z nás
S ředitelem Odboru odpadů na MŽP o oběhovém balíčku, skládkařské lobby a sáčcích na hřebíky.
-
- SERIÁLY**
- 29| Veronika Kicková
Kdo je les
Výzvu *Desatero pro les* na Slovensku podepsaly desetitisíce lidí. Změní něco k lepšímu?

- 33| Jan Miessler
Objektivní trable České televize
Jak objektivně měřit objektivitu veřejnoprávních médií?
- 35| Dominik Grohmann
Minimální dobrovolná skromnost
Plusy a mínusy životního stylu, co teď frčí v lifestyleových rubrikách.
-
- DROBNOHLED**
- 37| Karolína Poláčková
Naše lesy nevzkvétají
Co se skrývá za nejhorší kůrovcovou kalamitou posledních několika set let?
- 41| Tereza Šimůnková
To nejlepší ze severu
Být Draháňská rokle v Brdech, říkali by jí trampové Velký severní kaňon.
- 45| Jiří Koželouh
Jak přežít v Zemanově
Ekologické hnutí musí bojovat o veřejný prostor a předkládat řešení problémů.
-
- KULTURNÍ ZAHRADA**
- 47| Charles Eisenstein
My a Země jsme jedno
Co je skutečnou příčinou klimatické změny? Příběh oddělenosti.
- 52| Vojtěch Pelikán
Dějiny donkichotství
Cyklus *Dějiny neposlušnosti* není pouze hutnou kronikou zdejšího ekohnutí.
- 54| Štěpán Jindra
Stoletá africká Archa
Film *Archa světel a stínů* dokládá nadčasovou fascinaci živým bohatstvím tohoto světa.
-
- ROZHOVOR**
- 57| Rozhovor s Janem Šobotníkem
Termitům jsem úplně propadl
Se světově známým biologem o zranitelných termitech, vědeckém zápalu a mizející přírodě.

editorial

Vážená čtenářko, vážený čtenáři,

ano, bezodpadové obchody rostou jako houby po dešti, ale ne, nestačí to — (nejen) plastového odpadu každoročně přibývá. Ano, zažíváme nejhorší lesní kalamitu za poslední staletí, ale ne, všechno rozhodně nemůžeme svést na kůrovce. Ano, Česká televize a Český rozhlas dělají chyby, ale ne, jejich komerční konkurenti nehájí veřejný zájem lépe. Ano, minimalisticky si vyčistíme stůl, byt i hlavu, ale ne, dobrovolná skromnost spočívá i v něčem jiném. Ano, v prezidentských volbách jsme prohráli, nešlo o žádnou „nevýhru“, ale ne, tato země je i naše, a bojujme tudíž o každý centimetr veřejného prostoru. Ano, za změnou klimatu může imperativ ekonomického růstu a technologická arogance, ale ne, naše malé neviditelné činy neradno podceňovat. Ano, na sedmogenerační stránky se po čase vracejí Vojtěch Pelikán a Zuzana Vlasatá se svou Terrapií, a ne, ještě nejsme bezobaloví — alespoň tedy v papíru. Ano, zvýšili jsme cenu čísla ve volném prodeji z 69 na 77 korun, ale ne, cena předplatného zůstává i sedmým rokem stejná. A ano, vyhověli jsme vašim přáním a zvětšili písmo, ale ne, i méně slovy chceme i o přírodě, životním prostředí i naší době sdělovat to podstatné.

Vítejte ve 27. ročníku Sedmé generace a držte se — všeho dobrého, co máte a znáte.

Vít Kouřil

Vít Kouřil

Marie Drahoňovská – Zkoušky ekodospělosti (7.G 6/2017)

Vloni jsem si po dlouhých letech nepředplatil Sedmou generaci, a i když to nepíšu moc rád — nelituji. Jednak už jsem prostě „někde jinde“, jednak tam už mají příliš nízké nároky na věcnou správnost nebo alespoň, metaforicky řečeno, rozbité zpětné zrcátko.

V úvodu „otvíraku“ čísla 6/2017, nazvaném *Zkoušky ekodospělosti*, čteme větu: „Odmyslíme-li si TIS a Hnutí Brontosaurus, organizace zabývající se environmentální výchovou začaly vznikat až po roce 1989.“ Tak to je hodně daleko od pravdy, nehledě na to, že není žádný dobrý důvod si ty dvě instituce „odmyslet“. Autorka Marie Drahoňovská každopádně zapomněla v první řadě na „specializovaný“ Český svaz ochránců přírody, a hned ve druhé na Pionýr a turistické oddíly mládeže při Československém svazu tělesné výchovy a sportu. Mnoho set, možná několik tisíc dobrých (čímž uznávám, že asi ne všechny) pionýrských oddílů a „tomíků“ se věnovalo (i) environmentální výchově už před rokem 1989.

Jiří Guth, Borovany

Vážený pane Guthe, děkuji Vám za kritický ohlas, máte pravdu, environmentální výchově se před rokem 1989 věnovalo více organizací, jak jsme ostatně v Sedmé generaci psali už mnohokrát. Omlouvám se za chybu a přeji vše dobré do roku 2018, **Vít Kouřil, šéfredaktor 7.G**

Václav Mach – Vycení environmentální hnutí opět zuby? (7.G 6/2017)

Ač jsem knihu *Tmavozelený svět* ještě nečetl, je dobře, že existuje. Jsou tak po kupě důležité porevoluční eko-anarcho-události. Autor zřejmě v knize upozorňuje na jakýsi environmentální žal po přímých akcích, které tu mizí. Ano, je to tak. Sám jsem v roce 2007 po patnácti ročnicích přestal z Brna celostátně koordinovat akci Den bez aut. A v roce 2013 byl v Brně poslední StreetFest/ProtestFest, který navázal na 1. brněnskou pouliční slavnost (street party) z roku 1999. Prostě doba Síly Přímé Akce pomalu končí a místo ní je tu doba Síly Slov. Proto je také dnes nejradikálnějším činem poslat ve správním řízení připomínku k nějaké stavbě či odvolání, nebo dokonce správní žalobu. Nálepka ekoteroristy vás jistě nemine. **Miroslav Patrik, Brno**

Vzkazy redakci:

Časopis je super. Posledné číslo o VLKu-Lukáčovi mi udrelo na strunu. Ja som aktivista za VLKa a Čergov je môj domov, ktorý VLK chráni. Je treba vydržať v nerovnom boji. Ale snád bude nás, ktorí dobre chceme, raz viac! Robíte po každej stránke profesionálnu prácu a veľká vďaka za mnoho podnetov k zmene zmýšľania a postojov. Žijeme neľahkú dobu a je treba veľa síl vynakladať často aj do malých zmien. (...) Obdivujem tiež pána Šmajsa. Pred tým človekom by mali mať ľudia väčší rešpekt, a dávať mu viac možnosť hovoriť aj do vecí verejných. **Kristián Čura**, ekoblog.sk/clanky/bilancia-seba-obeta.

Přeju hodně úspěchů ve vaší činnosti. Předplatné časopisu Sedmá generace беру jako jednu z nejlepších investic poslední doby, zejména přístup do archivu čísel zpětně až do devadesátých let je nesmírně přínosný. Člověk má jednak možnost konfrontovat názory politiků i ekologů na různá témata například před dvaceti lety a dnes, a jednak číst články velice inspirativních lidí a zamyslet se nad nesmyslností spousty věcí kolem nás. **Martin Hudlička, Praha**

Díky za příjemné a přínosné čtení! Díky Sedmičce mám i na mateřské trochu přehled bez vysedávání u internetu a nejvíc oceňuji, že vedle zpráv o všeobecně se zhoršujícím stavu se dozvídám i zprávy dobré, které mě inspirují, a hlavně mi vždycky zvednou náladu :-). Přeji vám i sobě spoustu dalších zajímavých a inspirativních témat a dobrý rok. **Kristýna Kubů, Adamov**

Pište dál tak důkladně a všestranně jako doposud! **Olga Richterová, Praha**

Vaši práce si velmi vážím. 7.G je vskutku kvalitní počtení. Ráda chodím i na vaše diskusní večery v Brně. Jen tak dál! **Šárka Sobolevská, Plzeň**

Jste skvělí a nejvíc vám fandím. Společně s A2 jste pro mě tím nejlepším čtením. Ať se daří! **Paola Jenková, Praha**

7.G mám moc ráda, a i když třeba nestihnou vždycky přečíst vše, zdá se mi, že časopis má koncepci, vizi, tvář, téma. Přála bych si, aby přibývalo čtenářů, uvědomělých a vědomých. Uvítám články o cirkulární ekonomice, uhlíkové stopě a úsporách v životním stylu, který bude třeba pro udržení globálního oteplování do 2°C. Děkuji, **Kateřina Poláčková Husová, Praha**

Psát nám můžete na e-mail sgenerace@hnutiduha.cz nebo na adresu redaktorů (prijmeni@sedmagenerace.cz), pod články na webu, na náš facebookový profil, twitterový účet nebo na adresu Hnutí DUHA — Sedmá generace, Údolní 33, Brno 602 00. Děkujeme.

Automat pro bezdomovce

Dvaadvacetiletý Huzaif Khaled pravidelně cestoval vlakem z Nottinghamu na univerzitu v Cambridge. Hodiny na cestě si krátil přemýšlením o tom, jak pomoci lidem bez domova, se kterými se na britských nádražích často setkával. Nakonec se rozhodl pro automat a po nesčetných odmítnutích mu nakonec jeden v ceně 290 tisíc korun darovala organizace N&W Global Vending. Mladý aktivista jej zaplnil sendviči, vodou, chipsy, energetickými tyčinkami, ponožkami, zubními kartáčky či pastou. Lidé žijící na ulici si v něm mohou vyzvednout až tři položky denně, a to díky kartě, kterou získají v centru pro lidi bez domova Friary. Podmínkou je pravidelná návštěva centra minimálně jednou týdně. Khaledova organizace Action Hunger chce postavit podobné automaty v zemích po celém světě. Už v únoru se má jeden objevit v New Yorku.

Chodit s Inuity na led

Dřív stačilo třikrát seknout harpunou a Inuité na severu Kanady věděli, zda je bezpečné vkročit na zamrzlý oceán. S příchodem globálního oteplování se ale vstup na ledovou plochu stává čím dál častěji hazardem. Jen během roku 2010 zradil led každého dvanáctého obyvatele kanadského městečka Nain. Místo toho, aby se vydávali na lov či pro dřevo, jedli raději polotovary a topili starým nábytkem. Letošní zima už by ale mohla být jiná. Vědci z Memorial University v Newfoundlandu totiž přišli s projektem SmartICE, který by měl pomocí tyčových senzorů a satelitní navigace obyvatelům oblasti Nunavutu pomoci přesně měřit stav ledu a vyznačovat bezpečné stezky. Kromě toho chce SmartICE zapojit mladé domorodce do projektu tak, aby získané zkušenosti mohli využít při hledání zaměstnání.

Záhadné umírání klokanů

Nad miliony mrtvých klokanů v Austrálii vědci stále krčí rameny. Neznámá nemoc stihla jen za poslední rok snížit počet klokanů červených a šedých v australském Novém Jižním Walesu o 40 procent. Podle australského veterináře Grega Currena se nemůže jednat o genetický problém ani o otravu jídlem, jelikož potrava napadených klokanů se výrazně liší.

Nemoc neodpovídá ani žádným doposud známým virovým či bakteriálním onemocněním. Projevuje se vnitřním krvácením, křečemi, slepotou a následnou smrtí. A tak zatímco loni se mluvilo o přemnožení klokanů — na území Nového Jižního Walesu jich žilo 17,4 milionu — letos se o ně vědci začínají bát.

Antilopy Derbyho, go home

Oblast Senegalu je jediným místem na světě, kde se dnes nachází poddruh antilopy Derbyho. Do velké míry za to můžeme vděčit vědcům z České zemědělské univerzity, kteří před sedmácti lety převezli šest jedinců tohoto vysoce ohroženého poddruhu do rezervace Bandia. Mezi nimi byl také tehdy dvouletý „alfa samec“ Niokolo, který má dnes včetně vnuků a pravnuků už sto potomků. Celkem však na světě žije pouze 260 antilop Derbyho, což je stále o polovinu méně, než je potřeba k zajištění udržitelného genového toku. Ani v rezervaci ale antilopy nejsou zcela v bezpečí, proti pytlákům je chrání 120 strážců. Letos vědci plánují v rámci projektu Back Home vypustit několik samců do volné přírody. Přispět k tomu můžete buď finančním darem, nebo adoptí jednoho z mláďat.

Exploze tankeru s ropou

Letošního 10. ledna explodoval 257 kilometrů od břehů Šanghaje tanker s náloží 136 tisíc tun ropného kondenzátu. Íránský tanker Sanchi, který převážel ropu do Jižní Koreje, se totiž pět dní

předtím srazil s čínskou nákladní lodí a od té doby hořel. Jeho výbuchu se pokoušeli zabránit záchranáři z Číny i Koreje, kteří zároveň pátrali po dvaatřicetičlenné posádce. Podmínky jim ztěžoval jak toxický kouř, tak špatná viditelnost a počasí. Největší hrozbu však představuje ropná skvrna. Kondenzát rychleji hoří a rychleji se vypaří, zároveň se ale také šíří rychleji než běžná ropa. Příčina srážky je zatím neznámá.

Připravila Marie Drahoňovská.

Alenka v říši obalů

Nakupujeme rychle ve spěchu, malá množství, protože málo plánujeme dopředu. Stále méně jídla připravujeme doma. Takže více nakupujeme polotovary, či rovnou hotová jídla. Zboží stále častěji kupujeme přes internet, objem obalů proto občas převýší objem zboží. Stará Evropa si tento boom již zažila a nyní stále častěji hledá alternativy, východní Evropa ale balí rok od roku více. Zatímco v celé EU roste množství obalových odpadů jen velmi mírně, v České republice od roku 2003 narostlo o více než polovinu. Daří se nám je aspoň víc recyklovat?

IVO KROPÁČEK

Se vstupem do Evropské unie jsme se zavázali přijmout výrazně přísnější pravidla pro zacházení s odpady a obaly. Museli jsme přestat skládkovat odpady za každou vesnici a vybudovat zabezpečené skládky. Navíc jsme dostali za úkol zajistit recyklaci alespoň části obalů. Iniciativu převzal průmysl: založil společnost Eko-kom, které výrobci a dovozci obalů platí poplatky. Z podnětu obalového průmyslu se však u nás netřídí jen obaly jako v západní Evropě, ale všechny odpady. To průmyslu umožňuje dále zlevnit náklady za sběr obalů.

Eko-kom vybranými penězi přispívá na provoz dotřídovacích linek. Platí obcím za každou tunu vytríděných obalů. Podílí se na přípravě různých studií. Ale platí i veřejnou kampaň *Nebudte líní, třídte odpad*. Průmysl se tak sice musí ekonomicky podílet na zajištění recyklace, zároveň ale získal obrovský vliv na přípravu obalové legislativy a vytváří výkazy pro Českou republiku, které se posílají Evropské komisi.

Menší než velká míra recyklace

Statistiky Eko-komu říkají, že se u nás pošlou k recyklaci tři čtvrtiny obalových odpadů. To ale zdaleka neznamena, že tyto obaly budou skutečně zrecyklovány. Pouze dorazí na dotřídovací linku, kde se dále ručně dotřídí obsah barevných kontejnerů. Již tento proces se započítává jako „recyklace“. Navíc asi polovina všech plastů, které na dotřídovací linku dorazí, končí stejně na skládkách, protože pro ně zatím není využití, nebo jsou vyrobeny tak, že se recyklovat prostě nedají. A i z té druhé poloviny plastových odpadů se část využije na výrobu paliv. Recyklace je přece proces, při kterém se z odpadu vytvoří výrobek. A kdo řeší, že jde o výrobek nazvaný „tuhé alternativní palivo“?

Na skládkách tak podle statistik Eko-komu každoročně končí nejméně 230 000 tun obalových odpadů, nejvíce plastů. Skutečnost však bude ještě horší, protože do statistiky není započtena polovina nevyužitelných plastů, které vystupují z dotřídovacích linek. Za recyklované odpady jsou považovány také ty, které se podařilo vyvézt do zahraničí. Po světě tak stojí areály plné odpadu marně čekající na plánovanou recyklaci, ke které nikdy nedojde. Opět nejhorší situace je v případě plastových odpadů.

Polovina vytríděných plastů z EU se exportuje do zahraničí, z toho více než 85 procent mířilo do Číny. Nelze se divit, že od roku 2018 začalo platit čínské zpřísnění pravidel pro dovoz odpadů. Nerecyklovatelné odpady totiž pouze v tom lepším případě končily na nezabezpečených skládkách. Často se nekontrolovatelně spalovaly nebo mizely v moři. Miliony tun nekvalitně vytríděných odpadů z USA a Evropy

do země draka již nesmí. Je však možné vyvézt kvalitně vytríděné suroviny. Pro ty nekvalitně vytríděné se hledají nová odbytiště, ale na světě neexistuje tak velké odbytiště jako Čína. Výsledkem je, že svozové firmy posílají českým obcím faktury požadující po obcích proplacení vyšších nákladů za recyklaci plastů.

Plastová polévka

Jsme v situaci, kdy si průmysl ponechá zisk, ale náklady zaplatí společnost. Přičemž naše zodpovědné orgány jsou rády, že vyřešily problém, neboť podle statistik patříme mezi nejlépe „recyklující“ národy v Evropě. Situace ale ukazuje na naprostou nekonkurenceschopnost českého systému „recyklace“ obalů a odpadů. Ačkoli se obrovská množství našich plastových odpadů pálí nebo končí na skládkách, zdejší firmy recyklující plasty u nás nejsou schopny získat kvalitní materiál k recyklaci a kupují ho na německém trhu. Situace se změní, až zmodernizujeme zastaralé dotřídovací linky, aby byly schopny produkovat na trhu použitelné suroviny, a ne pouze PET lahve, PE fólie a tuhá alternativní paliva.

Ale zpátky k plastům. Ty se jak známo v prostředí rozkládají velice pomalu a zamořují tak životní prostředí. Lesy, příkopy, louky i řeky od plastů vyčistí na jaře dobrovolníci. Pokud ne, zapadají listím a stanou se součástí půdy. Hůř jsou na tom oceány, kde každoročně skončí asi 13 milionů tun plastů (čtyři procenta světové roční produkce plastů). Státy Evropské unie posílají do moří mezi 150 až 500 tisíci tun plastů ročně. Stejně jako v půdě se plasty stávají součástí moří, ve vodě se však rychle drolí na malé kousky plastů. Mikroplasty, tedy částičky plastů menší než 5 mm, pomalu zaplnily oceány. Z moří se stává „plastová polévka“, která ohrožuje život — jak ten mořský, tak i náš.

Mikroplasty jsou už i v ovzduší, pitné vodě, kuchyňské soli nebo medu. Vědci však doposud neví, jak mikroplasty ovlivňují lidské zdraví. Přitom studie říkají, že EU vypouští do životního prostředí každoročně 75–300 tisíc tun mikroplastů ročně, tedy 10–35 tisíc plných popelářských aut.

Dva evropské vylepšovky

Pro řešení všech výše uvedených problémů připravila Evropská unie dva zásadní dokumenty. Prvním je nová odpadová legislativa, souhrnně pojmenovaná Balíček pro oběhové hospodářství. Jedná se o změnu šesti odpadových směrnic. Balíček bude po členských státech zřejmě od poloviny roku 2018 požadovat zvýšení recyklace komunálních odpadů na minimálně 65 procent do roku 2035 a recyklaci minimálně 70 procent obalových odpadů do roku 2030, přičemž jen

plastových obalů má být recyklováno 55 procent v roce 2025. Směrnice dále zpřísní, co si členské země mohou započítat jako recyklaci. A navrhuje řadu opatření pro snížení produkce mikroplastů, například omezení používání oxodegradabilních plastů, které se v přírodě rozpadají na zmíněné mikroplasty.

Druhým zásadním dokumentem je Evropská strategie pro plasty v oběhovém hospodářství zveřejněná začátkem roku 2018. Evropská komise díky ní připravuje nová opatření v oblasti ekodesignu, která by měla vést k vyšší recyklovatelnosti plastů. Chystá omezit plasty na jedno použití, upřednostnit recykláty ve veřejných zakázkách a mnoho dalších zpřísnění. Evropská komise ale průmysl bohužel pouze vyzývá k přijetí dobrovolných závazků ve výši využívání recyklovaných plastů. A až čas ukáže, zda průmysl dobrovolně začne problém řešit, nebo zda bude nutné přistoupit k regulaci a příkazům. Evropská komise také vyzývá zodpovědné národní orgány, aby zvýšily poplatky za skládkování i spalování odpadů, čímž by se recyklace ekonomicky vyplatila.

Český Recykocourkov

Ministerstvo životního prostředí vedené Richardem Brabecem (ANO) však ve vyšší a skutečné recyklaci cestu nevidí. Cíle pro recyklaci si stanovuje na nejnižší možné úrovni podle stávajících evropských směrnic a snaží se především přesunout odpad ze skládek do spaloven. Do tuzemského zákona tudíž byl, nad rámec evropských požadavků, prosazen zákaz skládkování spalitelných a recyklovatelných odpadů od roku 2024. Takže jsme se vstupem do EU vybudovali zabezpečené skládky, které nyní máme k roku 2024 zase zavírat, a místo nich máme postavit spalovny s kapacitou potřebnou pro rok 2024. Přitom víme, že v roce 2024 budeme stěží recyklovat kolem 40 procent komunálních odpadů, a v roce 2035 má každý stát EU podle Balíčku recyklovat minimálně 65 procent komunálních odpadů. A na úkor čeho poroste mezi lety 2024 a 2035 recyklace ze 40 na 65 procent, když už ne na úkor skládek? Jedině na úkor právě postavených spaloven. Jenže ty bude možné provozovat na plný výkon pouze tehdy, pokud se potřebný směsný komunální odpad doveze ze zahraničí. Takže opět budeme budovat nadkapacity u zařízení, která budeme později složitě a nákladně zavírat. Je to sice drahé, ale energetické lobby (ČEZ, Veolia, Teplárenskému sdružení a dalším) to vyhovuje. Není divu, že k zavádění poplatku za pálení odpadů, jak jej doporučuje Evropská komise, se ministerstvo nemá.

Také v poslední novele obalového zákona z roku 2017 ministerstvo životního prostředí zvolilo nejméně přísné opatření

foto: Ingrid Taylor

požadující omezit používání jednorázových plastových tašek. Od letoška sice zakázalo obchodům rozdávat plastové odnosné tašky, návrh poslankyně Golasowské z KDU-ČSL, aby byly zpoplatněny také velmi tenké plastové sáčky, ministr Brabec a následně i Poslanecká sněmovna nevyslyšeli.

Obdobně se Brabec při přijímání obalové novely zachoval při stanovení míry recyklace obalů. MŽP navrhlo recyklovat v letech 2016–2019 jen 45 procent plastových obalů, ačkoli Česká republika dlouhodobě recykluje více než 50 procent, přičemž Evropská komise požaduje, abychom v roce 2025 recyklovali 55 procent. Dalším nelogickým ústupkem MŽP bylo stanovení cíle recyklace pro všechny obalové odpady. Dlouhodobě jich v České republice recyklujeme kolem 70 procent, čímž plníme cíle Evropské komise stanovené až pro rok 2025. Přesto ministerstvo navrhlo cíl pro rok 2016 pouze 60 procent.

Ne/komplikovat situaci

Avšak sněmovní debata o obalové novele ukázala, že někteří poslanci jdou na ruku průmyslu ještě více než ministr Brabec. Jmenovitě exministr průmyslu Milan Urban (ČSSD) a exhejtman Jihočeského kraje Jan Zahradník (ODS), který se o snižování cílů recyklace obalů snaží systematicky. Sám svou filosofii vysvětlil v roce 2014, když prohlásil: „Naším (...) průmyslovým podnikům nebudeme komplikovat situaci a nebudeme jim zhoršovat jejich konkurenceschopnost tím, že stanovíme podle mého názoru zbytečně vysoké limity pro recyklaci.“

Jak vidno, naši politici snahy o řešení problematiky obalů, a především plastových odpadů, spíše brzdí. Musíme stále spoléhat na pozitivní tlak Evropské unie, která však znečišťovatelům také podléhá. Tlačit bychom tak měli především my sami, aktivní občané a občanky.

Autor je odpadový expert Hnutí DUHA.

Albatrosi si často pletou plasty s potravou. Zdroj: Chris Jordan.

SABINA VOJTĚCHOVÁ

Vítejte v plastocénu

Lidstvo ročně vyprodukuje více než 300 milionů tun plastu – nosíme si v něm nákupy, obalujeme jím potraviny, obklopuje nás doma i venku. A když už ho nepotřebujeme, dáme ho pryč. Jenomže pryč neexistuje. Plast putuje na skládky, do spaloven, v nejlepší případě k recyklaci, v nejhorším do oceánů. Ty dokážou pojmout nevyčíslitelné množství odpadků, které – ukryté pod hladinou – zároveň mizí ze svědomí producentů i konzumentů. Plasty ale nadále žijí vlastním životem: zaplavují pláže, zabíjejí živočichy, rozpadají se na nebezpečné mikročástice ohrožující mořské ekosystémy, které mohou do několika let zdevastovat a vytlačit. Lze éru plastocénu ukončit?

Plast se stal neodmyslitelnou součástí každodenního života většiny lidské populace. Ve společnosti uspěl jako žádný jiný materiál – je snadno zpracovatelný a univerzálně použitelný, ať už jde o tepelnou odolnost, tvrdost, pružnost, nebo možnost formování do předmětů, filmů či vláken. V našem světě díky tomu představuje perfektního pomocníka – zabalit a vzít s sebou se díky němu dá prakticky vše: ranní káva, bageta, oběd z rychlého občerstvení odnaproti i rohlíky ze supermarketu k večeri. Nadnárodní korporace jako Coca-Cola nebo McDonald's ročně využijí stovky miliard jednorázových plastových obalů. Podle Programu OSN pro životní prostředí (UNEP) tvoří plastové obaly 42 procent všech vyrobených plastů, přičemž každoročně končí okolo osmi milionů tun plastového odpadu v oceánech.

Oceány ale nejsou bezbřehé a pomalu se mění v plovoucí skládku. Vlivem vodních proudů se malé i velké plastové částice shlukují do plovoucích útvarů a pokrývají obří plochy.

Pro živočichy znamenají smrtelnou past – ryby, želvy, ale i ptáci umírají s žaludky napěchovanými sáčky, uzávěry od PET lahví a jinými částicemi. Časem plasty z oceánů nemizí, ale rozpadají se na menší částice, takzvané mikroplasty. Jejich miniaturní rozměr jim umožňuje pronikat tkáněmi ryb i lidí a vázat na sebe nebezpečné toxiny. Při stávající produkci plastů se předpokládá, že v roce 2050 převáží množství těchto odpadků nad množstvím ryb. Životu v oceánech tak pomalu začíná zvonit hrana.

Plastové (ne)ostrov

Přes šedesát procent plastového znečištění v oceánech způsobuje pět asijských zemí: Čína, Indonésie, Filipíny, Thajsko a Vietnam. Plastový odpad se vlivem proudů a větrů seskupuje v konvergenčních zónách oceánu, podobně jako plankton nebo mořské řasy. Tam vytváří necelistvý povlak hladiny, tvořený především mikroplasty zavěšenými ve vodním

sloupci, ale také celými lahvemi nebo zbytky rybářských sítí. Odpadkové skvrny jsou často označovány za ostrovy, jde však o mylnou představu; spíše než kusy pevniny totiž připomínají zakalenou polévku (viz *Prostě bez obalu* v 7.G 1/2016). Na satelitních ani leteckých fotografiích tyto skvrny nevidíte — částice totiž přejímají barvu oceánu, v němž plavou a průběžně se mísí větrem. Velikost plastových skvrn je tak těžké odhadnout — jejich hranice a obsah se neustále mění. Přestože každý oceán má své vlastní odpadkové shluky, největší a nejznámější je bezpochyby Velká tichomořská odpadková skvrna. Objevil ji v roce 1977 kapitán Charles Moore a rozkládá se mezi západním pobřežím Severní Ameriky a Japonskem. V podstatě ji tvoří dvě menší skvrny — západní v blízkosti Japonska a východní, která se pohupuje mezi Havají a Kalifornií. Tyto dvě oblasti spojuje severozápadní subtropická konvergenční zóna, která se chová jako dálnice, po níž částice putují z jedné oblasti do druhé. Nikdo přesně neví, kolika odpadky je Velká tichomořská skvrna tvořena — podle vědců z Národního úřadu pro oceán a atmosféru totiž více než 70 procent odpadků klesá na dno oceánu. Jisté však je, že přibližně 80 procent těchto odpadků pochází ze Severní Ameriky a Asie, zbytek pak z ropných plošin, nákladních lodí a přepravních kontejnerů.

Díky tomu, že velká tichomořská skvrna leží v dostatečné vzdálenosti od území jakéhokoli státu, se jí zatím daří úspěšně ignorovat. Neziskové organizace The Plastic Oceans Foundation a společnost LADBible v čele s Michaelem Hughesem a Dilatandem Almeidem se rozhodly vynalézavým způsobem donutit státy k převzetí zodpovědnosti — v září minulého roku předložily OSN svůj návrh o uznání nového státu Odpadkové ostrovy (The Trash Isles), údajně velkého jako Francie a kolébajícího se na vlnách v blízkosti Havajských ostrovů. Ostrovy mají svou vlastní vlajku, bankovky i poštovní známky. Pokud by byly uznány OSN jako stát, byly by chráněny chartami o životním prostředí. Členské státy by se tak konečně musely začít největší odpadkovou skvrnou světa zabývat.

Plast je past

Pro obyvatele oceánů představuje plast smrtelné nebezpečí. Plastové tašky zmatou nejednu želvu, která je považuje za medúzy, oblíbenou pochoutku. Brčka zas jako by přesně pasovala do jejich nosních dírek. Tuleni a další savci se zaplétají do odhozených mořských sítí, ve kterých se následně utopí. Albatrosové si pletou menší plastové částice s potravou, kterou krmí sebe i svá mláďata, a stejně jako ryby a velryby tak umírají na vyhladovění. Podle Diany Parker z Národního

Bankovky Odpadkových ostrovů navrhl Mario Kerkstra. zdroj: mariokerkstra.com.

úřadu pro oceán a atmosféru byla v žaludku každého z mrtvých albatrosů na Severozápadních Havajských ostrovech nalezena nějaká forma plastu.

Vedle větších částic ohrožují život v oceánech také zmíněné mikroplasty. Ty kromě toho, že samy o sobě obsahují nebezpečné chemické látky, jsou schopné vázat látky jako DDT nebo PCB sloučeniny. DDT byl masově využíván jako insekticid po druhé světové válce a má schopnost narušovat hormonální systém. PCB sloučeniny jsou nehořlavé, tepelně odolné látky, od roku 2013 považované za lidské karcinogeny a u zvířat způsobující problémy s reprodukčním cyklem. Skrze ryby vstupují mikroplasty také do nás, vládců potravního řetězce. A nad tím, co všechno v našem těle svedou, stále visí otazník.

Zamoření mikroplasty se přitom netýká pouze oceánů. V září loňského roku zveřejnil britský deník The Guardian výsledky výzkumu společnosti Orb Media, podle nichž bylo 83 procent vzorků pitné vody z celého světa kontaminováno vlákny plastu. Mikroplasty pijeme, vdechujeme a pojídáme nejspíše každodenně. Výzkum účinků mikročástec je ale stále v plenkách, a budoucí dopady na zdraví člověka tak zatím zůstávají neznámé. I proto by byla na místě větší obozřetnost a vůle situaci řešit.

Plastolovci a plastožrouti

Zplastované oceány ale nejsou zdaleka všem lhostejné — svědčí o tom řada nedávno vzniklých projektů. Triadvacetiletý holandský vynálezce a bývalý student leteckého inženýrství Boyan Slat zahájil v roce 2013 svůj projekt *The Ocean Clean*

Up na mechanické čištění oceánů. Slatův systém zachytává odpadky plující na hladině oceánu pomocí sítě, ukotvené v hloubce 600 metrů. Díky tomu, že se plovoucí kotva pohybuje pomaleji a stejným směrem jako plasty, je schopna efektivně zachytávat většinu z nich, ať už velké kusy rybářských sítí, nebo méně než centimetrové částice. Podle zkušebních modelů by bylo možné pomocí tohoto systému vyčistit Velkou tichomořskou odpadkovou skvrnu během pěti let. Slat doufá, že čištění oceánu započne začátkem letošního roku.

Další jiskřičku naděje náhodně objevila španělská vědkyně Federica Bertocchini zjištěním, že larvy zavíječe voskového si vedle včelího vosku rády smlsnou na polyethylenových sáčcích. Larvy tohoto druhu mola totiž produkují enzymy, díky kterým jsou schopny degradovat plastové sáčky a přeměnit je na biologickou hmotu. Podobně překvapivý byl objev pákistánských a čínských vědců, kteří na skládce v Islámábádu našli houbu *aspergillus tubingensis*, schopnou rozložit nebiologicky odbouratelný plast vylučováním enzymů, oddělujících jednotlivé molekuly. Pokud by vědci enzymy „plastožroutů“ identifikovali, mohli by jejich geny vložit do bakterií nebo fytoplanktonu, jež by plasty v oceánech samy rozkládaly. Hrátky s geneticky modifikovanými organismy ovšem rozpoutávají vášnivou diskuse. Spíše než abychom riskovali biologickou katastrofu, mohli bychom své úsilí věnovat omezení produkce odpadu budoucího.

Blýská se na rozumnější politiky?

Vedle vědců a inovátorů vyhlášují válku plastům i jednotlivé státy. Loňského 6. prosince se v Nairobi shodli delegáti partnerských zemí OSN, že je nutné zabránit vstupu plastových odpadů do oceánů. V přijatém usnesení vyzývají všechny země, aby do roku 2025 snížily znečištění moří všech druhů a začaly mu předcházet. Spojené státy, Čína a Indie však odmítly přistoupit na mezinárodní opatření a cíle, usnesení tak není právně závazné a nemá časový rozvrh. Z počáteční vize řešení oceánského Armageddonu tak nezbylo víc než doporučení k upřednostnění bezodpadové politiky. Vlády těchto tří zemí se hledáním vlastních řešení plastové krize příliš nezabývají, přestože se řadí mezi největší znečišťovatele. Ve Spojených státech zůstává boj o čistší oceány většinou v rukou aktivistů a neziskových organizací (mezi úspěšné patří například kalifornská organizace Surfrider Foundation). O řešení se mnoho mluví, významné změny legislativy však stále není vidno. Čína a Indie jsou zeměmi s životním prostředím na pokraji kolapsu, snad i proto se na převzetí odpovědnosti za stav oceánů necítí jejich vlády připraveny.

Vícero zemím leží v žaludku především plastové tašky.

Zakázané už jsou v Mauritánii, Senegalu, Keni, Bangladéši, na Srí Lance i v dalších zemích, které pocítují důsledky plastového zamoření na vlastní kůži. Na Haiti fungují plastové banky, které vyměňují recyklovatelné plasty za peníze nebo nabití telefonu. Také Indonésie, jeden z největších producentů plastů, se rozhodla postavit k dlouholetému problému čelem. Připojila se ke kampani OSN a do roku 2025 se zavázala snížit množství plastového odpadu o 70 procent (viz článek *Indonésie plave v odpadcích*, 7.G 6/2016).

Francie a Británie od letošního roku zakazují peelingové krémy a další kosmetické přípravky obsahující mikroplasty. Francie navíc chystá od roku 2020 úplný zákaz jednorázového plastového nádobí. Celosvětové úsilí o redukci plastů podpořil také jako první nadnárodní kolos McDonald's, který přislíbil skoncovat s nerozložitelnými plasty do konce letošního roku.

Dost bylo plastu

Plastový problém si už začíná uvědomovat i Česká republika. Od prvního ledna vstoupila v platnost novela o obalech, která přikazuje zpoplatnění plastových tašek. Netýká se sice mikrotenových sáčků, zato by měla být dodržována i v těch nejmenších obchodech a večerkách. Nakolik bude efektivní, zůstává otázkou. Přejít na udržitelnější varianty nošení nákupů propagovalo ministerstvo životního prostředí v minulém roce kampaní *Dost bylo plastu*, v níž radilo, jak omezit každodenní odpad na minimum. Napřesrok uvidíme ve statistikách, s jakým se tyto aktivity setkají úspěchem.

V reakci na plastové ohrožení přišla Evropská komise 16. ledna se strategií, podle níž by měly být veškeré plastové obaly na trhu EU do roku 2030 recyklovatelné. Používání jednorázových plastů by se mělo omezit a využívání mikroplastů zakázat úplně. Zároveň si od přechodu k oběhovému hospodářství Evropská komise slibuje i vznik nových investičních příležitostí a pracovních míst. „Musíme zamezit tomu, aby se plasty dostávaly do vody, potravin, a dokonce do našeho organismu. Jediným dlouhodobým řešením je snížit množství plastového odpadu větší recyklací a opětovným využíváním. Tento problém musí řešit občané, průmysl i vlády společně,“ vyjádřil se první místopředseda Komise Frans Timmermans. Teď ještě přejít od proklamací k činům.

Autorka studuje na FSS MU. Kontakt: vojtechova@sedmagenerace.cz.

Bezobaláč ve Zlíně, foto: bezobaluzlin.cz.

MARIE DRAHOŇOVSKÁ

Putování za nulovým odpadem

Třídění odpadu se pomalu usadilo v povědomí společnosti. Naučili jsme se, že plasty patří do žlutého, papír do modrého a sklo do bílého a zeleného kontejneru, ti pokročilejší dokážou roztřídit i hliník, tetrapaky či textil. Úkol byl tedy splněn. Nebo ne? Třídit odpad je sice záslužná činnost, ale pořád se jedná o řešení následku, nikoli příčiny. A právě u příčiny je radno vždy začít, pokud chceme problém jednou pro vždy poslat k šípku.

Na mapě České republiky můžeme dnes najít už několik míst, jejichž majitelé se postavili problému odpadu čelem. Jsou to takzvané obchody bez obalu, které nabízejí sortiment v pytlích, košících a dózách, ze kterých si každý může nabrat, zvážít a koupit jen takové množství, které skutečně potřebuje,

a odnést si ho ve vlastním obalu. Ten po spotřebování suroviny nevyhodí, ale naopak ho využije k dalšímu nákupu. (První český „bezobaláč“ Bezobalu jsme v 7.G představili v čísle 1/2016.)

Obchody nabízející nebalené potraviny mají už za sebou

poměrně dlouhou historii. Nemluvíme-li o tom, že dříve bylo zcela běžné chodit si se sklenicí pro mléko nebo se džbánkem pro pivo, první obchody moderní doby nabízející sekci potravin bez obalu vznikly už před 26 lety. Cílem nebylo primárně omezit odpad, ale spíš umožnit zákazníkovi nakoupit požadované množství surovin. S životním prostředím to myslí vážněji až radikálně takzvané zero waste ochody, které nabízejí pouze nebalené zboží. Zabalené produkty v těchto prodejnách jsou jen výjimky potvrzující pravidlo.

Takové obchody u nás začaly vznikat v posledních čtyřech letech a v roce 2017 pak s větším nasazením než kdy dřív. Spolek bezobalových obchodů, který funguje na Facebooku, dnes sdružuje 27 striktně bezobalových projektů. Na mapě Reduca.cz, která zachycuje i částečně bezobalové prodejny, jich pak najdeme téměř dvě stě.

Chtít nakoupit bez obalu nestačí

Přestože počet bezobalových obchodů po republice roste, mezi lidmi se o nich zatím pořád příliš nemluví. Podle provozovatelů se zvěsti o jejich existenci nejvíce šíří doporučením. Možná i z toho důvodu se tak v prodejnách scházejí většinou alternativně založení lidé.

Provozovatelé bezobalových obchodů často sami dbají na životní prostředí a snaží se snížit svou spotřebu. „Fungujeme jako neziskovka, bezobalová prodejna je jen jednou z našich aktivit. Je to konkrétní nástroj, jak mohou lidé něco změnit ve svém životě, protože i když člověk velice chce, ale nemá kde nakoupit jinak než v plastu, má tak trochu svázané ruce,“ tvrdí Ingrid Poppe Tornáryová ze zlínského Bezobaláče, který provozuje už rok spolu se svým manželem.

Sami se snaží žít minimalisticky a při zakládání obchodu se inspirovali především pozorováním, co jejich domácnost potřebuje. Strach měli původně jen z legislativy, která se ale nakonec ukázala být jednodušší, než čekali. „Museli jsme například vyřešit, v čem mít potraviny v prodejně a jak je chránit před případnými škůdci,“ dodává Ingrid.

Nevýhodou surovin bez obalu může být poněkud složitější způsob se v nich zorientovat. Ceny sortimentu jsou uváděny za kilo a navíc bez značky. Z toho ale plynou i výhody — člověk už neplatí za marketing, takže ceny jsou někdy až o dvacet procent nižší.

Žít zero waste je trendy

Krámek Nebaleno v Praze založili před více než rokem Alex Čepek a Jana Humlová i kvůli sobě. Sami totiž už nějakou dobu žili takzvané „zero waste“ neboli bez odpadu. „V Praze už tehdy existoval obchod Bezobalu s nebalenými potravinami.

Byli jsme rádi, že tu je někdo, kdo tuto službu nabízí a dělá to kvalitně. Jídlo se tedy dalo koupit, ale drogerie ne, a tak jsme si říkali, že zaplníme díru na trhu, a že když tu potřebu máme my, budou ji mít i další,“ popisuje Alex důvod, proč začali podnikat.

Myšlenku žít zero waste mladé dvojici vnučko „batůžkování“ po Jižní Americe, kam odjeli na půl roku. „Měli jsme na zádech krosnu a v ní jen to nejnnutnější k životu. Uvědomili jsme si, jak málo toho potřebujeme ke spokojenosti,“ vzpomíná Alex.

Jejich obchod nabízí bio produkty od čističů do domácích a mycích prostředků na nádobí přes aviváže až po deodoranty. Ten, kdo by si zapomněl doma sklenici či krabičku, může využít nesčetně zavařovaček, sklenic a krabiček, které v Nebalenu dostanou zdarma.

Podle Alexe Čepek u nich zákazník vše nakoupí levněji, než kdyby ten samý produkt koupil v obalu. „Cena se liší o tři až patnáct procent. Samozřejmě ale tím, že se jedná o eko drogerii — kosmetika je vždy přírodní, často také bio — nemluvíme o stejné cenové relaci jako u té nejlevnější drogerie, kterou jsou lidé zvyklí nakupovat v Lidlu nebo Penny,“ přiznává.

Svědomití jsou Alex s Janou i při nákupu produktů pro svůj obchod. Tekutou drogerii nakupují v pětadvacetilitrových kanystrech, sypké věci pak v kovových kontejnerech vážících mezi 10 až 15 kilogramy. Když nádoby vyprázdní, vrátí je dodavateli, který je znovu naplní. Stejnou strategii zastává většina kompletně bezobalových prodejen. Možnost opakovaného využití kontejnerů dokonce považují za podmínku pro spolupráci s dodavatelem.

Podle Alexe se žít bez obalu v dnešní společnosti stává trendem, což sleduje i na tom, jak jim přibývá zákazníků. I tak je ale potřeba obchod propagovat reklamou na internetu, Nebaleno má i svůj vlastní blog. „Nejlépe ale asi funguje šeptanda,“ dodává Alex.

Práce navíc, ale má to smysl

Zatímco Alex s Janou budovali Nebaleno, první zcela bezobalový obchod Bezobalu sídlící také v Praze se díky crowdfundingové kampani rozšířil o další, tentokrát už samoobslužnou prodejnu a zároveň školicí centrum.

„Když jsme testovací prodejnu v roce 2014 otevírali, nic takového v České republice neexistovalo. Museli jsme prozkoumávat terén, zjistit, jakou formou a jestli vůbec u nás takový obchod lze otevřít. Komunikovali jsme s úřady, co nám dovolí a co ne, všechno pro nás bylo prošlapáváním nové cesty,“ objasňuje začátky ředitelka neziskové organizace Bezobalu Veronika Nováčková.

Proto také s novým rokem Bezobalu spustilo školení pro zájemce o založení vlastní bezobalové prodejny. Spolu s tím také díky podpoře ministerstva životního prostředí sepsali manuál, ve kterém shrnují, jak postupovat v případě zakládání vlastního obchodu s bezobalovým prodejem. „Zájemci si brzy budou moct manuál zdarma stáhnout na našich webových stránkách. Je v něm vše od bussines plánu přes finance až po marketing a provoz obchodu,“ popisuje Nováčková.

V provozování bezobalového obchodu vidí ředitelka jen jeden zádrhel. „Musíme lidem vysvětlovat, proč by u nás měli nakupovat s vlastním obalem. Pro běžné lidi je nakupování u nás totiž vlastně práce navíc. Předem musí přemýšlet, co chtějí nakoupit, v jakém množství, a vzít si podle toho s sebou na nákup odpovídající nádoby,“ vysvětluje. Přiznává, že k nim do obchodu chodí spíše lidé, kteří už alternativně zaměření jsou. Šířit myšlenku mezi další lidi je úkolem pro neziskovou část Bezobalu, která ve vzdělávání spotřebitelů vidí jeden ze svých hlavních cílů.

To nejlepší Ze sudu

Přilákat zákazníky považuje za největší potíž při provozování obchodu i Pavel Škrobáček, vedoucí krámku Vom Fass (Ze sudu) v Brně. Prodejnu, kde si lidé mohou nakoupit do svých vlastních nádob, založil už v roce 2012. Než se ale její pověst rozkřikla, trvalo to podle něj téměř tři roky. Zákazníky získal Vom Fass doporučením mezi lidmi, aktivní je také na Facebooku. Škrobáček považuje důležité dát lidem na vybranou. Proto si mohou produkty zakoupit do sklenic v obchodě, nebo si přinést vlastní nádobu.

Vom Fass je jedinou bezobalovou prodejnou v České republice, která vedle běžných potravin nabízí ke koupi i likéry, rumy, whisky a další destiláty. Zákazníci je navíc mohou ochutnat dříve, než se rozhodnou ke koupi. Sortiment se snaží nakupovat ve větších objemech i v této prodejně, ovšem s přihlédnutím k náročné manipulaci s nádobami volí barely v rozmezí 5 až 15 litrů. „Jsme výběrová prodejna, prodáváme opravdu jen to nej, u olejů jsou to vždy první lis, všechno je bio, tomu odpovídají i naše ceny,“ vysvětluje Škrobáček ceny, které, jak už napovídá i samotný název obchodu, jsou spíše „německé“.

Zero waste jako poslání

Pro Renatu Plackovou, která provozuje prodejnu Olomouc bez obalu, je obchod spíše posláním nežli zaměstnáním. Než si před rokem a půl otevřela svůj vlastní obchod, pomáhala koordinovat olomouckou biobanku, bezobalový obchod kamarádů, který funguje na důvěře, bez zisku, organizace

a práce je dobrovolnická. Provoz biobanky je ale omezený, otevřená bývá asi jen hodinu týdně, a tak se Renata rozhodla začít podnikat oficiálně. Sama žije téměř stoprocentně zero waste, bez pračky, ledničky či televize. Když kvůli podnikání potřebuje využít auto, řeší to carsharingem.

Obchod Olomouc bez obalu je proto také striktně bezobalový, zároveň téměř stoprocentně veganský a do velké míry lokální. „Mým cílem bylo zprostředkovat lidem dobré jídlo a různým zemědělcům a zpracovatelům zajistit odbyt. Dále také nakopnout tento typ podnikání, a až to začne fungovat, předat obchod někomu dalšímu, uvolnit z něj vlastní peníze a zase nakopnout něco dalšího, do čeho se zatím nikdo nepustil,“ směje se Renata Placková a slibuje, že i další projekty budou environmentálně i sociálně zaměřené.

Před obchodem se nachází „skleničková banka“, ze které si může každý zapomnětlivý zákazník vzít odloženou sklenici, nebo tam naopak nějakou přinést v případě, že ji doma nevyužije.

Zákazníci se o prodejně dozvídají „šušandou“, ta ovšem nefunguje dostatečně rychle. „Občas bojujeme s tím, aby byl dost rychlý obrat zboží a neprošla nám trvanlivost. Lokální prodej potravin také komplikují některé velkoobchody, které neuvádějí země původu. Malé sáčky surovin mají z Česka, ale velké pytle plní zbožím z dovozu, především z Číny, protože jsou určené pro gastro a zpracovatele, tudíž to běžný zákazník nevidí. Občas je také složité domluvit logistiku a vracení barelů, třeba u olejů to znamená tak jednou až dvakrát ročně cestu se sudy do Znojma,“ poskytuje Renata realistický pohled na své podnikání. Lokalita jejího sortimentu je pro ni zásadní, stejně jako osvěta. „Zákazníkům například vysvětlujeme, že chia semínka jsou možná super, ale pohanka je lepší, protože sem neletí přes půl světa,“ popisuje.

Olomouci podle ní ještě chybí obchod se stáčenou drogerií a kosmetikou. „Jenže to není pro mě. Moje vlastní domácí drogerie zahrnuje ocet a sodu, kosmetika zas mýdlo, šampon a zubní pastu, čímž pokryji prakticky všechny své potřeby, takže k tomu nemám takový vztah,“ přiznává.

Bezobalové hospodářství je náročné a cesta k němu dlouhá. Na závěr proto využijme slov Veroniky Nováčkové: Stoprocentní bezodpadovost je idea. Každý se sám za sebe snaží k ní směřovat tak, jak je v jeho možnostech. Někdo je dál, někdo blíže, ale základ je se na tu cestu vydat.

Kontakt: drahonovska@sedmagenerace.cz.

foto: Magdaléna Hronová

ROZHOVOR S MARIÁNEM MINDOŠEM

Bezobalový obchod mění způsob myšlení

Marián Mindoš vystudoval obor Ekonomika a správa životního prostředí na pražské VŠE a nikdy ho nenapadlo, že by měl mít bezobalový obchod. A teď jeden provozuje, Kosí zob ve Slivenci na západě Prahy. Zašla jsem vyzvědět, proč ho založil a jak se mu vede.

Z čeho pramenil nápad založit si bezobalový obchod?

Když se nám před pěti lety narodila holčička, naše první dítě, začali jsme se ještě víc zabývat stravou. Zajímal nás hodně cukr, a tak jsme se s manželkou dali do vyrábění sušenek bez cukru. Nejprve jsme nakupovali veliká balení surovin, ale ani ta nám nevyhovovala. A tak jsem hledal možnosti a narazil na obchod Bezobalu, tehdy otevřený asi jen tři měsíce. Vyrazili jsme tam na nákup, byli nadšení a začali u nich nakupovat pravidelně. Pak se tady ve Slivenci objevila příležitost pronajmout si toto místo a něco tu vybudovat. Chtěli jsme, aby se to týkalo zdravé výživy, ale když jsme si začali

představovat skutečný provoz, nedávalo nám to smysl... Řekli jsme si tedy, že skočíme o krok dál, přímo ke zdroji, a založíme bezobalový obchod.

Snažil jsem se poradit v Bezobalu, jak na to. Se zakladateli jsme se znali z naší sušenkové éry a já potřeboval praktické informace, jako spousta dalších zájemců. Oni na nás bohužel neměli čas, který nemají dodnes. Nevzdal jsem se a začal u nich dobrovolničit. To jsem dělal necelé tři měsíce, abych nasál atmosféru a zjistil, o čem to je i z té skryté strany. V tu chvíli jsem měl prostor se s nimi o čemkoliv pobavit a dozvědět se, co jsem potřeboval. Ale samozřejmě jsem stejně spousta věcí nevěděl, udělal

pár chyb a také dělám hodně věcí jinak... prostě se pořád učím. S lidmi z Bezobalu se ale navzájem navštěvujeme, vyměňujeme suroviny, hledáme dodavatele a spolupracujeme. Kdo se do toho jednou dá a chytne ho to, změní způsob myšlení, začne se mu měnit život a potká nové zajímavé lidi.

Jaké lidi máte na mysli?

Celkově se vídám s lidmi z komunity provozovatelů environmentálně šetrných obchodů. Bydlí tu například zakladatel jednoho takového e-shopu, a tak se spolu občas pobavíme. Zajímalá je i spousta našich dodavatelů a klientů. Kolikrát se z klienta stane i dodavatel. Nedávno jsem narazil na

jednu slečnu, která vyrábí veganské pralinky — s ní teď domlouváme, že by mohla vyrábět zdravější oříškovou pomazánku. Bezobalový obchod takové lidi přitahuje, zkrátka to není supermarket.

Jak se vám v obchodě začalo dařit?

Pomalinku. Otevřeli jsme loni v dubnu pro rodiče z naší lesní školky Kosí hnízdo. Bylo to takový pilotní prodej. Nejsem žádný marketingový mistr a s Facebookem jsem do té doby nepracoval, takže zákazníci začali chodit pomalu. Na dům jsme vyvěsili plachtu a spustili webovky. V červnu jsme rozšířili otevírací dobu, což pomohlo. Měli jsme také článek v místních novinách. A pak je to o šuškanďě. Spokojení zákazníci o nás poví známým a tak dále. Pozitivní je, že se každý týden objeví někdo, kdo tu ještě nebyl. Lidé často říkají, že se chtěli podívat do Prahy do Bezobalu, ale nezvládají to, protože mají tři děti, nemají auto a nebo se tam nechtějí vláčet s taškou na kolečkách... A proto mají z našeho obchodu radost. Také máme spoustu surovin v biokvalitě, což lidé na okraji města zajímá, protože je nemají kde jinde v blízkosti svého bydliště nakoupit.

Jak vypadá váš běžný zákazník?

Většinou je to maminka nebo slečna s jedním nebo více dětmi. A nakupuje v podstatě základní suroviny — pohanku, fazole, cizrnu a tak podobně. Jsou to často makrobiotici, kteří si umí se surovinami pohrát. Také tu vidíme ty, kteří se nakupování bez obalu ještě trošku bojí. Přijdou se jen podívat a nakonec nakoupí čokoládu, mandle nebo sušené ovoce. Otúkávají si to. A pak sem chodí lidé, kteří mají seznam, nádoby a pytlíčky a jsou v nakupování efektivní. Těm, kteří začínají, to víc

trvá. Nevědí, jestli mají správný obal. Povzbudím je a řeknu jim, ať se nebojí, že každý obal je správný, pokud jim vyhovuje.

Jaké nabízíte suroviny?

Máme spoustu těch suchých — zrna, špaldu, žito... Dále semínka — konopná, chia, lněná, slunečnicová nebo dýňová. Snažíme se o to, aby byla většina potravin v biokvalitě nebo z lokální produkce. Nebo alespoň z Evropy. Dále máme luštěniny, spoustu čokolád — včetně lokální od paní z Lipenců, která vyhrála stříbrnou medaili v jedné světové soutěži. Máme také čaje, rýži, sušenky, koření, cizrnu, quinou, pohanku, hodně těstovin, nakoupíte u nás i vločky — žitné, rýžové, ovesné, ječné či pohankové.

Domlouváte se s dodavateli nápojů na tom, aby zavedli systém vratných lahví?

Říkám jim to nebo píšu pravidelně. Máme třeba lokální limonády, ale bez vratných lahví. Rád podpořím místní firmu, ale vadí mi to. Můžu sice objednat rakouské limonády ve vratných lahvích, ale tím zase podpořím jinou zemi. Výsledkem bude minimální odpad, ale samozřejmě vyšší ekologická stopa kvůli dopravě. Výrobci té naší limonády mi vysvětlují, že jsou zatím moc malí na to, aby si mohli pořídít myčku. Což je zase prostor pro další podnikání — vymývat sklo pro víc společností. To by bylo fajn, lidi by za to platili. Třeba nás k tomu brzy donutí zákon.

Jaká je vlastně vaše původní profese? Vás a vaší paní.

Moje paní je architektka a navrhuje dřevostavby. Sami žijeme v dřevostavbě v pasivním standardu. Člověk se ale učí, a tak bychom dům už dnes zase stavěli jinak — víc energeticky

nezávislý, ideálně ostrovní systém. I přesto jsou naše celkové roční výdaje za elektřinu do 15 tisíc korun včetně tepla a ohřevu vody. A to jsme čtyřčlená rodina, máme počítače, myčku a pračku. Vodu nám ohřívají střešní solární kolektory.

Já jsem původně ekonom s vedlejší specializací na informatiku, kterou jsem se osm let živil. Pro mě to byla nová věc, nebyl jsem jeden z těch kluků, co se počítačům věnují od mala. Ale ve chvíli, kdy se nám narodila dcera, jsem najednou musel volit mezi noční službou a tím být doma s rodinou. Do toho mi neustále z práce chodily smsky, že něco nefunguje, a tak dále. A mě to přestalo naplňovat. Jsem rád, že jsem to změnil.

Máte vypracovaný business plán? Jak to s ním jde?

Nerad tomu říkám podnikání nebo business plán. Podnikáme spoustu věcí, protože pořád něco děláme. *(smích)* Do určité míry je to prozatím nezisková činnost. Snažíme se změnit pohled na svět a myšlení lidí v našem okolí. Zatím bych to nerad hodnotil, nefungujeme ještě ani rok. Když za další rok zjistíme, že tento způsob prodeje není finančně udržitelný, bude to škoda a budeme muset změnit směr. Já se ale rozhodně zatím bavím a neměnil bych.

Jaký je tedy váš momentální zdroj příjmů?

Mám rezervu z předchozích let. Věděl jsem, že Kosí zob bude zatím spíš brát, než vracet. Mám časový plán, jak dlouho můžeme zhruba být bez většího příjmu. A pak se uvidí. Věřím, že se dokážeme o sebe postarat.

Máte tu i komunitní centrum Kosí hnízdo. Jak je propojeno s obchodem?

Založili jsme ho jako spolek, neziskovou společnost. Zjistili jsme totiž, že v okolí chybí druh předškolního vzdělávání, při kterém jsou děti často venku, ale zároveň mají určitý řád. Velký smysl nám dává Montessori pedagogika, v níž se dítě rozvíjí podle svého tempa, i když s daným denním programem. A tak jsme to dali dohromady a dneska vidíme spoustu spokojených rodičů. Děti jsou vedeny k soběstačnosti: umí se samy obléknout, vyčistit si zuby, stolovat, spolupracovat, řešit konfliktní situace a zároveň často pobývají venku. Buď na zahradě, nebo jdou do Chuchelského háje. Pravidelná chůze jim zlepšuje fyzickou zdatnost. Slýcháme odezvy, že spousta dětí je od té doby méně nemocná.

Dále tu máme klubovnu, ve které probíhají různá cvičení, pilates, jóga, aktivity pro děti, tanečky pro holčičky, malý muzikant, výrazový tanec a tak dále. Máme dobrý pocit z toho, že se sem lidé stahují.

Máte z obchodu nějaké negativní zkušenosti?

Ne. Někdy se jen stává, že když se tu objeví víc lidí, vytvoří se fronta. Vždy se ale dá domluvit, že tu necháte nádoby se seznamem, my vám je naplníme a vy si nákup později vyzvednete. To dobře funguje. Ale už jsem tu měl i zákazníka nešťastného z toho, že nemám pytlík, do kterého by si něco mohl nabrat. Nabízel jsem mu sklenice, které tu máme vždy navíc, ale nechtěl je a odešel.

Máte špatnou zkušenost s nějakou surovinou?

Ano, většinou s moukami. Kukuřičná mouka se nám nevyplatila, zbyla nám a teď ji zpracováváme doma. Myslím, že zrovna v bezobalovém obchodě v Písku řešili problém s moukami tím,

že mají mlýnek. Ale chce to čas. Některá surovina se neprodává nijak zvlášť a po čase o ni lidé projeví zájem.

Za co jste obzvlášť rád, že tu máte?

Za mléčné výrobky ve vratném skle — sýry, jogurt, tvaroh a lučinu. Skoro nikdo to zatím nenabízí. Jsem rád i za máslo a ocet, ten je totiž tak levný, že se ho nevyplatí dopravovat. Podobné je to s řepným cukrem, českým nerafinovaným. Dlouho jsme ho neměli a pak se nám ho podařilo dovézt. Vyrábí se jen v jednom cukrovaru a pouze pár dní v roce. Vyrobit během nich několik tun nerafinovaného cukru a pak zase přepnou na rafinovaný. Je lokální, levnější, necestuje daleko a má zbytkové množství minerálů a melasy.

Také nás těší lokálně zpracované čaje, biosušenky od českého výrobce, chleba, který vyrábějí dvě nadšené paní. Máme obecně radost z menších dodavatelů, se kterými se můžeme dobře domluvit. Jsme rádi i za biodynamickou zeleninu z komunitou podporovaného zemědělství.

Co plánujete do budoucna?

Neustále zkoušíme nový sortiment. Chceme sem dostat suroviny, které nám ještě chybějí nebo na které nás upozorní zákazníci. Byli bychom například rádi za domácí lokální těstoviny a pořídili si mlýnek na mouku a vločkovač.

Kde nakupujete vy s rodinou? I mimo Kosí zob?

Když pominu dovolenou, převážnou část nakupujeme tady. Čas od času dojedeme pro tofu nebo tempeh, ale ty snad brzy zavedeme. Jinak v podstatě nemusíme jít jinam. Musíme si ale něco odepřít — třeba moje paní chce čokoládu s oříšky, a tu nemáme. Ani víc druhů sýra a vína. Když někdy

jedeme, vždy zajdeme do lokálního bezobalového obchodu, pozdravit se a ochutnat jejich lokální potraviny.

Vytvářejí lidé z bezobalových obchodů určitou komunitu?

Ano. Komunikujeme spolu, řešíme věci na dálku, někdy děláme společné objednávky. A většinou se známe, pomáháme si víc než konkurujeme. To vlastně ani nedává smysl. Někdo je víc otevřený a někdo méně, jako všude. Každému se daří jinak, má odlišnou pozici v rámci regionu. Někdo má obchod spíš na sídlišti, jiný v centru. Na Moravě to mají fajn, protože tam funguje spousta cukrovarů, mlýnů, a tak to mají trošku jednodušší. Ale velcí dodavatelé zavázejí všude. Líbí se mi, když bezobalové obchody drží nějakou část surovin lokálních a nedávají je dál, protože jsou tím zajímaví. Není to sít supermarketů se stejným sortimentem.

Co děláte pro to, aby se o vás víc vědělo?

Účastníme se různých festivalů v okolí. V Řevnicích jsme byli na Hravě zdravě, chodíme na festival Zažij město jinak, tady ve Slivenci obcházíme různé festivaly a trhy. Navštěvujeme také zajímavá místa v okolí a dáváme tam o sobě vědět, někdy rozdáme letáčky. Například v Radotíně funguje Živá kavárna, se kterou se navzájem propagujeme. Dělalí živou vegetariánskou stravu, pochutiny, konopnou kávu a tak podobně. Obecně se k nám nesnažíme natáhnout lidi z centra Prahy, ale z blízkého okolí. Dáváme o sobě samozřejmě vědět i na Facebooku, budeme předělávat stránky a plánujeme přednášky, které doufám osloví řadu nových lidí.

Připravila Magdalena Hronová.

Brána ke zdraví, foto: Michaela Kolková (vše).

MICHAELA KOLKOVÁ

Bez obalu se smyslem

Pravděpodobně jste už někdy kupovali potraviny na váhu. A možná jste si to ani neuvědomili, ale už tehdy jste byli velmi blízko bezobalovému životnímu stylu. Jeho příznivci se s vlastními nádobami vydávají do ulic a snaží se žít zodpovědně. Kde se berou a co je k tomu vede?

Proč by měl vlastně být život plný obalů nezodpovědný? Jak říká nová *Zpráva o stavu životního prostředí České republiky za rok 2016*, velké množství odpadů a obalů může představovat riziko jak pro lidské zdraví, tak pro ekosystémy. Nepůvodní či nebezpečné látky mohou unikat do prostředí a znečišťovat ho. Celkem se nám za rok 2016 podle Zprávy podařilo vyprodukovat 3,2 tuny odpadů na obyvatele,

jinými slovy váhu tří dospělých krav. Co se přímo odpadů z obalů týče, od roku 2009 se jejich produkce pravidelně zvyšuje — jen v roce 2016 meziročně o 5,7 procenta. Nad takovým množstvím vyhozených plastů, papírů, kovů nebo skla bychom se tedy měli nejen zamyslet, ale ještě lépe přejít k činům.

Brána ke zdraví

zero waste je tedy spíše snahou o dosažení osobního maxima za daných podmínek.

K tomu, aby váš koš nepřetékal odpadky co dva dny, nemusíte přestat nakupovat nebo přejít na radikální dietu. Pro začátek úplně postačí zamyslet se. A právě na přemýšlení dopředu je založený i princip bezobalového nakupování.

Ačkoliv ve světě nejde o žádnou novinku, u nás se takzvané bezobalové obchody začaly hojněji objevovat teprve nedávno. Například v Brně si s vlastními sklenicemi a dózami lidé nakoupí ve třech obchodech: v bezobalovém obchodě Haná, v bezobalové pobočce Brány ke zdraví v centru města nebo o něco dál v Bezobalovém obchodě Brno-Lesná. Zákoutí se zbožím na váhu nabízí i velký počet obchodů se zdravou výživou, avšak skutečně pravé bezobalové obchody najdeme v Brně jen zmíněné tři.

Na první pohled se může zdát, že Brňáci nemají příliš na výběr. Počet bezobalových obchodů je však v České republice poměrně malý (mapuje je loňská diplomová práce Martina Čecha *Bezobalové obchody v Česku a jejich problémy*, dnes jich fungují zhruba tři desítky), takže tři čistě bezobalové obchody na jedno město je poměrně dobré číslo. Lidé, kteří se snaží o nakupování bez obalů, jsou navíc velmi vynalézaví. Ovoce a zeleninu shánějí nejen v kamenných obchodech, ale taktéž na trzích, u lokálních zemědělců nebo například i v komunitou podporovaném zemědělství. Své obaly si berou do obchodu s kořením, na festivaly si nosí vlastní kelímky a ti méně stydliví se umějí bez zbytečných obalů najíst taktéž v rychlém občerstvení nebo v kavárně. Není výjimkou, že si vyrábějí vlastní sáčky na potraviny z různých textilií, bavlněné odličovací tamponky nebo plátěné nákupní tašky. Snaha o nulový odpad zkrátka nechává růst kreativitu.

Bez obalu kvůli dětem

Nakupování bez obalu je v ledašchem složitější. Tašky jsou kvůli skleněným nádobám mnohdy těžké, širší sortimentu se nevyrovná velkým supermarketům, překážkou může být i větší vzdálenost. Jak je tedy možné, že bezobalové obchody vůbec existují, ba snad i prosperují? Kdo jsou vlastně lidé, kterým stojí za to vypravit se na potraviny s batohem plným vlastního náčiní?

Když vejdete do některé z prodejen Brány ke zdraví, možná vás překvapí, že v ní nebudete sami. Dveře se tam takřka nezaštaví. Plnohodnotný bezobalový obchod to sice není, avšak najdete zde poměrně širokou nabídku surovin na váhu. Nedávno sem navíc nově přibyla bezobalová a ekologická drogerie. V ní zákazník najde stáčené mycí prostředky, prací prášky, hygienické potřeby nebo třeba pleťové olejčky. Již

Nakupovat jde i jinak

Pozitivní zprávou je, že i přes neustálý nárůst počtu vyrobených obalů současně roste i míra jejich recyklace. Například papíru jsme loni ke kontejnerům odnesli vůbec nejvíc. Otázkou však zůstává, zda je to důvod k pochvale. Nebylo by užitečnější, ekonomičtější a ohleduplnější obaly raději méně produkovat než „jen“ více recyklovat?

Na podobnou otázku se nejspíš snaží odpovědět i ti, kteří volí alternativní způsob nakupování. Pro jídlo vyrábějí s vlastními nádobami, nebojí se vyrábět některé potraviny sami a dávají přednost lokálním surovinám. Díky tomu předcházejí vzniku zbytečných obalů a nezatežují tolik přírodu, zejména pokud navíc připojí další, k přírodě šetrné návyky. Svůj životní styl nazývají anglickým výrazem *zero waste* neboli bez odpadu (viz rozhovor s Beou Johnson v 7.G 5/2017 – pozn. red.). Když se do tohoto konceptu ponoříme hlouběji, zjistíme, že žít stoprocentně bez odpadu není možné. Člověk a vůbec všechna živá stvoření již ze své podstaty odpad produkují (není však biologický odpad jako ten plastický),

pár minut po otevření obchodem prochází asi šest zákazníků, většinou matky s malými dětmi a kočárky zaparkovanými u vchodu. Nakupují tu i studenti, kteří vybírají nějaký mycí prostředek na nádobí. Prostorem se line vůně z aromalampy a za prosklenými dveřmi pomalu sněží.

Právě matky s dětmi patří mezi časté zákazníky bezobalových obchodů. Většinou je pro ně s ohledem na děti důležitá zejména zdravá a kvalitní strava. „Ochrana životního prostředí mě sice zajímala odjakživa, avšak jídlo více řeším od druhého těhotenství. Chtěla jsem, aby syn jedl jen kvalitní potraviny, bez chemie, a tak jsem se dostala nejprve k obchodům se zdravou výživou. Pak jsem si všimla i obchodů bezobalových a začala řešit vše kolem toho,“ vypráví pětaticetiletá maminka a interiérová designérka Maša Knakuc, která nakupuje jak v bezobalovém oddělení Brány ke zdraví, tak v obchodě Haná. Dodává, že většina jejích známých z Brna nakupuje alespoň částečně bez obalu a že jde převážně o maminky s dětmi nebo studentky. „Maminky a ženy okolo třiceti až čtyřiceti let patří do mé věkové skupiny, proto jich znám asi nejvíce,“ doplňuje.

„Naši zákazníci jsou normální lidé“

O pár zastávek tramvají dál se v ulici Hrnčířská ukrývá další bezobalové místo. V malé prodejně Haná nikdo není, přes prosklenou výlohu jen tu a tam nakouknou zvědaví kolemjdoucí. Soudě podle téměř vyprázdněných nádob s cukrem, rýží a červenou čočkou však obchod své zákazníky zjevně má. „Nejčastěji u nás nakupují studenti, občas sem přijdou i starší lidé. Nejvíce se prodává asi rýže, za což může zřejmě naše cena a kvalita,“ vysvětluje vedoucí prodeje Simona Příkrylová.

Studenti jsou vedle maminek s dětmi skutečně velmi častými zákazníky jak obchodů se zdravou výživou, tak i těch bezobalových. Zvýšený zájem o alternativní způsoby nakupování mohou v Brně podporovat taktéž studenti environmentálních studií, avšak oborové zaměření není rozhodujícím faktorem. „Studuju na strojárně, a přesto do bezobalových obchodů chodím. Je sice pravda, že mě k tomu přivedla přítelkyně, ale sám v tomto způsobu nakupování vidím jisté výhody. Především jsou některé potraviny levnější a nemusím tak často vynášet odpadky,“ poukazuje s úsměvem Vojtěch Krutil.

Nutno však dodat, že ne vždy vyjde nákup bez obalu levněji: prodejci často nabízejí zpravidla dražší potraviny v bio kvalitě. Kvůli tomu si je někdy lidé nemohou dovolit v takové míře, v jaké chtějí. „Obchody s bio a bezobalovými potravinami mají někdy vyšší ceny, proto na něco občas nemám peníze nebo si to zkrátka nemohu dovolit. Řeším to tak, že se snažím

Obchod Haná.

Obchod Haná.

Brána ke zdraví.

najít věci alespoň v papírových obalech a ty potom využívám při procházce se psem,“ říká s úsměvem Knakuc. Pokud by v supermarketech neexistovaly slevové akce, mnohé potraviny by v bezobalových obchodech vyšly v průměru podobně, nebo dokonce levněji. Průměrná cena rýže v supermarketech se pohybuje okolo 62 korun za kilo, v bezobalových obchodech taktéž. Naopak červená čočka stojí průměrně více v supermarketech.

Zákazníci bezobalových obchodů občasné vyšší ceny za některé zboží dokážou přehlédnout, většinou jim jde totiž o kvalitu, a především o nakupování šetrné vůči přírodě. Často se totiž o přírodu zajímají, potažmo o její ochranu, a když jim jejich způsob života nedovoluje dosáhnout skutečně nulového odpadu, alespoň se o to snaží. „K bezobalovému nakupování mě přivedl internet, ale inspirovala jsem se také u ostatních lidí se stejným zájmem. S úplným bezobalovým životem jsem ještě bohužel v plenkách, ale každým nákupem věcí bez obalu děláme velmi dobrou službu přírodě,“ vypráví o své snaze triadvacetiletá pečovatelka Michaela Láníčková.

Nejčastější motivace zákazníků znají i samotní majitelé bezobalových obchodů. Nedbají proto pouze na to, aby bylo zboží bez obalu, ale také na jeho kvalitu, cenu i lokálnost. „Naši zákazníci jsou vlastně normální lidé, jimž není lhostejné to, co jíme a kde a jak žijeme. Víme, že k nám chodí zájemci o životní prostředí, zdravou stravu anebo ti, kteří chtějí podporovat místní zemědělce. Nenabízíme proto vše jen v bio kvalitě, aby u nás mohli nakoupit i ti, kteří si dražší potraviny nemohou dovolit,“ vysvětluje majitelka Bezobalového obchodu Brno-Lesná Martina Beranová. Přestože její obchod leží dál od centra, zákazníci se k ní často vrací. Zájem o přírodě prospěšné nakupování tak s největší pravděpodobností roste, i když je časově (někdy i finančně) náročnější. „Bezobalové nakupování se dostává do širšího povědomí, proto nás stále častěji navštěvují lidé, kteří v bezobalové prodejně ještě nikdy nebyli,“ potvrzuje Beranová.

Výhodu nákupu surovin na váhu vidí někteří zákazníci i v tom, že si mohou koupit přesně tolik surovin, kolik chtějí nebo kolik mohou reálně spotřebovat. „Připadá mi lepší koupit si jen tolik, co potřebuju, než by mi toho doma strašilo kilo. Stejně tak to mám s drogerií. Proč pokaždé kupovat lahev aviváže, pracího gelu či prášku, když si tu lahev mohu vzít z domu, pokaždé si do ní vzít, kolik potřebuju, a mít ji třeba napořád?“ přibližuje Láníčková.

Světlo na konci obalu?

Mezi lidmi se zájem o zero waste život a bezobalové nakupování šíří rychle. Vznikají tematické skupiny na sociálních

sítích (na Facebooku skupina Bez odpadu (zero waste) CZ/SK nebo Zero Waste kolotoč), propojené komunity prodejců i zákazníků, vyrůstají nové obchody, a ty existující se zdravou výživou přidávají alespoň pár stojanů zboží na váhu. Eko a bio produkty se navíc v posledních letech dostaly do popředí zájmu mnoha lidí, především zmiňovaných matek a studentů. Jak si však jejich zájem vysvětlit? Jedním z možných faktorů je čas, jehož mají obě skupiny více než plně zaměstnaný člověk. Ten je rád, když se po práci dostane domů, případně nakoupí v nejbližším možném supermarketu. Faktem je, že ani jeden z bezobalových obchodů nemá otevřeno o víkend, musíte v nich tedy nakoupit v pracovní dny obvykle do šesti hodin večer.

Dalším možným vysvětlením je zájem o alternativní výživu, především tedy vegetariánství a veganství, a taktéž již zmíněnou bio stravu. Tyto druhy stravování nepřímo souvisejí s ochranou přírody a zvířat a velké oblibě se těší zejména u mladých lidí. Trend rostlinné výživy podporují taktéž různé blogy, restaurace a kavárny, zvláště pak ve větších městech. Bezobalové obchody tak mohou lákat i tento typ zákazníků, jelikož právě maso a mléčné výrobky se v nich prodávají jen velmi zřídka, v Brně dokonce v žádném ze jmenovaných. Vegetariáni či vegani to možná mají s bezobalovým životem snazší, avšak důležité je, že ať se o zero waste snaží všežravec, či býložravec, na prvním místě u něj stojí příroda. „Přírody si moc vážím a považuji za důležité starat se o místa, která nám dávají bohatství v podobě bylin, hub a různých plodů. Je velká škoda, že tohle vidí jen málo lidí,“ dodává Láníčková. Taktéž Maša Knakuc má podle vlastních slov k přírodě velmi blízko a zajímala se o její ochranu již od dětství. Bezobalové nákupy si domů nosí i studentka Martina Macháčková se svým přítelem, ale o zmírnění své uhlíkové stopy se snaží i různými dalšími způsoby.

Příroda tedy hraje v životech zákazníků bezobalových obchodů zjevně důležitou roli, a ať už se k zero waste životu dostali přes internet, rodinu nebo přátele, dává jim to celé smysl. A bez víry v to, co děláme, bychom nemohli naplno dělat vlastně vůbec nic. Filosof Albert Schweitzer kdysi řekl, že člověk ovládá přírodu, aniž by se naučil ovládat sám sebe. Snaha o minimalizaci odpadu a vůbec přemýšlení o tom, co se děje se všemi vyprodukovanými věcmi, je snad malým zábleskem naděje pro budoucnost.

Autorka studuje na FSS MU. Kontakt: 450773@mail.muni.cz.

foto: Chris Guy

MARTINA VALENTÍKOVÁ

Hypermarkety bez obalu

Mnozí si bez nich nedokážou představit život, a kdyby do nich nemohli v neděli v devět večer na nákup, celý týden by neměli doma nic k jídlu. Super- a hypermarkety se staly naší denodenní realitou, která nám připomíná, jak moc jsme potravinově závislí na druhých. A také jak moc jsme schopni zcela nesmyslně plýtvat cennými zdroji.

Když loni v dubnu prošla parlamentem novela zákona o obalech, ministerstvo životního prostředí to prezentovalo jako velké vítězství na cestě k omezení obalových materiálů. „Tím, že plastové tašky zpoplatníme, jejich spotřebu samozřejmě snížíme. Ve Velké Británii, když podobné nařízení zavedli, byl ten pokles až o 85 procent,“ sliboval si ředitel odboru odpadů Jaromír Manhart (rozhovor s ním přinášíme na straně 25). Kritika mířila mimo jiné na hypermarkety, které měly přestat s nabízením plastových tašek zdarma. Realita je ovšem taková, že většina obchodních řetězců s potravinami už zpoplatnění dávno zavedla. Věta „Chcete tašku za korunu?“ v českém prostředí téměř zlidověla. Novela navíc umožňuje, aby si prodejce sám stanovil cenu, pokud bude pokrývat náklady na výrobu. Tašky v řádu jednotek korun tedy jen tak brzo nevyumizí.

Nové znění zákona může skutečně vést k tomu, že se zákazníci rozhodnou využívat plastové tašky méně často, zvláště v jiných obchodech, než jsou potravinové supermarkety. Mohou je nahradit bavlněnými taškami nebo třeba síťovkami. Pro jejich celkové snížení by se ovšem musela novela vztahovat na všechny druhy plastových sáčků. „Povinnost zpoplatnění se nevztahuje na tenké sáčky, které nedosahují svojí tloušťkou 15 mikronů a plní hygienickou funkci, tedy běžně se používají například na zeleninu či rohlíky,“ uvedlo před půl rokem ministerstvo životního prostředí v tiskové zprávě. A doplnilo, že tenké sáčky v podstatě zabraňují plýtvání, protože lidé si nabírají jen tolik, kolik potřebují. Logiky je v tomto vysvětlení málo: velkou část spotřeby v potravinových řetězcích tvoří pečivo, ovoce a zelenina, takže právě hojně využívané sáčky na chléb nebo pomeranče by měly být zpoplatněné.

Pokud jde o argument snížení spotřeby, lidé s povědomím o společenské zodpovědnosti a ekonomické domácnosti vždy nakupují zboží jen tolik, kolik dokážou spotřebovat. A na chlebové tašce, kterou si zákazník přinese z domova, není nic nehygienického, na rozdíl od běžné praxe mnohých obchodníků prodávajícím zákazníkům i pečivo, které během přepravy spadlo na zem.

První bezobalové kroky

Že hypermarkety už dávno zpoplatnily igelitové tašky, je samo o sobě znakem zodpovědného přístupu k obalové politice. Například řetězec Lidl tašky nikdy nerozdával zdarma. „Od 1. března 2017 je Lidl dokonce přestal prodávat úplně, a to jako první obchodní řetězec v ČR. Tím jich ušetří ročně více než 27 milionů,“ uvedla mluvčí Lidlu Zuzana Holá. Když řetězec Albert před více než osmi lety zpoplatnil igelitové tašky, zákazníci snížili jejich odběr o dvě třetiny. Mnohé řetězce místo nich nabízejí tašky látkové nebo z recyklovaného papíru, které ovšem nejsou příliš vhodné na opakované použití. Kaufland nabízí u pokladen umělohmotné přepravky nebo kartonové boxy.

Některé řetězce uvažují i o změně ve využívání sáčků na pečivo a zeleninu. Mluvčí Albertu Barbora Vanko zmiňuje alternativní řešení, které řetězec před nějakým časem začal testovat v zahraničí, nic konkrétnějšího ale nenaznačila. Zatím Albert pouze podporuje zákazníky, aby si nebrali sáčky na ovoce s pevnou slupkou, jako jsou banány, avokáda nebo granátová jablka. Jinak řetězce nechávají na vůli zákazníka, zda bude chtít využít látkové tašky, či igelitové sáčky.

Většina velkých potravinových řetězců také běžně recykluje obaly nutné pro převoz a uskladnění zboží, například 74 procent recyklovaných obalů řetězce Lidl tvoří kartonové krabice a některý textil Lidl prodává bez zbytečného balení.

Zodpovědnost leží na...

To všechno jsou bohužel jen první, nesmělé krůčky, u nichž to také u většiny řetězců končí. Vše ostatní nechávají tak říkajíc na výrobcích. Pokud se výrobce rozhodne dodávat svou limonádu v plechovkách na jedno použití, a ještě tyto plechovky spojí plastovým obalem po šesti kusech, je to jeho věc. Pokud si usmyslí zabalit jeden každý bonbon zvlášť a vše uzavře do společného pytlíku, je to jeho rozhodnutí. Pokud se rozhodne zatavit do igelitu plastový smetáček s lopatkou, je to jeho volba. Řetězce v Česku nemají zájem tlačit na své dodavatele ohledně zodpovědné obalové politiky.

Nelze přitom říct, že by na výrobce neměli dostatečný vliv, mnohé jejich aféry naopak vliv potvrzují. Pokud si například

řetězce v minulosti mohly nechat platit od výrobce za vystavení zboží do regálů či je neustále tlačit ke snižování ceny i kvality zboží, pak mají jistě dost síly tlačit výrobce ke snižování obalového materiálu. K tomu ovšem evidentně chybí vůle, stejně jako k zavedení alespoň pokusného bezobalového koutku.

Bezobalově i v hypermarketech?

Bezobalový systém, který funguje v malých lokálních obchodech (viz texty od strany 10), může být pro velké hypermarkety mnohdy nepoužitelný. Existují ovšem technologie dělané přímo pro potravinové řetězce. Jednou z nich je systém kapslí, zajišťující dodávku potravin do hypermarketů bez jakéhokoli obalu na jedno použití. Od výrobce putuje zboží do velkoobchodu i jednotlivých obchodů v jediné kapsli. Personál obsluhuje zákazníky přímo z této kapsle a ti si zboží odnášejí ve vlastních taškách a přepravkách. Po vyprázdnění putuje kapsle do mycího centra ke kontrole a vyčištění, a následně je poslána opět k výrobcovi, u něhož cyklus začíná nanovo. Od výrobce až po domácnost tak nevznikne žádný obalový odpad.

Problém spočívá v tom, že nejrůznější zboží by mělo být baleno do unifikovaných transportních jednotek, z nichž by bylo i distribuováno zákazníkům. A to je něco, co si mnoho obchodníků nepřeje. S příchodem druhé průmyslové revoluce se celá západní společnost naučila konzumnímu chování a výrobci, kteří produkovali stejné druhy zboží srovnatelné kvality, museli přitáhnout zákazníka ke svému konkrétnímu výrobku prostřednictvím značky. Ještě v devatenáctém století se tak na scéně objevila reklama, která chválila zboží a zdůrazňovala jméno výrobce a výrobku. Identifikace s konkrétní značkou přiměla zákazníka preferovat jeden výrobek před ostatními, ačkoli jejich kvalita byla velmi podobná. Ale měl svou značku, svůj obal. Kdyby výrobci začali používat stejné kapsle, mohlo by se i přes jiné druhy reklamy a prezentace zboží stát, že se ztrátou obalu se rozmělní i jméno značky.

Možná právě proto si zatím systém kapslí dosud nenašel svou cestu do hypermarketů. Sebelepší technologie se využívá jen tehdy, pokud po ní existuje společenská poptávka. A ta nevznikne, dokud nebudou zákazníci hypermarketů volat po zodpovědnější, bezobalové politice.

Kontakt: valentikova@sedmagenerace.cz.

Odpad po domácí jídlu pro osm lidí. Pokoušeli se docílit, aby restaurace posílala jednorázový příbor. Zatím bez úspěchu. Foto: Martina Luptáková.

MAGDALÉNA VACULČIAKOVÁ

Kancl bez koše

Od května 2017 se slovenská kancelář firmy Curaden Slovakia, která dováží produkty značky Curaprox, snaží fungovat bez odpadu. Je jednou z prvních firem na Slovensku vůbec a chce inspirovat další. Zero waste můžete být i v práci.

Největší úspěch měla kancelářská zvířátka — kalifornské žížaly z vermikompostéru. Zrak od nich neodvrátily dokonce ani třídní princezny. Navíc byly mile překvapené, že kompost nezapáchá. Takto popisuje Martina Luptáková návštěvu gymnazistů v kanceláři dovozce známých zubních kartáčků.

Firma Curaden loni spustila projekt recyklace svých kartáčků. Vyzývá své zákazníky, aby přinesli do obchodů, kde se prodává jejich zboží, použité kartáčky. Sami jim pak mohou speciálními gilotinkami uříznout hlavičky, které jsou prozatím nerecyklovatelné, a zbytek kartáčku se předává k recyklaci. Z takto získaných použitých kartáčků na zuby se vyrobí koše na separovaný odpad, které poputují do dvou stovek škol po celém Slovensku. Z trojnásobného množství přihlášených škol je vybraly ekologické organizace (Živica, Priatelja Zeme, Nadace Ekopolis a Inštitút cirkulárnej ekonomiky). V rámci projektu Eko Alarm proběhne ve školách i osvěta — lektori naučí žáky třídit odpad.

Kancl bez koše

Firma s hlavním sídlem ve Švýcarsku si je však vědoma, že separaci odpadu by měla předcházet jeho redukce. „Chceme kartáčky vyrábět v co největší míře z obnovitelných zdrojů a tak, aby z nich mohlo být po použití možné vyrobit jiné výrobky nebo je biologicky rozložit v domácím kompostu,“ prohlašuje společnost, která v minulém roce začala ve spolupráci se zahraničními odborníky a inovátory hledat, jak vyrábět kartáčky, které se stanou součástí cirkulární ekonomiky. Cíl to není jednoduchý. Zatím tedy alespoň plánují prodávat kartáčky bez obalu.

Vedle toho se rozhodli zavést bezodpadový režim ve slovenské kanceláři. To je také důvod, kvůli kterému navštívilo bratislavskou kancelář v úvodu zmíněných 28 středoškoláků včetně dvou učitelek. Chtěli vidět, jak projekt *Kancl bez koše* funguje.

V Curadenu nenajdete na toaletě papírové ubrousky na utírání rukou. Zaměstnanci nemají na stolech zbytečná pera

Smetanu do kávy v plastu vymění za smetanu v lahvích ze skla. Foto: Martina Luptáková

a místo papírových vizitek používají appky v mobilu. Když dojde třeba saponát na mytí nádobí, dobrovolník nebo dobrovolnice vezme prázdnou láhev a ve vybraném obchodě do ní načepuje nový čistící prostředek z velké bandasky. Pokud zde požádáte o čaj, dostanete téměř zaručeně sypaný. Ačkoliv se všech čajových sáčků ještě nezabavili, pracují na tom a již je nekompostují, jelikož některé obsahují plast.

„Aby bylo možno klasické papírové sáčky snadno zatavit, přidává se do nich tenká vrstva plastu — polypropylénu,“ píše koordinátorka Kanclu bez koše Martina Luptáková na jednom ze svých blogů. Na webové stránce Ekovír.sk informují jednotliví koordinátoři, jak projekty ve společnosti pokračují. V rámci blogu Kancl bez koše zveřejňuje Martina konkrétní tipy, jak omezit odpad v kanceláři.

Na chodbách Curadenu nenaleznete ani koše na směsný odpad. „Zbavili jsme se jich v květnu 2017. Stanovili jsme si cíl, že do konce roku 2017 zredukujeme odpad o více než 90 procent. Za měsíc to mělo být 10 litrů slisovaných plastů a kovů, kilogram papíru a směsného odpadu, méně než kilogram skla. Bio odpad jsme museli poctivě kompostovat,“ přibližuje cíle Luptáková.

Fungovalo to?

Je rok 2018 a v Curadenu již mají čísla, jak se jim dařilo cíle dodržet.

„Třídění odpadu je téměř bez chyby, množství směsného odpadu se snížilo o více než 70 procent. Za poslední čtyři týdny roku 2017 jsme v průměru vyprodukovali 600 gramů směsného odpadu za týden,“ uvádí Luptáková.

Bratislavská kancelář má deset stálých zaměstnanců a osm, kteří docházejí několikrát do týdne. Kromě toho zde organizují setkání zaměstnanců z obchodů Curaprox po celém Slovensku i studentů zubařiny.

Všem těmto lidem se podařilo v průběhu sedmi měsíců výrazně snížit i množství plastového a kovového odpadu (o 60 procent): „Používáme více skleněných, opakovaně použitelných obalů. Některé obalové materiály, hlavně fólie, se posílají do skladu a tam se opakovaně využívají třeba při posílání balíčků,“ dává návod projektová koordinátorka. V případě skla očekávali v kanceláři nárůst, to se však nestalo — jeho produkci snížili o polovinu. Přibližně 300 gramů skleněného odpadu za týden tvoří převážně láhve od smetany do kávy, které vystřídaly miniaturní plastové nádoby.

Bioodpad řeší kompostováním na zahradě i za pomoci žízála uvnitř kanceláře.

Větším problémem, než čekali, bylo snížení produkce papírového odpadu. „I přesto, že žijeme v digitální době, se v kanceláři některé věci bez papírování jednoduše neobejdou. Hmotnost papíru končícího v koši navyšují marketingové časopisy, jejichž odběr se nám nepovedlo zrušit,“ přiznává Luptáková.

Ke snaze fungovat bez odpadu se mimo hlavní kancelář přidaly i prodejní kiosky. „Jako první jsme zrušili nákup minerální vody v PET lahvích. Koupili jsme všem skleněné lahve na opětovné používání. Ročně se tak vyhnou vyprodukování více než sedm tisíc PETek,“ uvádí koordinátorka projektu. Nebude trvat dlouho a produkty Curaprox se budou nabízet místo plastových v kompostovatelných taškách z rostlinného škrobu.

Pomůcky pro zaměstnance

Základním předpokladem k fungování bezodpadové kanceláře je bezpochyby vůle zaměstnanců. Naučit se pořádně třídit odpad do správných košů je jedna věc. Avšak neustále sledovat, kolik odpadu člověk při každé činnosti vyprodukuje, je mnohem složitější.

„Mnoho kolegů bylo skeptických, když jsme jim v kanceláři oznámili, že chceme být zero waste office. Dostali strach. Až když jsem jim vysvětlila principy a ujistila je, že se nemusíme dostat na čistou nulu vyprodukováného odpadu, ulevilo se jim,“ vzpomíná Martina.

Našli se zaměstnanci, kteří tvrdili, že odpad v kanceláři přece už třídí, i ti, kterým se iniciativa jevila jako zbytečná. „Od počátku jsme proto zvyšovali environmentální povědomí kolegů. Vysvětlovala jsem jim, jak negativní vliv má daný produkt na životní prostředí nebo lidské zdraví, a také jsem

jim nabízela příklady lepších produktů nebo služeb,“ vysvětluje postup, který nebyl nikterak náhodný.

Každé dva týdny se v rámci porady zavedlo nové pravidlo pro Kancl bez koše, které představila krátká prezentace nebo video. Později zavedli také pravidelný měsíční e-learning na téma klimatické změny, extrémního počasí a podobně. Nahlíží na ně z globálního i lokálního hlediska a nabízejí alternativy. Po prezentaci pracovníci absolvují krátký test. „Chceme, aby zaměstnanci vnímali spojitost mezi jednotlivými problémy a vlivem lidského konání. Aby porozuměli, proč chceme, aby byli součástí našich zelených iniciativ,“ vysvětluje Luptáková, která má v plánu vytvořit i manuál pro nové zaměstnance s vysvětlením pravidel.

Nad odpadkovými koši v kanceláři se objevily grafy, do nichž koordinátorka každý týden zapisuje, jak si kancelář v boji s odpadem vedla. Další pomůcku představují nálepky rozmístěné po kanceláři, informující návštěvníky o správném nakládání s odpadem.

Zelená řešení se mnohdy považují za dražší. Někdy je to dokonce i pravda. Přiznávají to velké firmy, které se rozhodly snížit produkci odpadu při výrobě nebo při dodávkách produktů zákazníkům. Zažívá to každý, kdo si někdy zajde do bezobalového obchodu. Luptáková tvrdí, že některá opatření šetří peníze, zatímco jiná jsou nákladnější, ale v konečném důsledku se to kompenzuje. „Nepočítali jsme to přesně, ale nemám pocit, že by nám stouply provozní náklady. Nejdražší je ovšem čas, než se celý proces zavede. Není možné to udělat za den,“ říká.

Největší výzvy

Větším důvodem k nedodržování pravidel v kanceláři než peníze bývá pohodlnost. Ani v Curadenu nejsou výjimkou. „Ještě stále si někdy objednáme jídlo k obědu. Daní za to jsou jednorázové obaly, mnohdy dále nerecyklovatelné a nekompostovatelné,“ přiznává sebekriticky Luptáková. Tématu donášek obědů věnovala také jeden blog na stránce Ekovír.sk. Namísto jednorázových obalů může obědy pro všechny přinést jeden z kolegů v termo nádobí. Při objednávání předem striktně požádá o balení bez plastových lžiček a nožičků a třeba i bez jednorázových hůlek. Příbory jsou k dispozici v kancelářské kuchyňce.

Vedle interních zaměstnanců mohou podobný projekt „ohrozit“ i lidé zvenku. „Jsou věci, které se nám nepovedlo změnit kvůli neochotě lidí zvenku, a to i přesto, že jsme do nich vložili hodně úsilí. Příkladem je odebrání časopisů. Mnohokrát jsme kontaktovali příslušné lidi a žádali je, aby nám zrušili zasílání papírových verzí, ale marně. Marketing

je marketing. V naší snaze však pokračujeme, dokud nám takila zbytečně vyhozeného papíru nepřestanou doručovat,“ odhodlaně říká reprezentantka společnosti.

Zkušenost Curadenu nepotvrzuje předpovědi časopisu Business Week z roku 1975, podle nichž bude v dnešní době většina záznamů vedena elektronicky. Nestalo se tak, právě naopak. Jak tvrdí koalice organizací, které prosazují Paperless Project — kanceláře bez papíru, ve většině organizací se 70-80 procent procesů stále odehrává na papíře.

Inspirace

Představitelka Curadenu inspirovala k projektu kanceláře bez odpadu přednáška Bei Johnson o bezodpadové domácnosti, podobně jako mnohé projekty i individuální iniciativy po celém světě. Bea na svém blogu zveřejnila i tipy, jak redukovat a recyklovat odpad v kanceláři — ať už ji máte doma jako ona, nebo ji sdílíte s dalšími lidmi.

Hlavní propagátorka „zero waste“ filosofie (viz rozhovor v 7.G 5/2017) doporučuje třeba odmítat dárkové předměty na různých akcích nebo tisknout dokumenty jen tehdy, pokud je to nevyhnutelné. Navrhuje také odmítat nerecyklovatelná balení produktů zasláná poštou na adresu firmy nebo organizace.

Podobně jako Bea inspiruje dnes i Curaden — čímž je splněn jeden z cílů projektu Kancl bez koše. Zareagovalo totiž několik firem a organizací — ať již šéfové, nebo řadoví zaměstnanci — s tím, že chtějí dělat něco podobného. Některým z nich Martina s kolegy představila projekt dokonce i osobně — v kanceláři Curadenu nebo přímo v jejich prostorech.

„Máme větší ambice,“ prozrazuje projektová koordinátorka. „Chceme, aby se Kancl bez koše dostal mezi co nejvíce organizací. Spojili jsme síly s Institutem cirkulární ekonomiky (Icien) v Bratislavě a budeme v tomto roce proti odpadu bojovat společně,“ říká.

Aktuálně se připravuje koncepce celého projektu, prezentační materiály, pomůcky i nová webová stránka. V pilotním ročníku nebudou oslovovat firmy nebo organizace masově, vyberou jich několik, aby odpozorovali, jak bude projekt fungovat. „Icien bude mít na starost zavádění zero waste opatření a my jsme zase dobří v marketingu a oslovení potenciálních zájemců,“ prozrazuje Luptáková principy spolupráce, o níž se prý zajímá již i český dovozce kartáčků Curaprox.

Kontakt: magdalenavaculciakova@gmail.com.

foto: trade-off.cz

ROZHOVOR S JAROMÍREM MANHARTEM

Je to na každém z nás

Jaromír Manhart je ředitelem Odboru odpadů na ministerstvu životního prostředí již čtvrtým rokem. Odpady se však zabývá daleko déle a na ministerstvu působí už sedmáct let. Prevenci vzniku odpadu se věnuje také akademicky a přednáší o něm v zahraničí. Není divu, že se se mnou rozloučil větou „Víte, mě ty odpady baví!“

Zajímají mě dvě strany jedné mince — bezobalového nakupování. Co je s ním spojeno z pohledu vás, člověka, který se zabývá především tvorbou odpadové legislativy?

Obaly jsou součástí odpadového hospodářství. Vedle zákona o odpadech v Česku již sedmáct let platí zákon o obalech, který vychází z obalové směrnice. V roce 2008 se do práva EU dostal pojem takzvané *hierarchie způsobů nakládání s odpady*. Je to odpadová pyramida, která se často kreslí obráceně: ze spodní špičky se postupně rozšiřuje směrem nahoru, tedy od

nejméně až po nejvíce preferované způsoby nakládání s odpady.

Co je v pyramidě obsaženo?

Tím nejhorším způsobem nakládání s odpadem je jeho odstraňování bez využití, tedy skládkování, které najdeme na dně pyramidy. Skládkování je barbarský způsob nakládání s odpady. Když půjdeme v hierarchii vzhůru, narazíme na energetické využití odpadu jakožto přijatelnější formy. Jedná se o spalovny neboli zařízení pro energetické využití odpadu (ZEVO). V nich se odpad přemění na tepelnou nebo

elektrickou energii. Ještě výše, v širším hrdle pyramidy, nalezneme materiálové využití v podobě recyklace. Dále pak přípravu odpadu na opětovné použití. A na vrcholku pyramidy, v nejširším hrdle, vidíme předcházení vzniku odpadu — tedy preferovanou strategii pro odpady v České republice.

A jak to vypadá v praxi?

Řadu let sama Evropa nevěděla, jak pyramidu pořádně uchopit. Západní a severní část zakládajících členských států EU se už zcela odklonila od skládkování. V těchto zemích skládky

mohou přijímat jen to nejnütnější — co se nedá ani energeticky, ani materiálově využít. Vyspělá část Evropy v současnosti mění odpad hlavně v energii, a to v poměru 50:50 nebo 60:40 vůči recyklaci, která v tomto směru samozřejmě převládá.

Jak si vede zbytek Evropy?

My ve střední a východní Evropě jsme bohužel na skládkování stále zcela závislí. Je to také dáno velmi nízkým poplatkem za skládkování odpadů. Česko je přitom jednou z mála zemí ze třinácti nových států EU, která má ZEVO. Ta nás ale samozřejmě nespasí. Potřebujeme nejprve dodržovat zmíněnou hierarchii a až poté zbytkový odpad využít energeticky.

Čím se EU snaží tuto hierarchii převést do reality?

Před čtyřmi lety se začali evropští poslanci, komisaři a ministři konečně bavit o oběhovém hospodářství a tento takzvaný oběhový balíček na konci minulého roku dokončili do finálního návrhu. Týká se revize šesti odpadových směrnic včetně obalové, ve které se kompletně přenastavují cíle na využití, recyklaci a předcházení vzniku odpadů komunálních, potravinových, biodpadů, stavebních, demoličních a ostatních. Pod „ostatní“ spadají odpady rozšířené odpovědnosti výrobce — elektrošrot, pneumatiky, baterie, světelné zdroje i právě obaly. V roce 2018 by měl být balíček schválen a my budeme mít dva roky na to ho zasadit do české legislativy.

Jaké změny můžeme čekat u obalů?

Bezobalové nakupování je plně v souladu s tím, co máme ve strategiích, tedy v Plánu odpadového hospodářství ČR a Programu předcházení vzniku odpadů ČR. Důležitým českým cílem

bude vznikající obalový odpad snižovat — vyprodukujeme a uvedeme na trh totiž okolo milionu tun obalů ročně. Znovu materiálově využít jsme z něj schopni asi 72 procent, což nás řadí na druhou nebo třetí příčku v Evropě. Obaly se většinou recyklují do laviček, obrubníků, profilů zatraťovacích ploch, lepicích pásek nebo střešní krytiny. Evropa má navíc velmi ambiciózní výhled pro roky 2025 a 2030, který se dotkne skládkování komunálního odpadu. Kolem roku 2035 budeme moci na skládky ukládat maximálně 10 procent ze všech vyprodukovaných komunálních odpadů. Jen pro informaci: dnes ukládáme na skládky téměř 45 procent, tedy přes 2,5 milionu tun komunálního odpadu ročně. Podstatnou část z toho by přitom bylo možné energeticky využít a samozřejmě i recyklovat.

Jak to vypadá s přijetím evropského oběhového balíčku do naší legislativy?

Dnes máme připraveny dva návrhy zákonů — o odpadech a o vybraných výrobcích s ukončenou životností. Bude muset být novelizován i zákon o obalech. Chceme ale zcela určitě počkat na konečné znění odpadového balíčku v EU. Na základě toho uděláme i komplexní změny v obou již dnes známých návrzích. Zatím čekáme. Doufám ale, že v průběhu tohoto pololetí budou směrnice EU schváleny a my budeme moct změny zpracovat a do konce roku předložit vládě k projednání.

Které navrhované změny vás těší?

Pro nás je velmi důležité to, že Evropa konečně stanovila tvrdý termín omezení skládkování odpadů pro rok 2035 na 10 procent. V současném zákoně o odpadech omezujeme skládkování už pro rok 2024. Další důležitou

věcí jsou bezesporu zvyšující se cíle recyklace komunálních odpadů — pro rok 2025 55 procent, v roce 2030 až 60 procent a 2035 až 65 procent. Dnes byl jediný pevný bod pro rok 2020 splnit alespoň 50 procent recyklace komunálních odpadů. Dle jednoduššího povoleného výpočtu jsme už ale v roce 2016 jeden cíl splnili, protože jsme recyklovali z 51,4 procent. Unie však zvolila složitější výpočet, podle kterého dosahujeme pouze 38 procent. A tak budeme muset ještě přidat. Jsme poměrně malá země s malou kapacitou, aby se investorovi vyplatilo vstoupit na český recyklační trh. Malou kapacitu na třídění i zpracování odpadů máme z důvodu velmi nízkého poplatku za skládkování.

Kvůli tlaku skládkařské lobby?

Ano. Skládkařská lobby bezesporu bohužel u nás zafungovala hlavně při vyjednávání dvou nových zákonů o odpadech v roce 2016. Nejinak tomu bude i tento rok. My ale budeme připraveni. Dominantní odpadářské firmy jsou sdruženy do České asociace odpadového hospodářství (ČAOH). Asociace pro ně odvádí dobrou práci — mediálně i politicky. Troufnu si říct, že tímto způsobem jsou ovlivňovány nejen obce při stanovení nového poplatku na skládkách, ale i procesy tvorby nové odpadové legislativy. ČAOH prostě chce, aby se nic neměnilo. Vedle ČAOH existují další sdružení a asociace, které podporují skládkařskou lobby. Důvodem není nic jiného, než že v Česku funguje nějakých 178 skládek, které mají stále volnou kapacitu, což představuje dobrý byznys. Další skládky se zakládat nebudou, a tak dokonce dochází k tomu, že se stávající skládky dále rozšiřují, místo toho, aby se zavíraly. Ale jak už jsem říkal, dle legislativy při-

jaté už v roce 2014 dojde v roce 2024 k významnému omezení skládkování.

Od nového roku platí novela zákona o obalech. Čeho se změny týkají?

Změna vychází z novelizace evropské směrnice o obalech. Naším úkolem bylo snížit spotřebu plastových odnosných tašek o tloušťce stěny 15–50 mikronů, a tak jsme zakázali jejich bezplatné vydávání. Podle poslední úpravy v Poslanecké sněmovně se ale těsně před schválením podařilo toto omezení rozšířit na všechny plastové tašky, včetně mikrotenových, s výjimkou balení potravin. Ty nejlehčí mikrotenové sáčky totiž plní hygienickou funkci i funkci předcházení plýtvání. Tři párky a deset deka salámu si přece nedáte do kapsy. Takže odnosné tašky nyní mohou obchody poskytovat zdarma jen výjimečně — s ohledem na hygienickou funkci a prevenci plýtvání potravinami.

Co si pod tím máme představit?

Uzeninu, sýry a pečivo si z obchodu domů odnesete v mikrotenovém sáčku — v tomto případě plní hygienickou funkci a měl by být zdarma. Pokud se rozhodnete koupit mandarinky, máte dvě možnosti: buď sáhnete po dvoukiloovém balení, anebo si vezmete jen tři kusy do mikrotenového sáčku. Sáček nebude zpoplatněn, protože plní funkci hygienickou a také předchází vzniku odpadu. Mohli jste si vzít jen tolik mandarinek, kolik jich doopravdy sníte. Ve všech ostatních případech musíte za tašku zaplatit — když si do ní dáte třeba košili nebo ponožky.

Je možné si potraviny včetně pečiva nakupovat do vlastních pytlíčků? Třeba látkových?

To samozřejmě můžete. Problém zatím je, že na to v obchodech nejsou zvyklí

a že může váš pytlíček něco vážit a přidat tak na ceně. Právně tomu ale nic nebrání.

Jak na obalovou novelu reagují spotřebitelé a obchodníci?

Společně s Českou obchodní inspekcí jsme byli od začátku roku poměrně pod tlakem. Hodně jsme jednali a řešili dotazy, co je a není odnosná taška. Třeba prodej hřebíčků na váhu v hobby marketech do sáčku — v tomto případě to odnosná taška je, protože neplní ani jednu z funkcí potřebných u potravin, a musí se za ni zaplatit. Myslíme si, že je to správný a pořad měkký krok. Existuje totiž celá řada zemí, kde tašky zakázali úplně, a společně s nimi také rovnou plastové nádoby — talíře a příbory. U nás jsme dokonce nechali na obchodnících i stanovení ceny, za kterou tašku prodají — avšak minimálně za cenu nákladů na její výrobu.

Které obaly se dají dobře znovu zpracovávat?

Kovové obaly, sklo a papír. Dobře se recykluje i tetrapack. Je v něm velmi kvalitní celulóza a hliníková fólie. V Česku jsou i technologie umožňující přeměnit tuto směs na izolace do stavebních konstrukcí. Velkou výzvou zůstává zpracování plastu. Skutečně materiálově využít se dají hlavně PET lahve a PE balicí fólie. Nejvyšší cenu na trhu má čirá, ničím nebarvená PET lahev. Dělají se z nich vlákna, která se dále barví a jinak zpracovávají. Čím barevnější však PET lahev je, tím méně je možností ji materiálově využít. Jedná se zejména o modré, červené nebo hnědé lahve. A pokud plast materiálově nevyužijeme, alespoň ho využíváme energeticky. Řada firem v Česku dělá z plastových zbytkových odpadů paliva speciálně vyrobená pro cementárny.

Jak nás zasáhl zákaz dovozu plastu do

Číny?

Tento zákaz se týká asi třiceti druhů plastů, u nichž si Čína vymínila, že už je nechce brát. Zdůvodňuje to ochranou životního prostředí a také tím, že se do Číny nevozil dobrý odpad, tedy co do kvality, a hlavně obsahu nečistot a nežádoucích příměsí. Kdybych řekl, že se nás to nijak nedotkne, neřikal bych pravdu. Byť něco z odpadů využijeme doma v Česku. Ale ta masa odpadu, která se do Číny nejen z celé Evropy vozila, je skutečně velká.

Bude připravovaný zákon o obalech nějak podporovat prodej do vlastních obalů?

Zákon nebude obsahovat razantní změny. Bude se jednat hlavně o navýšení cílů na recyklaci a materiálové využití. Možná přibudou povinnosti výrobcům obalů. Možnost nakupovat do vlastních obalů bude spíš podpořena tím, že se jedná o prioritu odpadové strategie v souladu s hierarchií. Počkejme však na konečnou verzi odpadového balíčku po schválení v Evropském parlamentu.

A co vratné obaly, budete nějak podporovat jejich výrobce?

Dnes diskutujeme, zda systém vratných lahví zavést. V Česku by to bylo možné, pokud by tu nebyl vybudovaný žádný systém na tříděný sběr obalů. A my ho máme poměrně funkční, a to více než dvacet let. Vratné systémy jsou velmi nákladné na vybavení automatických strojů, skladování a logistiku. Můžeme se navíc poučit od okolních zemí. Když v Německu a Rakousku najížděli na systém vratných lahví, v zákoně vymezili, že vratné PET lahve budou (a teď dávám jen příklad) čirá, světle modrá, světle zelená, ve tvaru hrušky o objemu 1,5 a 1 litr. A co trh neudělal? Začal vyrábět lahve žluté,

hnědé a červené ve tvaru jablka o objemu 2 litr. Aby se do vratného systému nedostal.

Není to díra v zákoně?

Není. Co není zakázáno, je povoleno.

V tom případě by zákon měl umět lépe formulovat a říct – všechny PET lahve všech barev.

Ano, to máte pravdu. Nebo si vezměte příklad výkupních automatů na plechovky. Německo vynaložilo obrovské množství peněz na vybavení supermarketů automaty na jejich zpětný odkup. A tak se do pohraničí nahrnuli podnikavci z okolních zemí, kteří tam vozili plechovky. Kvůli nim systém utržil obrovskou finanční ztrátu, protože tyto plechovky pocházely z jiných

trhů. Přístroje je neuměly rozeznat. A tak od toho Německo postupně odstoupilo. Pak dali prodavačkám k pokladnám papírový box a prodavačka měla za úkol zjistit, jestli je plechovka z Německa, a vhodit ji do boxu. Byla za pokladnou chudák s boxem natlačená a na konci dne téměř zavalena. Nevím, jestli by toto bylo pro nás vhodné řešení.

Jak budou nové zákony motivovat spotřebitele, abychom splnili cíle nakládání s odpadem?

Model by měl být stejný jako dnes. Zákon nejde po spotřebiteli, ale po firmách a obcích. Záleží na jednotlivých obcích, jakým způsobem si nakládání z odpadem nastaví. Rádi bychom přešli na systém *Zaplat', kolik*

vyhodíš (Pay As You Throw, PAYT). Je založený na motivaci. Občan nebude zpoplatňován paušální částkou, ale za skutečně vyprodukovaný odpad. Obce by měly s občany vést dialog, jak a kam můžou odpady odkládat, kolik za to budou platit za předpokladu, že budou třídit, a tak dále... Obec může za vytríděný odpad získávat peníze, a vykryt tak náklady na logistiku a svoz. Je to na každém z nás. Zvyšování poplatku za skládkování se nevyhneme, ten nám EU doporučuje zvýšit již šest let, na zhruba 1200 Kč za tunu již dnes. Takže pokud nebudeme třídit a vzniku odpadu předcházet, bude se zvyšovat i roční poplatek za nakládání s odpady.

Připravila Magdalena Hronová.

CO DĚLAT? / Dominik Grohmann

Zero waste až jako poslední

Jistě, bez obalů by byl svět krásnější, čistější, živější, existovalo by méně problémů a více přírody. Plastové obaly jsou všude, zabíjejí tisíce živočichů, zohavují kdekou krajinu a vyrábějí se z ropy. Jsou tak levné, že se firmám vyplatí balit dětem na školách pomelo po dvou stroužcích.

Nalejme si ale čistého vína (a ne do plastového kelímku!): nebylo by lepší spíš omezit konzumaci masa, jízdu dopravních prostředků se spalovacím motorem nebo těžbu uhlí? Asi tušíte, že výfukové plyny zabíjejí ročně spoustu lidí a dopravní prostředky miliony zvířat. A spalování uhlí jakbysmet.

A nepoužívá náhodou řeznictví v blízkém obchodě méně obalů než zdravá výživa s pečlivě vakuovaným masem?

Každopádně ano: založme kompost, nakupujeme v bezobalových obchodech, instruujeme své příbuzné, že dárky jediné nemateriální, praktikujeme bezplenkovku, nakupujeme přímo od místních zemědělců a oblečení recyklujeme. Pak si ale zrekonstruujete byt nebo postavíte dům a své ambice žít „zerowasteživot“ můžete hodit do koše. Nejenže vytvoříte x stovek kilogramů odpadní nerecyklovatelné suti, mimo to se vám všude budou povalovat různé fólie a plachty, protože všechno se prostě do plastu balí – cihly i přírodní izolační materiál.

A mohli bychom pokračovat. Co s odpadními vodami? Už máte kompostovací záchod? Jímáte dešťovou vodu ze střechy a dále ji používáte? A co děláte s exkrementy svých domácích mazlíčků?

Nechci zatracovat každodenní snahy o snižování množství odpadů, ale měla by jim předcházet mnohem důležitější rozhodnutí.

Na druhou stranu jsou odpady snad jediným environmentálně příznivým tématem diskutovaným i v širší společnosti. Nicméně se vyvinulo trochu bizarním směrem: dnes se debatuje především o tom, kdo toho vytrídí víc. A tak když slyšíte obhajobu sousedů: „Já toho odpadu vytrídím neuvěřitelné množství, tak snad můžu jezdit občas autem,“ říkáte si, kde jsme při ekovýchově udělali chybu. A propagovat zero waste koncept začíná dávat smysl. Ovšem zaměřme se i na mnohem důležitější věci.

Kdo je les

Před několika týdny rozvířila kalné a ještě kalnější vody slovenského internetu občanská iniciativa My sme les. Výzvu Desatero pro les, jež spíše shrnuje dlouholetá ochránářská stanoviska, než by sama o sobě byla něčím bombasticky novátorským, podepsaly desítky tisíc lidí. Spustila se obrovská vlna facebookového „páčikování“ a vzápětí také „hejtování“. Změní se něco k lepšímu v našich lesích a také v nás samých?

VERONIKA KICKOVÁ

Naše rodina v lese žije, přesněji řečeno, pod horou, na okraji lesa. Není to les nijak zvlášť hluboký ani pohledný, ba dokonce ani oficiální. Zčásti jej tvoří pole a pastviny čile zarůstající bukovou, habrovou a javorovou mladinou. Najdete v ní i staré sukovité takzvané hlavové stromy, kterým naši předchůdci pravidelně osekávali větve na krmivo pro ovce. Tím znetvořili jejich koruny tak, že dnes na člověka neznalého věci působí téměř mysticky. Nakonec mystika tam opravdu tkví — v nezdolné životaschopnosti oněch buků, jež rok co rok vyháněly nové větve, aby přežily, a rok co rok byly opět oholeny na tlustý krátký kmen.

V lese pod staletou lipou pramení studánka, kam chodíme pro vodu, nedezinfikovanou, divokou, někdy doslova živou. Bydlí v ní chránění mloci skvrnití, drobná hnědooranžová zvířátka, o nichž mne můj muž poučil, že je můžeme brát jako spolehlivé indikátory čisté vody. Všichni víme, že v lese zůstává snesitelně i v době největšího horka, znám místa, kde se sbíhají potůčky, přelévají močály a uchovává životodárná vlaha, kde se bahní divoká prasata a pijí srny.

„Hora“ je každodenní součástí našeho bytí. Výtky, že jsem jen virtuální ochranář, který do lesa ani nepáchne, a tudíž ani netuší, jak takový les funguje a co potřebuje, jsou, jak se říká, mimo mísu. Spíš mne v internetových přestřelkách zarazilo slovo *funguje*. Fungují nebo nefungují stroje a zařízení. Les je však živý a zcela na lidech nezávislý organismus.

Tedy mohl by a měl by být. A dostáváme se hned ke kořenu věci. Iniciativa My sme les má nejen své zastánce, ale i vášnivě odpůrce.

Především na venkově stále přežívá názor, že lidé se o les jako takový musejí důkladně starat, sázet stromky, kácet plochy napadené lýkožroutem, uklízet mrtvé dřevo a odbornými zásahy vychovávat hospodářské porosty pro budoucí generace.

O většině profesionálních lesníků ani nemluvě, ideově zamrzli na postojích, které si osvojili na školách. Krom obživy jim poskytují i pocit důležitosti a nenahraditelnosti. Nějaká ta nadrozměrná holoseč, vylitý motorový olej, zerodovaná stráž, jedovatý postřik nebo nelegálně ulovená šelma se v tomto světle stávají drobností. Lesnická hierarchie se navíc dost podobá té vojenské a trpí také podobným druhem pýchy na své postavení. V horských vesnicích požívají hajní jakousi archetypální všeobecnou vážnost, takže lid je často automaticky na jejich straně. „Íst študovať za horára“ je především v končinách, jež neoplývají pracovními příležitostmi, považováno za jedno z dobrých východisek. Představa o drevnom chlebíku, kdy hora životelka skýtá tvrdou, leč zaslouženou skývu místním dřevorubcům, patří však do říše

foto: Ján Křeko

zdroj: archiv F

pohádek. Zakázky dostávají přednostně velké firmy (můžete třikrát hádat proč), jež si potřebné dělníky dovezou, a místní ostrouhají mrkvičku.

Ochrano přírody, nevyskakuj si

Přes to všechno se Erikovi Balážovi a jeho přátelům podařilo v kratičké době několika dnů získat na svou stranu, jak se říká, širokou veřejnost. Příčin vidím několik, a velice rozličných. Začnu od těch řekněme negativních.

Slovensko lesy považuje za významnou část svého národního bohatství. Tato veskrze krásná, ušlechtilá a „roduverná“ myšlenka však rychle bere za své tvář v tvář skutečnosti. Například holinám v Národním parku Nízke Tatry, kde je situace tak děsivá, že si jí nelze nevšimnout při cestě autem třeba přes horský přechod Donovaly. Je to jedna ze základních spojnic sever-jih, takže lidé tudy jezdí opravdu často. Věčně vytopené údolní osady také začaly více přemýšlet, odkud se ta voda bere...

O tom, že chráněná území, včetně národních parků a rezervací UNESCO, dlouhodobě neplní své poslání, si už cvrlikají vrabci na střeše. Na jejich území se vesele loví, těží, budují lanovky a lyžařská centra.

Státní ochrana přírody, vždy poněkud opatrná, byla před několika lety tvrdě upozorněna, aby si nevyskakovala pokud možno vůbec. Nepohodlní pracovníci byli nejprve přeřazeni z vedoucích funkcí na nižší i nejnižší posty a posléze při reorganizaci propuštěni bez ohledu na jejich postavení a odborné kvality. Nahradili je lidé sice méně kompetentní, zato loajální k tehdejší vládě Roberta Fica, jenž už nepotřeboval řečnit na venkovských stadionech, nýbrž uspokojit lesnickou lobby. Ministerstvo životního prostředí pravidelně spravovala Slovenská národní strana, a to v naprostém rozporu se svým image bojovnice za „našu prekrásnu krajinu“. Kdyby tyto slogany myslela aspoň zčásti vážně, nemohla by do funkce šéfa resortu navrhnout člověka tak profesně i lidsky nekompetentního, jako byl pouze emisními směnkami proslulý ministr Chrbet.

„Bačování“ lesníků v hospodářských porostech se často podobá spíš drancování ve stylu urvi, co můžeš, a to hodně rychle. Po úzkých cestách neustále „premávají“ tahače se dřevem, jež mizí neznámo kde. Když si pak vesničané chtějí koupit podřadnější dřevo na palivo, nafasují samovýrobu větví z vytěžených stromů. A samozřejmě že příliš často nespějí zapomenout, že kdo maže, ten jede.

Vzácnému tetřevu hlušci hrozí na Slovensku vyhynutí. Problém se podařilo medializovat také díky tomu, že dva největší opoziční deníky si práce ochránářů dlouhodobě vážily a snažily se ji v rámci svých ideových možností chápat.

foto: Veronika Kricková

Nepodmíněná úcta k Divočině

To vše by ale určitě nestačilo, kdyby... iniciativa *My sme les* neměla vynikající prezentaci na internetu, především na můj vkus sice trochu zjednodušující, ale zato srozumitelné a osobně pojaté profesionální video, které umí oslovit i mladé úspěchané lidi, zvyklé mít všechno hned na talíři.

Výhrou je určitě i přehledná stránka s příjemnou grafikou a výstižně a stručně zformulovaným „desaterem pro les“. V krátkých bodech se čtenář dozví, co není se slovenskými lesy v pořádku, co by se s tím dalo dělat, jaká jsou názorová východiska. Erik Baláž i Karol Kaliský jsou navíc vystudovaní lesníci, což dodává jejich argumentům tolik potřebnou váhu.

Kampaň *My sme les* bleskově podpořili přední vědci z oborů ekologie, zoologie, botaniky a biologie, jejichž podrobná, odborná a opět velmi osobní vyjádření nemohou být jen tak smetena ze stolu. Na titulní straně *Denníku N* vyšel poměrně rozsáhlý článek se jmény známých osobností, které se k výzvě spontánně přidaly. Ano, síla internetu zapracovala.

Mnohá témata za léta své činnosti již otevřelo Lesoochrannárske zoskupenie VLK, a odvedlo při tom neskutečné množství práce, kromě jiného i se změnou veřejného mínění směrem k nepodmíněné úctě k Divočině. *My sme les* se však

nevěnuje přímým akcím, takže působí pro obyčejného člověka jaksi přijatelněji.

Za naprosto zázračné považují, že se k výzvě připojily i některé malé dřevozpracující firmy. Pochopily totiž, na rozdíl od vztahovačských lesníků, že přiměřené použití dřeva jako suroviny je s myšlenkou zdravého lesa v naprostém souladu. Sama také pracují se dřevem a argument, že tím pádem nemůžu chtít les chránit před ničením ze strany těch, kteří by se o něj měli starat, slyším tedy dost často.

Svým dílem dozajista přispěly i zajímavé životní příběhy a charisma osobností, které kampaň vedou. Erik se vypracoval na úspěšného filmaře, jeho autentické dokumenty si na nic nehrají ani nepodlézájí divákovi, přesto je vysílají přední zahraniční kanály. Navíc nezpychl a dál jezdí promítat svá slavná díla po našich republikách (ano, i té České) a besedovat s lidmi.

Chuť ke smysluplné diskusi patří k dalším kladům celé iniciativy, dlouhé a zasvěcené komentáře povyšují i mnohokrát zatracovaný Facebook zpět tam, kde se asi původně chtěl nacházet, na otevřený, ale respektující prostor intelektuálních debat a setkání. Možnost dát najevo své stanovisko použitím graficky povedeného loga na profilovou fotografii využívají tisíce lidí. V debatách se jim to hned vrátilo i s úroky, byli (jsme) obratem uráženi a nazváni profilovkovými bojovníky, co do skutečného lesa ani nepáchnou, Sorosovými zaprodanci nebo lesovečkami. Tento nádherný novotvar tak obohatil slovenskou slovní zásobu, abychom nemuseli zůstat jen u okoukaných sluníčkářů a havloidů. Přitom každý, kdo chová alespoň jednu ovci, musí vědět, že tato plachá a tvrdohlavá zvířata se chovají stádně jenom někdy a poslušně téměř vůbec.

Nenechme se unavit

Nastala tak paradoxní situace. My sme les totiž dokázal přitáhnout i lidi takříkajíc z opačné strany informační barikády. Někteří odpůrci konzumu a přírodní mystici či ezoterici se, zcela pochopitelně, nadchli Erikovými filmy i myšlenkou, že příroda je moudřejší než člověk. Tak se sami stali terčem právě toho druhu zkratkovitých útoků a podpásových argumentů, který jejich oblíbená média obvykle používají vůči svým oponentům. Uvidíme, co to s některými z nich udělá, možná postupně přehodnotí i svůj obdiv ke Svobodnému vysílači, jenž věren svému krédu, že vystupuje „proti cenzuře a dává prostor každému“, nejen uveřejnil výlevy kovaných lesníků plné urážek, zavádění, nenávisti a lživých útoků především na Erika Baláže, ale sám se do urážení bez rozpaků pustil.

Praktický úspěch iniciativy My sme les bude záviset na mnohých předem těžko postizitelných faktorech. Ač se tato

foto: Veronika Křivková

snaha (pochopitelně) vymezuje jako nepolitická, je nad slunce jasné, že to není v praxi dosažitelné. Lesy vždy budou významnou součástí přinejmenším hospodářské politiky. „Životní prostředí“ zůstává v očích politiků stále především pouhým zaklínadlem, jak nás nedávno přesvědčil premiér Fico, když celou záležitost delegoval na ministerstvo zemědělství a rozvoje venkova, o kterém se lze snadno domyslet, jaký postoj zaujímá. Všichni víme, že ochrana Přírody je běh na velmi dlouhé tratě, takže to nevzdávejme a nenechme se unavit.

Kontakt: horana69@gmail.com.

foto: jstar

JAN MIESSLER

Objektivní trable České televize

Vysílání veřejné služby by mělo být nestranné a objektivní. Jak to ale nestranně a objektivně změřit?

Ještě než nám zvolili Miloše Zemana podruhé prezidentem, dostalo se České televizi velkého zadostiučinění. Poslední debatu před druhým kolem volby totiž podle mnoha pozorovatelů nevyhrál ani Zeman, ani jeho protikandidát Jiří Drahoš, ale moderátorka Světlana Witowská; oba soupeři jí ostatně za profesionální výkon a nestrannost na závěr poděkovali. Překvapilo to zejména od verbálního likvidátora novinářů a notorického kritika ČT Miloše Zemana. Kvalita veřejnoprávní debaty vynikla hlavně ve srovnání s předchozím fiaskem na Primě, o Zemanových one man show na Nově a Barrandově nemluvě.

Křeček mezi mlýnskými kameny

Prezidentská debata na ČT tak dala zapomenout na drobnou předvolební patálii s analýzou objektivity, kterou na zadání Rady pro rozhlasové a televizní vysílání (RRTV) zpracoval kolektiv pod vedením mého kolegy z Institutu komunikačních studií (IKSŽ) Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy Jana Křečka. Dotyčná analýza totiž řadu obránců veřejnoprávní televize pobouřila svým závěrem, že co se týká objektivity a vyváženosti, přebývala České televizi v jejím předvolebním vysílání v roce 2016 Kalouskova TOP 09.

Objektivita a vyváženost zpravodajství a publicistiky jsou totiž základní kameny, na kterých je postavená myšlenka televize veřejné služby, takže když se vynoří zpráva podobného vyznění zaštitěná reputací naší nejstarší univerzity, způsobí bouři ve sklenici čistého vína. Zejména na Facebooku. Řada lidí má totiž tendenci Českou televizi bránit proti jakýmkoliv tlakům, které by mohly ohrozit její autonomii. A Křečkova zpráva vlastně nahrála kritikům, kteří Českou televizi z fandění pravici podezřívají vždycky a kterým Kalousek pravidelně zvedá mandle až někam k temeni — ale také politikům, kteří by si ji rádi ochočili.

Polibek smrti Křečkovi uštedřil zejména tehdy ještě neznovuzvolený Miloš Zeman, který ještě před debatou s Witowskou závěry analýzy použil jako argument ohledně veřejnoprávní zaujatosti; v podobném duchu se o zprávě psalo i v Parlamentních listech a na podobných místech, naopak na Facebooku byla rozcupována několika sociology a novináři, v rozhovoru pro Hospodářské noviny zprávu zkritizoval generální ředitel ČT Petr Dvořák; o televizní stížnosti na Křečka adresované jeho domovské fakultě raději nemluvě. Potrefená televize nakonec zveřejnila pětadvacetistránkovou tiskovou zprávu, v níž Křečkův postup důsledně vyvrací. Abychom to

shrnuli, Křeček má podle kritiků špatná data, špatné metody a špatné závěry, no a objektivita se prostě takhle měřit nedá. Jak se ale vlastně měřit dá?

Měřáky na objektivitu

Hlavní problém tkví v tom, že objektivita se dá měřit mnoha různými způsoby, ale na druhou stranu vlastně vůbec, protože je jen jakýmsi v praxi nedostižným ideálem. Podle zákona č. 231/2001 Sb. o provozování rozhlasového a televizního vysílání nicméně „provozovatel vysílání poskytuje objektivní a vyvážené informace nezbytné pro svobodné vytváření názorů“, což podle stejného zákona znamená, že by neměl žádnou politickou stranu ani skupinu nepřiměřeně zvýhodňovat. A tak analytici se stopkami v ruce měří, kolik sekund kdo na obrazovce mluví, protože to je jedna z mála „objektivních“ veličin.

I Jan Křeček si tedy vzal asi 300 hodin nahraných televizních pořadů a počítal. V úvahu vzal takzvaný faktor relevance, tedy že politici vládních stran budou v televizi častěji, protože mluvit budou nejen z titulu představitelů své strany, ale také jako představitelé státu; vzal v úvahu i další věci, ale další zase ne — například to, že politici některých stran odmítají do televize chodit, což ale divák jenom zřídka tuší.

S Křečkovým výzkumným přístupem nemusíme souhlasit, násobit počet vteřin Kalouska na obrazovce arbitrárně zkonstruovaným koeficientem Kalouskovy relevance a porovnávat to s vynásobeným počtem vteřin zástupců ostatních politických stran skutečně zavání hausnumerologií. Zajímavé je, že Křečkovi po aplikování tohoto postupu nakonec vyšlo, že těch 300 hodin jako celek bylo v podstatě překvapivě objektivních a vyvážených, neboli že se kryptopravicoví novináři překvapivě projeví jako experti na skrývání vlastní zaujatosti. Jen ten Kalousek jim to zkazil.

Rozhodčí a hráč v jednom

Nervózní reakce ČT i RRTV, která Křečkovu zprávu dlouho utajovala, jako kdyby potvrzovaly, že Křeček kápnul na něco důležitého — že dosavadní způsob měření objektivit není v pořádku a že se to obě tyto instituce snaží potlačit do svého nevědomí. Jádro oné tiskové zprávy ČT spočívá ve výčtu věcí, které kdyby Křeček udělal jinak, vyšlo by mu něco zcela odlišného. České televizi se například nelíbí, že by se faktor relevance měl neustále měnit v souladu s aktuálním vývojem předvolebních preferencí, preferovala by spíše výsledky posledních parlamentních voleb. Jenomže není relevance dané strany v daný okamžik lépe vyjádřitelná tím, jak si u voličů aktuálně stojí, spíše než výsledkem často starým několik let?

Zejména relativně nové strany jako Piráti by tak byly „irelevantní“ až do té doby, než by se z nich najednou po volbách stala jedna z nejvýznamnějších stran v republice.

Česká televize by rovněž dala „logičtěji“ přednost měření celkového počtu výstupů zástupců jednotlivých politických stran, spíše než měření času, který strávili na obrazovce: u živě vysílaných rozhovorů je prý obtížné přesně kontrolovat délku promluvy daného politika, zejména když si nechce nechat vzít slovo. Jenomže to by se pak jeden pětiminutový monolog rovnal jednomu třívteřinovému štěku; a koneckonců: kdo televizi nutí zařazovat do vysílání živé rozhovory? Ty si přece na svá bedra naložila sama dobrovolně.

Dalším nedostatkem analýzy měla být volba „celku“, tedy souboru analyzovaných programů. Podle ČT do něj mělo být zařazeno ještě mnohem více vysílacích hodin, a teprve potom by jistě vyšlo, že celkově postupovala vyváženě. Jenomže není 300 hodin dostatečně velký vzorek na to, aby se dalo posoudit, zda se ve vysílání někomu významně nenadržuje? A Křečkova analýza též prý neuvádí dost kontextu — jenomže kolik kontextu by musel Křeček uvést, aby se to ČT zdálo dostatečné?

Jednoci mezi slepými

V perspektivě doutnajícího a výhledově patrně přihořívajícího politického boje o veřejnoprávní média jde ale zjevně v první řadě o něco jiného: jakýkoli, byť oprávněný útok na objektivní nedostatky ČT je jí samotnou vnímán jako útok objektivně nahrávající těm, kteří chtějí ČT zkrátit, zestátnit nebo zprivatizovat. Podobnou logikou ale své kritiky spíše jen utvrdí v názoru, že si na Kavčích horách nevidí na špičku nosu a ten či onen systémový políček si zaslouží.

Veřejnoprávní média — zmiňme v této souvislosti i paralelně probíhající konflikt ohledně reportáží o Agrofertu mezi Radou Českého rozhlasu a generálním ředitelem Reném Zavoralem na straně jedné a reportérem Jankem Kroupou podporovaným zpravodajským týmem ČRo na straně druhé — jsou přitom přes všechny své nedostatky jednooká mezi slepými. Na komerčních stanicích, které podle zákona a licenčních podmínek podléhají stejným kritériím, svůj objektivní nos bez mrknutí oka rovnou zapřou. Tři prezidentské debaty na Nově, Primě a TV Barrandov hovoří samy za sebe i bez podrobných analýz. V tomto kontextu mají veřejnoprávní média ztíženou situaci a v boji o svou autonomii nemohou být neutrální.

Kontakt: miessler@sedmagenerace.cz.

foto: Alexa Mazzarello

DOMINIK GROHMANN

Minimální dobrovolná skromnost

Minimalismus – hlavní téma lifestylových časopisů nedávných (i blízkých) měsíců. Kdejaký hipster a hipsterka propadají kouzlu života s minimem věcí kolem sebe. Antispotřebitelský trend snižuje ekostopu každého jednotlivce a má příznivý vliv na život. Nějaký problém?

Máte pocit, že váš byt, dům či pracovna potřebují změnu, máte prostě příliš mnoho věcí a nevíte, kam s nimi, a vlastně je vůbec nepoužíváte? Máte šatní skříň narvanou k prasknutí, ale nemáte co na sebe? Nebo bedny plné hraček, ale vaše dítě si s žádnou nehraje? Dokumenty poházené všude po pracovně a stále přibývají další? Byt plný nábytku, a stejně se vám do něj nevejde všechno, co byste potřebovali? Nejste v tom sami. Minimalismus nabízí řešení. Jaké? Čistou hlavu, nezahlcený prostor, prázdný pracovní stůl a koncentraci na to podstatné.

Pro Marcelu Sobotovou – blogující o minimalismu na zememinimalismem.cz – znamená minimalismus „myšlenkový postoj, kdy se ve svém denním fungování zbavuji všeho nepodstatného nebo zbytečného. Netřídím pozornost uvnitř sebe i kolem sebe. Vědomě si tvořím ‚prázdný‘ prostor a zaměřuji se na to podstatné. Od zamýšlení se nad tím, které předměty ke svému životu opravdu potřebuji, přes úklid vizuálního nepořádku na stole až po to, s kým a s čím budu trávit svůj čas.“

Minimalismus, kam se podíváš

Jak vidno, nejde jen o materiální věci, minimalismus se může týkat i jiných aspektů našich životů: čisté mailové schránky, čistého počítačového kódu, společenských vztahů nebo třeba podnikání.

Například nefunkční vztahy nás zatěžují a odvádějí nám pozornost od (pro nás) důležitějších věcí. Takových vztahů bychom se měli zbavit, nebo je alespoň omezit. Má to svou logiku, ale praxe je – nepřekvapivě – náročnější. Asi nebude zrovna lehké přerušit kontakt se sousedy se zcela odlišným světonázorem nebo s jiným pohledem na vaši permakulturní zahradu. Ve vztazích, stejně jako v celém životě, musíme nacházet kompromisy, ať chceme být sebeminimalističtější.

Možná by ovšem kdejaký minimalista spíš navrhl, že dům moc minimalistický není, a tak by se těmto problémům vyhnul.

A zde vlastně leží i hlavní jádro kritiky minimalismu: v praxi totiž často vypadá tak, že si jej mohou dovolit pouze bohatí lidé, kteří, když něco potřebují, jednoduše si to koupí. Nemusí proto svůj majetek vlastnit (a uskladňovat). Chudší lidé si naopak svůj majetek uchovávají, aby jej buď odkázali další

generaci, nebo si jej uchovali na později, až jej budou potřebovat. Vyhadzování jim nejde tak snadno — už jen pro ten pocit, že získat ony věci jim dalo hodně práce.

Minimalistické kompromisy

Na druhou stranu na tom minimalismu něco je. Nejen, že si člověk více rozmýšlí, zda si něco zakoupí, ale může svůj život oprostít od naprostých zbytečností a věcí, které opravdu nikdy nepoužije (třeba deset ročníků *Economistu*, kartičky pokémonů, zaprášené nefungující rádio nebo sbírku hrnců a vařeček, z nichž používá jen dvě nejoblíbenější). Podnikatelský minimalismus zase vyzývá k přímočarosti, srozumitelnosti a jednoduchosti, běžný život pak nezahlcují nedůležité věci.

Jednoznačně platí, že to, co vás obklopuje, vás také velmi ovlivňuje. Na jednu stranu má pak smysl vyházet haraburdí, abyste i ve svém životě měli pořádek a netočili v hlavě zmatek, na druhou stranu kvalitní věci, ačkoliv je nepoužíváme, jako například knihy, obrazy či řemeslný nábytek, ovlivňují to, jakým způsobem vyrostou naše děti a jaký budou mít světonázor — například když se vám všude po bytě povaluje Sedmá generace...

Tím se dostáváme k dalšímu tématu, se kterým minimalismus úplně nepočítá: děti. Ty vám přes váš minimalismus udělají pořádnou čáru. Nejenže potřebujete na každý den několik sad oblečení (pokud tedy nechcete prát dvakrát denně), ale těch hraček... Zbavit se jich není snadné, ale jak prozíravě psala Dominika Grohmann v článku *Méně hraček — více radosti a kreativity* (7.G 6/2015): „Dítě mladší pěti let si ze záplavy hraček nedokáže vybrat, hračky rozhází, přehrabuje se v nich. Anebo bere do ruky jednu hračku za druhou, aniž by si s nimi pohrálo dostatečně dlouhou dobu na to, aby se díky hře s ní něco naučilo. Dítě se tak spíše učí povrchnosti, nenaučí se hrát si a rodiče zase trápí nepořádek.“

Podobně uvažuje i Marcela Sobotková a na svém blogu ukazuje, že minimalismus s dětskými hračkami je opravdová výzva a žádné jednoduché řešení neexistuje, ale „možná se budete divit, kolik toho jsou i vaše děti schopny vytřídit a jak jsou ochotny dávat hračky dál, když k tomu dostanou příležitost. Srdcové kusy asi nedají, ale mnohé ano. Jestli jste někdy navštívili nějaký větší bleší trh, možná jste viděli i celé rodiny včetně dětí, jak prodávají dál svoje hračky nebo knížky. Učí se, že věci, které už neslouží nám, mohou sloužit někomu dalšímu.“

Ovšem odvěká touha lidí něco vlastnit a schraňovat je právě u dětí poměrně silně zakotvená a obtížně s ní pracují. Jde tedy o to najít určitý kompromis tak, aby to smysluplně vyhovovalo dětem i naší minimalistické vizi.

E-minimalismus

I v našem virtuálním světě bychom mohli ponechat místo pouze smysluplným datům. Jak na to, radí kdejaký minimalistický blog. Ať už se jedná o prázdnou e-mailovou schránku (schválně, kdo z vás ji má?) nebo fotografie z našich dovolených. Snižujeme tím jednak naši ekostopu (méně dat = méně spotřebované elektrické energie na jejich uchovávání, stahování a nahrávání), navíc pak ale mnohem snadněji najdeme to, co potřebujeme (pokud jsme to tedy nesmazali).

Pracujete-li na počítači nebo máte-li chytrý telefon, můžete minimalizovat i používání sociálních sítí. V prohlížeči lze instalovat různé pluginy, které vám zabrání se v určité denní dobu přihlásit na Facebook. Na mobilu si zase můžete nastavit černobílé prostředí, které mnohem méně láká k používání.

Dobrovolně minimalisticky

Minimalismus se snaží ukázat cestu, jak v dnešním světě fungovat bez bolehlavu. Stále se však jedná o trend, který se zdá být možný pouze díky moderním technologiím a moderní společnosti — jasně, nepotřebuju ledničku, když mám obchod ve vedlejším domě. Samozřejmě hranice minimalismu jsou zcela individuální, a jak píše Marcela Sobotková, „krása minimalismu pro mě spočívá také v tom, že to, co je minimalistické pro jednoho, je pro druhého s trochou nadsázky ještě ‚bordel‘. Kde jeden končí, druhý teprve začíná.“

Pokud bychom ale hledali ekominimalismus, logicky se dostaneme k dobrovolné skromnosti. Ta není minimalistická v onom současném trendu, a štěpí se především ve své motivaci. Zatímco minimalisté jsou minimalisty, protože chtějí získat čas na to, co k životu opravdu potřebují, dobrovolně skromné rodiny jsou dobrovolně skromné, protože konzumní způsob života jim nepřijde přitažlivý, a zároveň svou skromnost často nepovažují za nic výjimečného. Dobrovolně skromní nezřídka docházejí k sebeomezení a změně spotřebních vzorců intuitivně či spirituálně, zatímco minimalisté své spotřební vzorce upravují racionálně a „moderně“.

Oba životní způsoby si však neprotiřečí, naopak se mohou dobře doplňovat. Dobrovolně skromným může minimalismus pomoci uspořádat si svůj život, minimalistům může na oplátku dobrovolná skromnost nabídnout hlubší pohled na svět kolem sebe, zpomalení a sebepoznání.

Kontakt: grohmann@sedmagenerace.cz.

Naše lesy nevzkvétají

Kůrovcová situace v našich lesích je nejhorší za posledních několik set let, přestože každoročně mizí pod rukama těžařů miliony kubíků kůrovcem napadeného dříví. Může za dnešní kritický stav lesů jenom stále gradující moc kůrovce, nebo tkví podstata v něčem jiném?

KAROLÍNA POLÁČKOVÁ

VEvropské unii má Česká republika po Polsku druhou nejsilnější pozici státu ve spravování lesů, jakkoli zavedení tržního hospodářství po roce 1989 přineslo podstatné změny i v lesní oblasti, kde nastoupil zakázkový systém hospodaření. Když se v okolních zemích od 80. let lesníci zaobírali klimatickou změnou a jejími dopady na lesy, jejich kolegové v České republice podobným diskusím nevěnovali téměř žádnou pozornost. Vzájemná konkurence firem soutěžících o komplexní dřevařské zakázky, ke kterým si dopomáhaly levnou pracovní silou, vedla k nejistotě nabídky lesních pracovních příležitostí na českém venkově, a postupně až k absolutnímu nedostatku kvalifikovaných lesních dělníků. Ti teď chybí při řešení kalamitních situací. „Na plné propuknutí příznaků chronických potíží se zadělávalo již dlouho. Současný obrovský problém způsobilo nakupení občasných, ale dlouhodobě přijímaných špatných rozhodnutí. Klimatická změna jen věci vytáhla rázně na povrch a kůrovec je jen jednou z řady ‚nemocí‘, na kterou lesy doplácují,“ myslí si Milan Hron z České lesnické společnosti ProSilva Bohemica.

MZe: Selhání lesnického hospodaření

„Kůrovcová situace v Česku je kritická. V oblasti severní a střední Moravy a Slezska doslova katastrofální. Nejpostiženější je širší území Bruntálska,“ varuje z Výzkumného ústavu lesního hospodářství a myslivosti (VÚLHM) Jan Lubojacký. Podle zprávy ministerstva zemědělství o stavu lesa a lesního hospodářství jsme v roce 2016 vykáceli rekordní objem kůrovcového dříví. Tyto plochy jsou přitom nerovnoměrně rozložené — jen na území okresu Bruntál najdeme větší množství kůrovcem napadeného dříví než ve zbytku republiky dohromady. „Evidovaný objem vytěženého kůrovcového dříví v Česku v roce 2016 byl tři miliony metrů krychlových, objemy v roce 2017 budou zřejmě ještě o cca 0,5–1 milionu kubíků vyšší,“ dodává Lubojacký. Loňská říjnová kalamita Herwart poškodila téměř dva a půl milionů kubíků dřevní hmoty a prosincová vichřice Xanthos se podepsala na 250 tisících kubíků dříví. Nejvíce se kůrovec projevil v Jeseníkách, Beskydech, a jak už je zvykem, neobešel ani Šumavu.

Lesní pozemky pokrývají v současné České republice 2,7 milionu hektarů, tedy třetinu území státu. Téměř 60 procent vlastní stát, většinu z toho (1,305 milionu hektarů) skrze státní podnik Lesy České republiky; menší část patří pod správu Vojenských lesů a statků ČR a Správy národních parků. Zbýlých 40 procent lesů spravují obce, církve, lesní družstva a soukromí vlastníci.

Podle *Zprávy o stavu životního prostředí v ČR za rok 2016*

jsou tři ze čtyř jehličnatých stromů v České republice nemocné. „Primární příčinou současné kalamitní situace je dlouhodobé a plošné oslabení lesních porostů suchem. Kalamita svým rozsahem a rychlostí postupu přesahuje možnosti vlastníků lesů ji účinně tlumit. Zejména se jedná o místa, kde není k dispozici dostatečné množství personálních a technických kapacit,“ vyjádřilo se k současné situaci tiskové oddělení ministerstva zemědělství.

Vichřice, kůrovec, výkyvy počasí, pozdní zpracování kůrovcem napadeného dříví, nadměrné sucho, klimatická změna, holosečné kácení, úbytek živin následkem odváženého dřeva, vysazování umělých, na škůdce více náchylných monokultur či degradace půdy však nejsou jedinými důvody úpadku lesního ekosystému. „Současná nepříznivá situace je důsledkem zřetězení celé řady příčin. Zjednodušeně lze uvést, že se jedná o selhání lesnického hospodaření v podmínkách snížené obranyschopnosti smrku a dlouhodobě vysokých populačních hustot více druhů kůrovců,“ vysvětluje Lubojacký.

Kde se stala chyba?

„V boji proti kůrovcovi chyba nenastala. Pokud by věci fungovaly normálně, kůrovec by se osvědčenými metodami dal nějaký čas ještě držet pod kontrolou až do doby, než by se projevilo nějaké jiné slabé místo systému,“ uvádí Hron. V porostech plošně stresovaných suchem a horkem však mají kůrovci ideální podmínky na řádění, a proto se kůrovcové gradace již od první poloviny 90. let minulého století objevují v pravidelných intervalech. „Hledat v lese stromy napadené 4,2 milimetru velkým broukem není jednoduché. Záleží na mnoha okolnostech, kdy se například strom podaří najít a kolik času na asanaci pak je. Lesník má na zpracování a asanaci takového stromu jen několik málo týdnů,“ připomíná tisková mluvčí státního podniku Lesy České republiky Eva Jouklová. Kvůli nedostatku času na asanaci neboli opatření sloužící k ozdravení stromů při kalamitách častokrát nastupují na scénu rovnou pily.

Při těžbě lesa holou sečí tak v České republice každoročně vzniká něco přes 15 tisíc hektarů holin, které se poté opět zalesňují. Holosečné kácení však likviduje celý lesní ekosystém včetně zde žijících rostlin a zvířat. V důsledku rozsáhlého zásahu do biodiverzity daného místa se změní také složení půdy, které se ve spojení s nestabilním počasím negativně odráží na kvalitě budoucího hospodaření. K zalesňování se z komerčních důvodů využívají především smrky. Rostou totiž rychle a jejich dřevo se těží i zpracovává snadněji než jiné druhy. Jednotvárnou smrkovou výsadbou vznikají věkově i prostorově homogenní porosty, které jsou nejenom nestabilní,

ale i náchylnější k podlehnutí útoku škůdců nebo výkyvům počasí. Úplná regenerace půdy po holoseči přitom trvá až 1500 let. Zvýšení teploty a změna srážek podstatně zvětší území nevhodné pro růst smrku. Podle *Komplexní studie dopadů, zranitelnosti a zdrojů rizik souvisejících se změnou klimatu v ČR*, kterou pro MŽP vypracovalo v roce 2015 Centrum pro životní prostředí a hodnocení krajiny Ekotoxa, bude v České republice v roce 2099 jen jedenáct z jednačtyřiceti přírodních lesních oblastí splňovat ekologickou valenci smrku (tedy možnost smrku tam růst).

Navzdory výše zmíněným alarmujícím skutečnostem se Lesy ČR k aktuální situaci stavějí pozitivně. „Aktuální zdravotní stav lesů je relativně dobrý. Výměra lesa dlouhodobě stoupá, stejně jako zásoby v lese. Les pěstujeme s perspektivou sta let, ale lesní systém reaguje na změny — některé je schopen akceptovat, a některé hůře či vůbec. Plošný rozpad lesů v celé České republice nehrozí,“ ubezpečuje Jouklová.

Odložená dekáda

Což o to, plán na ozdravení českých lesů schválila vláda již v roce 2008. Národní lesnický program (NPL II), za jehož vznikem stojí řada expertů z mnoha institucí, profesních a ekologických nevládních organizací, asociací těžařských společností a také vlastníci či státní správci lesů, zahrnuje důležité kroky k zajištění postupného zotavení lesů. Ministři podle něj chtěli do roku 2013 omezit holosečné kácení, rozšířit plochu rezervací postupně proměňovaných v „divoký prales“, sázet daleko více listnáčů či smíšených porostů nebo ponechat vybrané stromy v lesích k zestárnutí.

Potřebné změny lesního zákona a související legislativy, díky nimž by schválená opatření nebyla jenom prázdny sliby, však dosud neproběhly. „Ministerstvo zemědělství naplnování Národního lesnického programu dlouhodobě bojkotuje. Mám za to, že velký vliv na jeho schválení měla tehdy přítomnost Strany zelených ve vládě. V té situaci raději vlivné těžařské firmy kývly na dohodu, ale v momentě, kdy zelení z vlády odešli, uplatnily svůj vliv na ministerstvo zemědělství, aby Národní lesnický program ignorovalo,“ vysvětluje lesní expert Hnutí DUHA Jaromír Bláha.

Kdyby nebylo kůrovce...

Řada aktérů svádí nemožnost změny lesních pořádků na agresivitu kůrovce. Pilový radikalismus však není při kůrovcové kalamitě vždy nutný. Pokud napadené stromy nevykácíme, důsledky působení lýkožrouta se odrazí spíš esteticky nežli zásadní změnou lesního ekosystému. „Proti kůrovci bychom neměli zasahovat v národních parcích, rezervacích a dalších

územích ponechaných samovolnému vývoji, kde kůrovec pomáhá odstraňovat neživotné smrky a příroda je nahrazuje odolnějšími stromy. V hospodářských lesích lesní zákon nařizuje proti kůrovci zasahovat, a to znamená kácet. Při současné velikosti napadení lesů kůrovcem a způsobu zadávání zakázek těžařským firmám u Lesů ČR jsou však zásahy neefektivní,“ kritizuje Bláha.

Další problém představuje to, že se všechny staré a pokácené stromy z lesa odvázejí. Důsledkem je ztráta živin, zrychlená eroze či zvyšování okyselování půdy, a především úbytek biotopů důležitých pro v lese žijící rostliny, zvířata a houby, což vede k úbytku řady druhů ptáků a savců, brouků i dalšího hmyzu, hub či lišejníků. Podle informačního listu Hnutí DUHA zde každoročně naroste asi o 14 procent více dřeva, než se vytežít, a tudíž není pádný důvod neponechat část stromů v lese. „Rozumné by bylo rozvrhnout dostupnou kapacitu tak, aby se zabránilo dalšímu šíření kůrovce do dosud nenapadených lesů i za tu cenu, že někde se mu lesy nechají napospas. Tomuto logickému postupu však brání stávající nastavení legislativy v kombinaci s praxí zadávání zakázek u Lesů ČR a rozdrobeným vlastnictvím lesů,“ soudí Bláha.

Dvakrát měř, jednou řež

Už tak obtížnou situaci loni navíc zhoršily srpnové vichřice. Trh zahltilo kůrovcem napadené dřevo nižší kvality, za nějž dřevozpracující podniky utrhá méně korun na kubík, než za dříví kůrovcem nenapadené. „Vede to k významnému snížení zpeněžení dříví. Případný negativní finanční dopad do tržeb státního podniku Lesy ČR bude pokryt z interních zdrojů státního podniku,“ vyjádřilo se tiskové oddělení ministerstva zemědělství. V reakci na to ministerstvo nařídilo, aby všichni velcí soukromí i státní vlastníci lesů v kalamitní oblasti výrazně omezili nebo zastavili úmyslné těžby jehličnatého dřeva.

„Kalamita je velká komplikace, která nemá jednoduché a rychlé řešení. Na postupné provádění koncepčních změn během bezkalamitního provozu nebyl čas, protože potřebujeme napřed dostat pořádnou facku, abychom začali něco dělat. Zpočátku by stačilo umožnit hospodařit těm, co to chtějí dělat jinak,“ říká Milan Hron, jehož hlavním cílem je spolu se sdružením lesníků a přátel lesa Pro Silva Bohemica praktikovat a prosazovat co možná největší využití přírodních procesů. Chtějí tak dosáhnout lepšího a trvalejšího hospodářského výsledku, aniž by les přestal plnit všechny své funkce.

„Příčinou špatného stavu lesů je současný zákon, který do-

voluje nezdravé hospodaření. Změna složení porostů bude trvat desítky let. Proto musíme už teď nastavit pravidla, která k ní povedou,“ přidává se ke kritice Hnutí DUHA. Pravidla by měla obsahovat omezení holosečí, výsadbu lesů s druhovou, věkovou a prostorově různorodou strukturou, určení limitů těžby i výsadby smrků, změnu lesnické a myslivecké legislativy, ponechání části mrtvého a starého dříví v lese, zásady pro zalesňování, a to všechno s ohledem na probíhající změnu klimatu. K řešení lesní krize pomůže také následovat heslo „jiný kraj, jiný mrav“, a tedy rajonizace. Lesy jsou neustále se měnící živý organismus, a proto k nim nemůžeme přistupovat univerzálně.

Letošního 8. ledna se první vláda Andreje Babiše zavázala v programovém prohlášení k následujícímu: „Jako vláda garantujeme nezcizitelnost státních lesů. Praktickými opat-

řeními posílíme ochranu lesů, především jehličnatých, které jsou v současné době vážně ohroženy dopady klimatických změn. Vytvoříme dlouhodobou a jednoznačnou koncepci státní lesnické politiky a také myslivecké politiky, které budou naplňovat jak potřeby státu, jeho občanů, tak průmyslu a zemědělství na něj navázaných, a to v symbióze s kulturní krajinou, přírodou, přirozenou obnovou lesů. Lesy České republiky jako státní podnik bude hlavním nositelem této strategie“. Papír jak známo snese všechno, ale na druhou stranu tyto sliby umožňují na vládu tlačit. Je totiž nejvyšší čas přestat dělat ze zdejších lesů kůlničku na dříví.

Autorka studuje na FSS MU. Kontakt: polackova@sedmagenerace.cz.

LA LUPA / Martina Valentíková

Stále hrbolaté Česko

I tátové mají rádi své děti a chtějí s nimi trávit čas. Už si toho všimli i na ministerstvu práce a sociálních věcí. Od letošního února platí takzvaná otcovská dovolená, která tatínkům umožňuje vybrat si při příležitosti narození nového potomka týdenní volno. Týden musí zvolit v období šestinedělí, tedy v době, kdy je novopečená matka obvykle na mateřské dovolené. Otcové nebo osoby, jež dítě převzaly do vlastní péče, pobírají po sedm dní sedmdesát procent mzdy. Tento pozitivní posun umožňuje otcům intenzivně rozvíjet vztahy se svým dítětem už od jeho narození.

Je to také krůček na cestě vedoucí k rovnosti mezi muži a ženami v naší společnosti. Jenže takových krůčků před námi leží víc než dost. Podle zprávy neziskové nadace Světové ekonomické fórum zaujímala Česká republika v loňském roce 88. místo z celkem 144 zemí, v nichž byla měřena úroveň

rovnosti mezi muži a ženami. Před námi se umístilo nejenom Slovensko, ale i země jako Mexiko, Keňa nebo Rusko. Oproti roku 2016 klesla Česká republika o jedenáct příček dolů. Naše celkové skóre se přitom příliš nezměnilo, snížilo se jen asi o dvě tisícinny a z dlouhodobého pohledu se rovnost mezi muži a ženami vyrovnává. Ve srovnání s jinými zeměmi ovšem „vyrovnáváme“ až příliš pomalu, takže za nimi začínáme značně zaostávat.

Vůbec nejlepší výsledky mají České země v dosažení vzdělání, rovnost je zde absolutní. Podobně dobré výsledky ukazuje i úroveň zdraví. Znatelně hůře jsou na tom ženy po ekonomické stránce, tedy v otázce příležitosti a účasti na ekonomických procesech. Vůbec nejhorší výsledky se týkají schopnosti žen prosazovat politická rozhodnutí, a to kvůli jejich nedostatku v parlamentu i na ministerských pozicích: zde se Česká

republika pohybuje pod průměrem měřených zemí. O tom, že by byla Češka zvolena například prezidentkou, si prozatím můžeme nechat zdát.

Za takové situace je vlastně s podivem, že se daří prosazovat zákony zvyšující rovnost mezi muži a ženami. Může za to zřejmě fakt, že pokud už má nějaká žena v posledních letech křeslo ve vládě, jedná se o ministerstvo práce a sociálních věcí. Na druhou stranu je to také ministerstvo, které je tradičně považované za méně významné. Po Michaele Marksové převzala žezlo Jaroslava Němcová, žena úspěšná v politické i ekonomické sféře, která by teoreticky mohla pokračovat v reformách započatých její předchůdkyní. Jak se ale dosud zdá, téma rovnosti mezi její hlavní priority nepatří.

foto: Tereza Šimůnková

TEREZA ŠIMŮNKOVÁ

To nejlepší ze severu

Severní hranici Prahy tvoří nepříliš známé, ale o to romantičtější Draháňské údolí. Hned za bohnickými a čimickými paneláky začínají pole a les, který púli hluboká rokle s potokem na dně. Údolím osázeným romantickými chatičkami dojdete až k Vltavě.

Zdálky relativně ohavné — a že jsou kvůli své poloze na kopci nad Vltavou vidět sakra zdaleka —, ale zblízka se jeví mnohem přijatelněji: pražské Bohnice. A i ta ohavnost je v normě klasického panelového sídliště z pozdních sedmdesátek. Třicetitisícové Bohnice na severním okraji Prahy se svými velkorysími zelenými plochami, relativně velkými odstupy mezi paneláky a výhodou čistého vzduchu, i když se zbytek města topí ve smogu, představují slušný sídlištní standard. Posledních dvacet let se sem z centra jezdí na populární hudební a divadelní festival Mezi ploty, taky na morbidní a strašidelnou prohlídku hřbitova „chovanců Ústavu pro choromyslné“ čili

předchůdce dnešní Psychiatrické léčebny, a samozřejmě také do té léčebny. Ale už méně lidí ví, že Bohnice mají ještě jedno lákadlo. Přírodu. Spoustu přírody. A to dokonce chráněné.

Hned na začátku Bohnic při vjezdu z vnitřní Prahy se zvedá přírodní památka Velká skála, 314 metrů vysoký buližnickový skalní útvar, na který když vylezete, můžete si lehce připadat jako opravdoví horolezci, zvláště když jste malí. Víím to, protože jsem v Bohnicích vyrůstala a na Velkou skálu jsme chodili v rámci socialistických branných cvičení zkoušet odolnost igelitových návleků a látkových roušek. Jen coby cvičným granátem dohodil leží Třešňovka, věrná svému jménu

a díky tomu skutečně fantastická na jaře, a když se vydáte pár set metrů podél lesa, dostanete se na Havránku, jednu z nejkrásnějších pražských vyhlídek. Pět minut chůze od místního nákupního centra stojí horní brána do Botanické zahrady, kam měli mimochodem jednu dobu všichni místní volný vstup a je věčná škoda, že toto sympatické gesto netrvá. Kolem botanické, případně rovnou botanickou se dá projít do ZOO. A komu je to ještě málo, může se opřít do starých, těžkých, ale pro veřejnost otevřených vrat areálu Psychiatrické léčebny a projít do vnitřního parku se starými stromy a památkově chráněnými pavilony.

Na jedno sídliště je toho až dost, že ano? Ale ten pravý poklad leží ještě o půl kilometru dál. Rokle tak hluboká a romantická, že být v Brdech, trampové by jí určitě říkali Veliký severní kaňon nebo tak něco, zakempili by tu na víkend a nechtěli by se hnout.

Nástupišťe Devět a tři čtvrtě

Do Draháňské rokly se lze dostat několika způsoby. Přes Čimice, což je ještě další panelákov kousek za Bohnicemi. Už ze skutečné pražské periferie Dolních Chaběr z autobusové zastávky s návodným názvem K Draháni. A samozřejmě z Bohnic, odkud jsem, nepřekvapivě a přiznaně nostalgicky, vyrazila já. Kdy jsem tudy šla naposledy? To jsem tady ještě bydlela a docházela, nebo taky nedocházela, na místní gymnázium; vzhledem ke krajinným podmínkám znamenalo jít „za školu“ vlastně „za Prahu“. To může být klidně dvacet let. Nic se nezměnilo! Pořád stačí projít léčebnou a za zadním vchodem to stočit ostře doprava. A pak už jenom vydechnout: sídliště končí, civilizace končí, asfaltka končí: přede mnou je pořád ta stejná vyjetá, teď trochu rozbahněná polní cesta s otisky koňských podkovek a pořád vede kolem kupy hnoje do daleka. Je to kouzlo! Jako bych prolítla nástupišťem devět a tři čtvrtě a přistála na venkově. Jenomže jsem pořád na území osmé městské části a ještě další hodinu a půl budu; a tuhle proměnlivost a překvapivost terénů na Praze tak miluju.

Kdybych se vydala na západ, zanedlouho dojdou k onomu ponurému, opuštěnému ústavnímu hřbitovu lidí, jejichž jména chtěla být zapomenuta už za jejich života — ale taky k sousedícímu hřbitovu domácích mazlíčků, jehož hroby, hrůbky a hrobečky osázené stromy, ozdobené květinami a označené jmény chlupatých drahých zesnulých dávají naději, že někteří lidé mají rádi aspoň psy. Těsně k léčebně přiléhá bývalý statek, který od začátku devadesátek funguje jako zooterapeutické centrum pro klienty a klientky bohnického ústavu. Terapeuticky zde působí kozy, oslík a lamy, a navíc je tu hipocentrum — původci kupky hnoje jsou odhaleni.

Smrduté zlato se doslova rozkládá vedle cedule oznamující začátek chráněného přírodního území. Z mírného svahu sbíhá osamělý běžec, za ním je les a na blízkém horizontu paneláky. Je to romantika!

U Zahrabaný vody

„Území draháňského lesa tvoří tři hluboko zaříznutá údolí, jejichž tvar utvářel tok Vltavy a tří menších potoků, Bohnického, Čimického a Draháňského,“ čtu na naučné a trochu unavené tabuli. Dvě z vodstev doplatila na výstavbu sídliště — „došlo ke stržení jejich pramenů a potoky na několik desetiletí zmizely v trubkách pod povrchem,“ vysvětluje tabule. Stavby bývají tak depresivní záležitostí! Trampové by tomuhle místu nakonec možná říkali U Zahrabaný vody a zpívali by *Niagáru*. Teskně.

Potoky se na povrch podařilo vrátit asi před deseti lety, ale z toho Bohnického zbyl spíš otok, v létě skoro bez vody. Sušší podnebí vyhovuje teplomilné fauně včetně slepýše, čolka a výjimečně i mloka skvrnitého. Obojživelníky si ze školních let nepamatuju a zvláště mloka bych potkala moc ráda. Ale je leden a mloci hibernují, na zimu zalézají do podzemí, kde se drží stálá teplota, možná tam hledají vodu, která tam už zase není. Mohla bych ale zahlédnout aspoň toho údajně „velice běžného“ strakapouda, ale potkávám jenom sýkorky. Na jižních svazích nad Bohnickým potokem bývaly dřív sady a vinice, ale teď je to tu samý akát. Hlavní město Praha, v jehož majetku se nachází, se snaží nahradit nevhodné dřeviny těmi původními, které tu byly zhruba do začátku dvacátého století. (V případě přírodních krás je mi ovšem vždycky trochu žinantní a vlastně proti srsti mluvit o *majetku* a *majiteli*, víc mi sedí *správce* a v ideálním případě *pečovatel*, který vnímá péči o svět kolem sebe jako privilegium a zdroj spíš duchovní než hmotný. Protože představa, že nějaký, jakýkoli člověk nebo instituce *skutečně* vlastní les s jeho energií, významem, bytostmi, kameny a mloky, fakt patří do Bohnic.) Vysazují se tudíž duby, buky, jedle a habry a prořezávají mladší lesní porosty. Péče o lesy probíhá podle zásad trvale udržitelného rozvoje a nejen tohle údolí, ale celá širší oblast až dolů do Troji je navíc zapojena do mezinárodního projektu Periurban Parks, který se zaměřuje na ochranu, rozvoj a péči o příměstské parky podle evropské politiky životního prostředí.

Popsanou idylku kalí fakt, že oblast je potenciálně ohrožená dálničním obchvatem – navrhovaná jižní varianta prochází několika chráněnými územími či v jejich těsné blízkosti (ohroženy by byly přírodní památky Housle, Sedlecké skály, Zámky, Bohnické a Čimické údolí, přírodní parky Draháň-Troja a Šárka-Lysolaje), a návrh nedoporučuje ani komise EIA.

foto: Tereza Šimůnková

Hobití Roklinka

Panelovou hradbu na obzoru nechávám definitivně za zády a zatáčím do lesa. Draháň bývala vždycky spíš výletem pro fajšmekry, možná protože není nijak dlouhá, její tři kilometry se nedají srovnávat třeba s oběma Šárkami na Praze 6 nebo s Prokopským údolím, a kdo by se chtěl kvůli hodinovému okruhu vláčet na periferii. Díky tomu tady byl a stále je klid. Takový, že přicházející dvě pejskačky a jejich smečku dřív vidím než slyším, což v lese nebývá pravidlem a s érou smartphonů napojených na přenosné repráčky s baterií se supervýdržím čím dál míň. Pozdravíme se a navzájem se vyhneme na úzké lesní pěšince, která klesá a klesá a klesá. Taky rokle, že jo. Šponuju uši, jestli bych třeba nezaslechla toho strakapouda, ale asi to taky na zimu zalomil. Ještě chvílku kráčím prořídilým lednovým lesem a pak je konečně vidím: domečky jak dlaň na druhé straně údolí. A jsou pěkně vysoko. Zkousím je vyfotit s využitím borovice coby krabíčky od sirek, měřítko, ale buď mám v záběru chatu a jen korunu stromu, nebo jenom kmen. A záběr na výšku funguje taky jenom ideově. Ale jsou krásné. S dřevěnými teráskami, prvorepublikovým šarmem a na střídačku rozsázené po strmém svahu připomínají domečky, co se dřív lepily k vláčkům. Jestli jich trampové nezabrali aspoň pár, tak to pěkně prokaučovali, protože tohle je chatařská romantika jak vyšitá a chybí tu jen Posázavský pacifik.

Ještě posledních pár nízkových metrů a jsem dole, na dně. U vody. Draháňský potok totiž pod zemí nezmizel. Pramení v Dolních Chabrech a protéká kolem mlýna, který dal ostatně tady tomu všemu název: mlynář nebyl drahý, ale polím za mlýnem se dřív prý říkalo Na Drahách. Mohla bych dojít proti proudu do Čimic, ale upřímně: na nějaký protiproud nemám vůbec náladu. Navíc bych musela zahrnout doprava, a to prosím pěkně ne.

Raději se vydávám doleva a nechávám se vést příjemně bystrým Draháňským potokem, který si bublá a hopsá přes malé jezy a podplouvá lávky vedoucí k jednotlivým pozemkům. Z několika chatiček se kouří, už se pomalu stmívá, nebo vlastně možná rychleji než jinde, protože zalesněný kaňon nepropouští moc světla. Skutečná hobití Roklinka: nedivila bych se, kdyby odněkud vylezl se svými chlupatými nohama a pivním pupkem Bilbo. Draháňský potok navíc tvoří přirozenou hranici mezi Prahou a Středočeským krajem: v Praze už to severněji nejde. Do Vltavy se vlévá v místě, které je v Praze nejnižší: v nadmořské výšce 176 metrů naproti Suchdolu. A přesně tam vycházím k Vltavě i já.

Lodímo

Jestli je Draháň územím relativně méně prošlapaným, je

asfaltka kolem Vltavy výjimečně proježděná. Naštěstí jen malými kolečky, respektive samopohonem. Napojuje se totiž na cyklistickou a inlajnovou trať, která vede k ZOO a přes lávku (když zrovna nepadá do řeky) do Stromovky (a na druhé straně až do Kralup nad Vltavou, byť ve snížené sjízdné kvalitě). Navzdory zrnitému terénu si dobře zajezdíte. Od vody se vypíná mohutný skalní masiv – přírodní památka Zámky, které jsou navíc archeologickou lokalitou, protože zde sídlili pračlověci z mladší doby kamenné. Z šedesátimetrového převýšení nad Vltavou musí být ve dne nádherná vyhlídka.

Pod cyklo a inlajnovou stezkou směrem k vltavskému břehu vede navíc třináctikilometrová Planetární stezka pro pěší, která nabízí sedmnáct zastávek tvořených modely Slunce, planet, trpasličích planet a velkých měsíců sluneční soustavy, úspěšný to crowdfundingový projekt ze Startovače. A kosmická loď by se teď hodila. Autobus ze zastávky Zámky, kam

dojdu po slabé čtvrt hodině, totiž jezdí jednou za hodinu. A cesta lesem zpátky do Bohnic není v lednovém šeru úplně atraktivní. Ještě že tu je Vltava a celoroční přívoz. Plavba na Suchdol je rozhodně něco, co si z devadesátek nepamatuju.

Kontakt: tereza.sim@gmail.com.

Článek vznikl za finanční podpory Hlavního města Prahy.

TERRAPIE / Zuzana Vlasatá

Čokoláda bude! I kdyby se měla rozpustit horkem

Samozřejmě že svět už nikdy nebude jako dřív. Za všechny možné příčiny jmenujme klimatické změny, respektive lidské plémě, které jim úspěšně zatápí pod kotlem. Novinové titulky, tu sdělující, že *Arktický permafrost taje rychleji než kdy dříve*, jindy zas že *Rok 2017 byl druhý nejteplejší v dějinách*, případně *Změny klimatu ničí až čtvrtinu chráněných oblastí světa*, či dokonce *Vlivem klimatu přibývá dětských nevěst*, už zacloumají málokým. Ovšem když se posledního dne loňského roku na serveru Business Insider objevila zpráva, že vlivem klimatických změn bude do čtyřiceti let po čokoládě, rázem ji začala přebírat další média a uživatelé sociálních sítí ji v panice šířili dál.

Na světě se v loňském roce snědlo přes sedm a půl milionu tun čokolády. Čokoládovými pochoutkami se zahrnujeme v období Vánoc, Velikonoc, narozenin, když máme splíny, když splíny nemáme, když

chceme někomu poděkovat, omluvit se... takže prakticky pořád. Svět bez čokolády by byl pro lidstvo představitelný asi tak jako svět bez automobilů či ústředního topení, případně klimatizace. Záleží, zda žijete v Las Vegas, nebo v Lilehammeru.

Stromům kakaovníku se však daří jen dvacet stupňů zeměpisné šířky severně a jižně od rovníku, tedy v místech s konstantně teplým a vlhkým počasím. Polovinu světové spotřeby čokolády zajišťují jenom dvě země: Ghana a Pobřeží slonoviny. Ovšem s postupným oteplováním se vhodná místa pro růst kakaovníků přesunou do vyšších nadmořských výšek – a ty, jak napsal Business Insider, dnes spadají do chráněných oblastí vyhrazených pro divočinu. Čili konec čokolády, dovozuje autorka zprávy.

Důvody k panice zatím ale podle všeho nejsou na stole. Zpráva o temných čokoládových zítřcích totiž vykazuje parametry

oněch zatrolených „fake news“. Studie, z níž autorka čerpala, ve skutečnosti nehovoří o zániku kakaovníků, ale o tom, že během čtyřiceti let se mohou adaptovat na všemožné klimatické změny. Čokoláda tu s námi a s našimi potomky tedy zřejmě zůstane, což je rozhodně dobrá zpráva – zvláště porovnáme-li ji se zjištěním výzkumníků z Mett Office, že už v blízké budoucnosti reálně hrozí úbytek globální produkce pšenice, kukuřice a rýže, tedy plodin, které zajišťují přes polovinu globálního kalorického příjmu.

Budoucnost je rozhodně skvělá. Oč poklesne celosvětová populace, o to více čokolády zbude na přeživší. Co na tom, že v teplejším klimatu se budou bonbony, figurky a tabulky roztékat a lepit na prsty. I horká čokoláda má přece něco do sebe.

foto: Martin Strachoně

JIŘÍ KOŽELOUH

Jak přežít v Zemanově

Ekologické hnutí je po znovuzvolení Miloše Zemana prezidentem jednoznačně na straně poražených. To ale neznamená, že máme zalézt někam do úkrytu a doufat, že se nám nic nestane. Nebo naopak začít nadávat těm, co nám to ve volbách způsobili. A navzdory pochopitelnému osobnímu roztrpčení cesta nevede ani skrze sebeobviňování, že jsme se málo starali o „obyčejné“ lidi. Výhodiskem je opět aktivita. Bude potřeba bojovat o veřejný prostor, předkládat řešení ekologických problémů a opakovat, že chceme zdravé prostředí i zdravou demokracii.

Co by podle mě ekologické organizace mohly v aktuální situaci dělat? Vycházím ze zkušeností a praxe s vedením kampaní, veřejnou komunikací a jednáním s politiky, které jsou nám v Hnutí DUHA denním chlebem.

Řešit praktické problémy životního prostředí

Parlamentní i prezidentské volby sice přinesly nové hrozby, ale lidé stále potřebují dýchat čistý vzduch, chtějí chodit do divoké přírody, mají zájem třídit odpad. Naše země se potřebuje zbavit závislosti na fosilních palivech, krajina zase potřebuje dostatek vody. Ekologické problémy přetrvávají všechny volby, stejně jako zůstávají (často nevyužité) příležitosti k jejich řešení. Propadu Zelených ve volbách je z čistě věcného hlediska velká škoda, na druhou stranu velký volební úspěch Pirátů katapultoval do vysoké politiky i jejich solidní ekologický program.

Ještě důležitější je, že se svými programovými body nejsou Piráti osamoceni a v řadě případů si notují s „tradičními“ i „novými“ politickými subjekty. Například odstranění smogu výměnou starých kotlů i útlum zastaralých uhelných elektráren slíbili nejen oni, ale také ANO či TOP 09. ČSSD či KDU-ČSL dále pokračují v potřebném projektu antifosilního zákona, který míří stejným směrem. Na tomto by měly ekologické organizace stavět a nutit strany, aby plnily své závazky. Je to

jeden z nejlepších způsobů, jak udržovat věcnou diskusi o praktických problémech, což je pro demokracii obzvláště důležité.

Připravit se na útoky

Stejně jako v případě jiných negativních jevů spojených se Zemanovým úřadováním, tak i v oblasti útoků na neziskové organizace musíme počítat s přitvrzením a větší četností. Samozřejmě útoky půjdou nejen od Zemana (ten spíš rozněčívá nenávisť), ale zejména od jeho sympatizantů. K nim se budou přidávat další, kteří mají nějaký důvod neziskovkám uškodit. Přímé pomluvy a lži má smysl vyvracet, daleko důležitější je ale jejich autorům ukazovat, co všechno neziskovky pozitivního dělají i pro ně.

Vedle slovních útoků hrozí i snahy o omezení státního financování neziskových organizací. Už po volbách do Poslanecké sněmovny došlo k prvnímu pokusu osekání peníze na podporu rovných příležitostí žen a mužů, ekologickou výchovu, multikulturní vzdělávání, a dokonce i zahraniční rozvojovou pomoc. Nad těmito nápady si notovali hlavně poslanci ODS a SPD Tomia Okamury a neprošly hlavně proto, že vládní ANO nehodlalo připustit změny v předloženém státním rozpočtu. Až se však příště budou hledat v rozpočtu úspory, mohou se nápady vrátit do hry. I z toho důvodu

potřebujeme získávat podporu od jednotlivých lidí, musíme si však také hýčkat iniciativy a aktivity, které v rámci ekologického hnutí fungují bez financování.

Rozvíjet projekty se silným sociálním prvkem

Ekologické organizace se stále musí učit v praxi reflektovat to, že lidé nemají jenom ekologické potřeby. Návrhy a řešení musí mít sociální ohledy, ještě víc by se hodilo rozvíjet přímo projekty s velmi silným sociálním aspektem. Například Hnutí DUHA zahajuje iniciativu za rozšíření známých kotlíkových dotací, aby na výměnu kotle (nebo také kamen) dosáhli i chudí lidé. Dnešní nastavení programu je totiž založeno na předfinancování a spolufinancování nového kotle, a pokud nemáte volné peníze, máte smůlu. Podobně pokud topíte ve starých uhelných kamnech, která ovzduší škodí nejspíš více než kotel, nemůžete žádat na nová vůbec, program totiž financuje jen kotle. Uhlím přitom doma topí zejména chudší lidé na venkově.

Navazovat nová spojení

Ekologické organizace se při své práci setkávají s dalšími zájmovými skupinami, často se s nimi přou a přetlačují, ale nezřídka by se shodly na zásadních východiscích. Svaz průmyslu je pevný zastávce Evropské unie a otevřenosti naší společnosti, současně vedení českých odborů je velmi prozápadní a prodemokratické. A tak bychom mohli hledat dál. S organizacemi, s nimiž se jinak zdravě neshodneme na řadě témat, tak můžeme tvořit blok prosazující svobodnou diskusi.

Neutápět se jen v kritice

Kritika špatného životního prostředí, ničení přírody a nečinnosti politiků je tradiční náplní práce ekologického hnutí. Na nedostatky je nutné upozorňovat, řešení je nutné dávat na stůl. Zároveň si však musíme dávat pozor na to, abychom neustálou kritikou nepřispívali ke všeobecnému znechucení politikou, které pak vede k podpoře extrémních stran. Budeme-li jen kritizovat, říkáme tím také, že jsme neschopní. Vždyť tady ekologické organizace působí tři dekády, a pokud je pořád vše špatně (nebo horší), asi to nemělo moc smysl.

Přitom za sebou máme jasné, větší či menší úspěchy — třeba zachráněný národní park Šumava podepřený velmi dobrým novým zněním zákona o ochraně přírody. Spalovny nebudou financovány z evropských zdrojů, lidé nebudou platit elektřinu neekologicky a nespravedlivě dle jističe, Česko nebude podporovat zrušení limitů pro znečištění ovzduší jako Polsko, a tak podobně.

Mluvit spravedlivě o EU

V Česku se o Evropské unii mluví jako o nějaké cizí mocnosti, která nám posílá svá ultimáta. Přitom v této chvíli je pro demokratické směřování naší země jedním z nejdůležitějších aspektů právě členství v EU. Ekologické organizace se mohou aktivně podílet na tom, že budeme více Evropany a Evropankami. Místo „ministři jedou do Bruselu na kobereček kvůli znečištění ovzduší“ můžeme říkat, že „ministři se jedou do Bruselu poradit, jak zatočit se znečištěním ovzduší v EU“. Bude to dokonce pravdivější, neboť eurokomisař není žádný nadřazený národních ministrů a jednání probíhají v přátelské atmosféře rovných s rovnými.

Bránit demokratické hodnoty a instituce

Česká televize, Ústavní soud či třeba Nejvyšší kontrolní úřad z různých stran stanovují mantinely pro politiky. Proto mohou být předmětem snahy o umlčení, či přímo podřízení. Ekologické organizace by se v takových případech měly jasně postavit za nezávislost důležitých demokratických institucí a hájit demokratické hodnoty společnosti, především právní stát, dělbu moci, lidská práva a nezávislá média.

Být aktivní i soukromě

Aby bylo jasno, vůbec si nemyslím, že by stávající problém dokázaly vyřešit ekologické organizace a iniciativy. Mohou však pomoci. Zároveň ale každá jedna členka a každý jeden člen ekologického hnutí jsou součástí hlavního proudu řešení. To, co potřebujeme, není totiž nic menšího než celkové ozdravení politiky. Tradiční velké strany selhaly a prostor po nich zaplnilo zejména hnutí, jehož lídr patří k celé porevoluční politice stejně jako Miloš Zeman a Václav Klaus. Až se Hnutí ANO okouká či upadne v zapomnění, buď se uvolní cesta pro opravdovou alternativu parlamentní demokracii, jakou je SPD, nebo se může na výsluní vrátit demokratická politika. Ti první jsou připraveni svoji šanci uchopit, mají za sebou navíc prezidenta. Připravit by se tedy měl i demokratický tábor. Optimistickým závanem mohou být Piráti a s nadějí i ostrážitostí bude potřeba sledovat pokračování obrody menších tradičních stran (například KDU-ČSL).

Každopádně pokračování demokratické politiky zaručí jen vlna lidí vycházející z prodemokratické části občanské společnosti směrem k existujícím (ale třeba i novým) demokratickým stranám.

Autor je programovým ředitelem Hnutí DUHA.

My a Země jsme jedno

Charles Eisenstein (*1967) je americký spisovatel a učitel a jeden z nejpodněnějších vizionářů přechodu k udržitelné civilizaci. Sám se označuje za aktivistu nerůstu. Ve své práci se zaměřuje na transformaci lidského vědomí a civilizace. Uvedená ukázka je z autorovy poslední knihy *The More Beautiful World Our Hearts Know Is Possible (Krásnější svět je možný, naše srdce to ví)*, v níž dekonstruuje starý příběh oddělenosti a popisuje vznik nového příběhu spolubytí. České vydání této knihy pod názvem *Krásnější svět je možný, naše srdce to ví* připravuje nakladatelství Maitrea; překlad Hana Bernardová.

CHARLES EISENSTEIN

Co je skutečnou příčinou klimatické změny? Emise CO₂ a další skleníkové plyny? Snad. A co je tedy jejich příčinou? Možná konzumní způsob života, technologická arogance a imperativ růstu zabudovaný do finančního systému. A jaká je jejich příčina? V zásadě vzato ona hluboká ideologie, která vládne našemu světu, ona určující mytologie naší civilizace, kterou jsem nazval *příběhem oddělenosti*.

Emise oxidu uhličitého neklesnou, dokud se nezmění také všechno ostatní, co je podporuje. Jak ukázal v roce 1992 obrovský neúspěch klimatických dohod z Ria, chtít jednoduše snížit CO₂ samo o sobě nestačí. Svět slavnostně oznámil svůj záměr zmrazit emise CO₂; během následujících dvaceti let však vzrostly o 50 procent. Nárůst CO₂ je neoddelitelně spojen s každým dalším aspektem *příběhu oddělenosti*. Proto každý čin, který se zabývá kterýmkoli z těchto aspektů, ovlivňuje také klimatickou změnu.

Sít souvislostí, která v konečném důsledku způsobuje klimatickou změnu, je někdy viditelná prostřednictvím naší obvyklé kauzální perspektivy. Ti, kdo se zabývají legalizací marihuany, by mohli poukazovat na ekologické přínosy rostlinných léčiv oproti technologicky, energeticky a chemicky náročným lékům, na potenciál využití technického konopí jako biopaliva, nebo dokonce na to, že kouření marihuany oslabuje sklon některých lidí plně participovat v mašinerii současné civilizace. V jiných oblastech aktivismu není příčinná spojitost s klimatickou změnou tolik zjevná. Co třeba manželská rovnost? Ukončení nelegálního obchodu s lidmi? Poskytnutí útulku bezdomovcům? Ve způsobu, jímž oddělené „já“ chápe příčinnost, je těžké nahlédnout, jak spolu tyto věci navzájem souvisí.

Položme si otázku: Co je to za typ člověka, který je politicky pasivní, volí ze strachu a nenávisti, usiluje o nekonečný materiální zisk a bojí se přemýšlet o změně? My všichni máme tyto vzorce chování zapsány v našem převládajícím pohledu na svět, a tudíž i v institucích, které z něj vznikají. Zatímco jsme odříznuti od přírody, od společenství lidí, finančně nejistí, odcizeni našim vlastním tělům, ponoření v nedostatku, polapeni v malém, odděleném „já“, které neustále prahne po svém ztraceném bytí, nejsme schopni dělat nic jiného než udržovat způsoby chování a systémy, které způsobují změnu klimatu. Naše odpověď na tento problém se musí dotýkat základní úrovně, kterou bychom mohli nazvat spiritualitou.

Mentalita války

Právě zde se nachází kořen naší kolektivní nemoci, jíž je globální oteplování jen symptomatickou horečkou. Buďme obezřetní vůči opatřením, která se zaměřují jen na nejbližší

příčinu tohoto symptomu a hlubších příčin si nevěšmájí. Vždyť někteří už dnes ospravedlňují frakování, jadernou energii a další ekologicky destruktivní aktivity s klamným odůvodněním, že to přispěje ke zmírnění klimatické změny. Techno-gičtí ideologové navrhuji rozsáhlé geoinženýrské projekty, které by do stratosféry rozesely kyselinu sírovou či do oceánů železo, což jsou zákroky, jež by mohly mít obrovské nezamýšlené důsledky a jež představují pokračování téhož postoje řízení a kontrolování přírody, který se nachází v samých kořenech naší ekologické krize.

Proto jsem trochu ostražitý vůči konvenčnímu příběhu o globálním oteplení, podle něhož snižování emisí CO₂ a dalších skleníkových plynů představuje tu nejvyšší ekologickou prioritu. Tento příběh příliš snadno vyhovuje centralizovaným řešením a mentalitě maximalizace (nebo minimalizace) množství vyjádřených v číslech. Podřizuje všechny ty malé, lokální věci, které pro vytvoření krásnějšího světa potřebujeme udělat, jedné jediné věci, které se musí obětovat vše ostatní. Toto je mentalita války, ve které nějaký veledůležitý cíl přebíjí jakékoli výčitky týkající se použitých prostředků a ospravedlňuje jakoukoli oběť. Jako společnost jsme na tomto způsobu myšlení závislí; a tak studenou válku nahradila válka proti terorismu, a pokud klimatická změna přestane být populární jako důvod pro válku, určitě si najdeme něco jiného, co ji nahradí — třeba hrozbu srážky Země s asteroidem — abychom náš válečný způsob myšlení ospravedlnili.

Mentalita války, která ospravedlňuje a požaduje obětování čehokoli v zájmu Vítězství, je také mentalitou lichvářství. Jak to popisují v knize *Sacred Economics*, peněžní systém, který je tak jako ten náš založen na záručitelném dluhu, pohání nekonečný růst peněžní sféry a přeměnu mnohého v jedno — přeměnu pestrosti hodnot do jednotné veličiny, kterou nazýváme cena. Když je společnost stále víc založena na penězích, její členové obecně uznávají, že klíčem k naplnění jakékoli jejich potřeby nebo touhy jsou peníze. Peníze, ten univerzální prostředek, se tedy stávají rovněž univerzálním cílem. Tak jako ráj technologické utopie nebo konečné vítězství ve válce proti zlu se peníze stávají božstvem s neukojitelnou žádostí po obětech. Snaha získat peníze pohlcuje i drobné nebo neměřitelné činy a vztahy, které náš život skutečně obohacují, ale které se nedají obhájit čísly. Když jsou peníze cílem, pak je vytlačeno všechno, co se nedá v jejich rámci vyčíslit.

Totéž se samozřejmě děje s válkou a s jakoukoli kampaní směřující k velkému jednotnému cíli. Pokud jste se někdy ocitli v roli bojovníka zachraňujícího svět, možná jste si všimli, jak

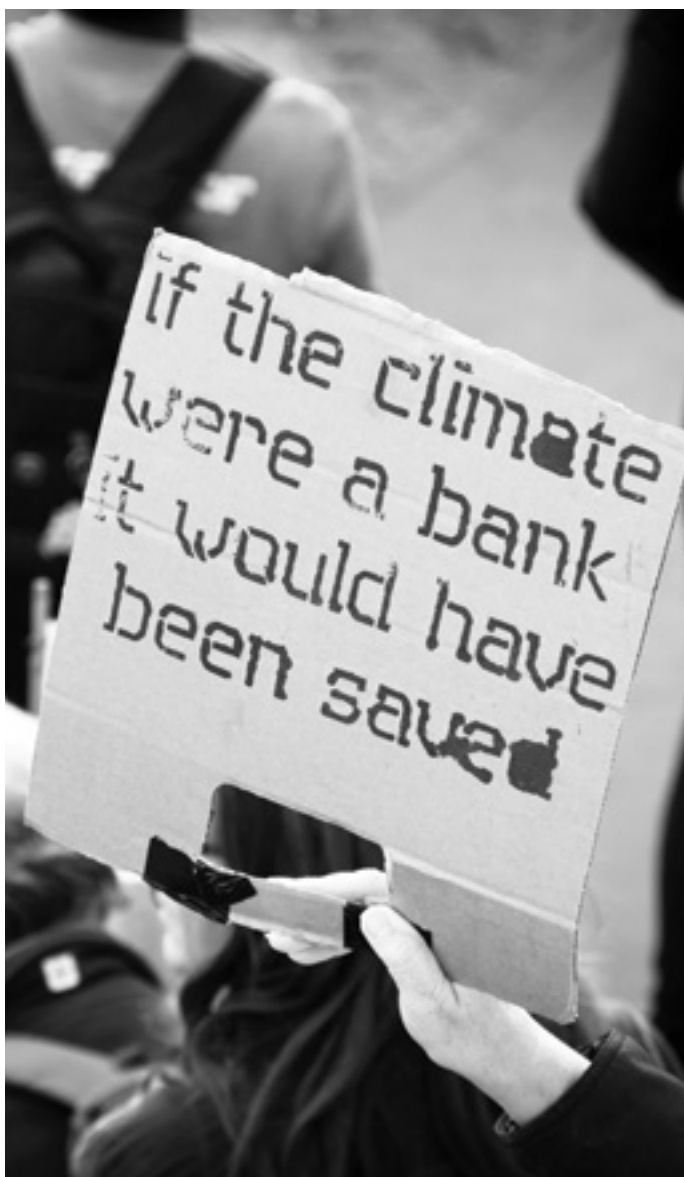
foto: archiv F (vše)

přítom ony malé věci, které činí život bohatým, ustupují do pozadí. Možná si říkáte: „Jakou revoluci tu vlastně podporují? Jakou životní zkušenost vyzdvihují jako příklad?“ Toto jsou důležité otázky! Nelze je ignorovat, pokud je pravda, jak nám říká naše intuice, že krize, které dnes čelíme, sahá až k samým základům.

Znehodnocené posvátno

Existuje nebezpečí, že problematika klimatické změny upozadí další důležitá ekologická témata: odlesňování, nadměrnou eutrofizaci, nadměrný rybolov, radioaktivní odpad, jaderné havárie, zánik mokřadů, genetické znečištění, toxické odpady, farmaceutické znečištění, elektromagnetické znečištění, ničení přírodních lokalit všech druhů, erozi půdy, vymírání druhů, vyčerpání a znečištění podzemních a sladkovodních vod a ztrátu biodiverzity. Některé kroky ke snížení emisí CO₂ by mohly zmírnit také tyto další problémy; v jiných případech se však zdá, že s nimi nijak nesouvisejí. Pokud třeba zdraví jednoho korálového útesu, nebo dokonce jen jednoho rybníku nemá dopad na budoucnost civilizace, tedy klimatickou změnu, znamená to, že bychom se o něj neměli starat? Když se zaměřujeme na emise skleníkových plynů, zdůrazňujeme tím ono kvantifikovatelné, zatímco to kvalitativní — nemohl bych dokonce říct posvátné? — činíme neviditelným. Ekologie je redukována na hru čísel. Jako společnost jsme s tím spokojeni, nicméně domnívám se, že změna, kterou musíme provést, je hlubší. Musíme vstoupit do přímého, pečujícího, smyslového vztahu s *tímto* lesem, s *touto* horou, s *touto* řekou, s *tímto* malým kouskem země a chránit je kvůli nim samým spíš než v zájmu nějakého vzdáleného cíle. Tím nechci popírat nebezpečí skleníkových plynů, ale naše záchrana musí nakonec přijít z obnovení našeho přímého vztahu k tomu živému, co nás bezprostředně obklopuje.

Tento přímý vztah implicitně znehodnocujeme, když uvádíme skleníkové plyny jako důvod, proč odmítáme frakování, těžbu dehtových písků nebo odstranění vrcholu hory. Podřizujeme se tím způsobu myšlení, který obětuje lokální a konkrétní v zájmu globálního a abstraktního. To je nebezpečné. Čísla mohou být zmanipulovaná, údaje nesprávně interpretované. Klimatičtí skeptici poukazují například na to, že atmosférická teplota zůstává od roku 1997 stabilní (ale jak je tomu s oceány?). Je pravděpodobné, že brzy bude opět stoupat, ale co když nečelíme postupnému oteplování, ale čím dál prudším klimatickým výkyvům v důsledku bezprecedentně rychlých změn ve složení atmosféry, zatímco jsou zároveň ničeny základní homeostatické kontrolní systémy v lesích a oceánech? Anebo co kdyby nějaký geoinženýrský

projekt snížil úroveň CO₂ nebo slíbil, že tak učiní? Pak by odpůrci frakování a ropných vrtů neměli nic, o co by se mohli opřít. To je důvod, proč kromě opatření na systémové úrovni, zaměřených na klimatickou změnu (například systém poplatků a dividend pro fosilní paliva), musíme apelovat přímo na naši lásku ke skutečné, lokální, jedinečné a nenahraditelné půdě a vodě.

Žádné množství dat nedokáže zakrýt holoseč. Může sice zakrýt „celkový počet akrů holosečí“, ale ne *tuto* holoseč. Ekologii potřebujeme založit na něčem jiném než na datech.

Touha po jednodušší době

Jakkoli jsem skeptický ke konvenčnímu příběhu o klimatické změně, ještě skeptičtější jsem ke klimatickému skepticizmu. Zdá se, že většina skeptiků odmítá každou starost o životní prostředí s tímž lehkovážným přesvědčením, že Země dokáže snést všechno, co jí děláme. Problém klimatické změny vychází z důležitého uvědomění, které je pro naši civilizaci relativně nové: že nejsme odděleni od přírody; že to, co děláme světu, děláme sami sobě; že jsme součástí dynamické rovnováhy Gaii a musíme jednat jako zodpovědní členové společenství všeho života na Zemi. Mám pocit, že mnoho klimatických skeptiků touží po jednodušší době, po příběhu, ve kterém jsme žili *na Zemi*, a nikoli jako její součást.

V *příběhu spolubytí* bychom měli očekávat, že jakákoli nerovnováha v naší vlastní společnosti a v kolektivním myšlení se odrazí v obdobných nerovnováhách v procesech uvnitř Gaii. CO₂ a další skleníkové plyny nepochybně přispívají k nestabilitě klimatu. Ještě nebezpečnější je však odlesňování, protože lesy mají zcela zásadní význam pro udržování planetární homeostáze (mnoha způsoby, nejen jako úložiště uhlíku). Podobné věci lze říci o oceánech, kde nadměrný rybolov, nadměrná eutrofizace (způsobená hnojivý a odpadními vodami) a další formy znečištění mohou poškodit jejich funkci při zmírňování změny klimatu. Okyselení v důsledku CO₂ možná k tomuto problému přispívá také. Se zdravými lesy je planeta mnohem odolnější. Nicméně lesy nejsou jen soubory stromů, jsou to komplexní živé bytosti, v nichž každý druh přispívá k jejich zdraví, což znamená, že dalším důležitým faktorem usměrňování klimatu je biodiverzita. Když odhlédneme od holosečí, ubývání jednoho druhu stromů za druhým všude ve světě je pro vědce cosi záhadného: u každého případu existuje, zdá se, jiný bezprostřední viník — brouk, houba a podobně. Ale proč se stromy staly tak citlivé? Způsobily to kyselé deště vymývající volný hliník z půdních křemičitanů? Přízemní ozón poškozující listy? Stres vyvolaný suchem v důsledku odlesňování, k němuž došlo někde jinde?

foto: archiv F (vše)

Stres způsobený horkem, které vyvolala klimatická změna? Poškození lesního podrostu kvůli přemnožení vysoké zvěře v důsledku vyhubením predátorů? Exogenní druhy hmyzu či prudký nárůst hmyzí populace způsobený úbytkem některých ptačích druhů?

Nebo je to zapříčiněno vším tím dohromady? Možná že za všemi těmito činiteli způsobujícími úbytek lesů a klimatickou nestabilitu se nachází nějaký obecnější princip, který je nevyhnutelný. Vše, co jsem zmínil, má původ v určitém zmatku v naší vlastní společnosti. Všechno to pochází z vnímání naší oddělenosti od přírody i naší oddělenosti jeden od druhého, na kterých byly postaveny všechny naše systémy peněz, technologie, průmyslu a tak dál, z nichž každý se zároveň promítá do naší psyché. Ideologie kontroly tvrdí, že pokud dokážeme identifikovat „příčinu“, jsme schopni kontrolovat klimatickou změnu. Ale co když je tou příčinou všechno? Ekonomika, politika, emise, zemědělství, lékařství... vše až po náboženství, psychologii a naše základní příběhy, pomocí nichž chápeme svět? Čelíme tedy neúčinnosti kontroly a nutnosti transformace.

BIOASTROLOGICKÉ OZVĚNY / Bedřich Vypera

Jak léčit ekonomický žal?

V konstelaci, kdy Jupiter vstupuje do Vodnáře, jsem požádal o rozhovor docentku Johanu Isovou z katedry Ekologického bezpráví Právnické fakulty Praždroj Univerzity v Plzni. V souvislosti s často zmiňovaným environmentálním žalem jsem se zajímal o problematiku takzvaného ekonomického žalu.

Paní docentko, prý jste vymyslela termín *ekonomický žal*. Co to vlastně je?

Ekonomický žal v malém (takzvanou lítost) zná každý ze své vlastní zkušenosti. Když si například koupíte stírací los, který setřete... a pak utřete. Nebo když si koupíte vodku a uvnitř je směs do ostříkovačů. Brňáci znají specifický typ ekonomického žalu, když zapomenou takzvanou šalinkartu a revizor jim dá pokutu. Ale abych byla spravedlivá, ekonomický žal jsem nevymyslela, jen popsala. Podobně jako kolega Einstein, který dostal Nobelovu cenu nikoliv za fotoelektrický jev, ale za jeho vysvětlení.

Můžete čtenářům objasnit, jak ekonomický žal funguje?

To je poměrně snadné. V obecném povědomí existují úsloví a pořekadla, která to nad jiné přesně popisují. Například „splakal nad výdělkem“ nebo „kdo šetří – toho setří“. Funguje to tak, že když takzvaně proděláte gatě, přepadne vás lítost, která přechází v ekonomický žal. Ten může přerůst v úplné ekonomické zoufalství (EZ).

Ekonomické zoufalství? Můžete uvést příklad?

Jistě. Tak třeba, když klesá cena ropy, upadá Putin do EZ, a když klesá cena řepkového oleje, může to postihnout i Babiše. Ale to už jsou extrém, většinově se jedná o klasický EZ. Ten se projevuje usedavým pláčem, lomením rukama, trháním vlasů a podobně.

Jak se dá takový žal léčit?

Většinou se léčí etylalkoholem, který je jak známo v rukou lékaře lékem a v rukou ekonoma pravým požehnáním. Konkrétní způsoby jsou krajově odlišné. Tak například na základě výzkumu naší katedry víme, že v České republice jsou minimálně tři odlišné oblasti. V hercynské oblasti se léčí ekonomický žal pivem, v panonské oblasti vínem a v karpatské oblasti slivovicí. V Brně se používají všechny tři způsoby.

Dovolte mi dovést debatu o spolubytí do samého extrému. Klimatičtí skeptici často svádějí vinu za výkyvy klimatu na slunce, které samozřejmě není ovlivněno lidskou činností. Troufl bych se vsadit, že většina předmoderních lidí by nesouhlasila s tím, že lidské záležitosti slunce neovlivňují. Mnozí z nich měli rituály, v nichž slunci děkovali a usmiřovali si ho, aby dál svítilo. Je možné, že věděli něco, co my nevíme? Není možné, že se slunce v bolesti odvrací od nevděčnosti a násilí, kterých se lidstvo na Zemi dopouští? A že bude tedy nevyhnutelně odrážet náš vlastní zmatek?

Ano, přátelé, myšlenková revoluce, kterou právě začínáme, sahá až tak hluboko.

Musíme znovu objevit inteligenci přírody, vrátit se k našemu původnímu animismu a oduševnělému vesmíru, jak ho animismus vnímal. Chápat přírodu, planetu, slunce, půdu, vodu, hory, skály, stromy i vzduch jako vnímající bytosti, jejichž osud není oddělen od našeho vlastního osudu. Pokud vím, žádný domorodý člověk na Zemi by nepopřel, že kámen má nějaký druh vědomí či inteligence. Kdo jsme, že nás vůbec napadl opak? Jsou výsledky moderního vědeckého názoru natolik působivé, aby dokázaly ospravedlnit takovou nehoráznou troufalost? Vytvořili jsme krásnější společnost než animistické kultury? Ve skutečnosti, jak naznačuje příklad kvantové částice, se dnes věda nakonec kruhem zpátky k animismu vrací. Jistě, vědecká paradigmata, která připouštějí inteligentní vesmír, jsou většinou nekonvenční, ale pozvolna pronikají do hlavního proudu. Vezměte si příklad vody. Myšlenka, která se vynořuje z šera homeopatie, antroposofie a výzkumů okrajových osobností, jako byl Masaru Emoto nebo výjimečný Viktor Schauberg, že voda sama je živá, nebo alespoň, že má strukturu a osobitost, je v současné době zkoumána vědci hlavního proudu jako Gerald Pollack. Stále ještě máme před sebou dlouhou cestu, než bude moci věda přijmout, či dokonce formulovat něco takového, jako je schopnost veškeré hmoty vnímat. Ale představte si, co by toto přesvědčení znamenalo, když zvažujeme například odtežení vrcholku hory nebo znečištění spodních vod frakovací kapalinou.

Ať už je ten mechanismus jakýkoli — skleníkové plyny, odlesňování nebo sluneční fluktuační — změna klimatu nám posílá důležitou zprávu. My a Země jsme jedno. Jak nahoře, tak dole: to, co děláme jeden druhému, dokonce i tomu nejmenšímu živočichovi nebo rostlině, děláme celému stvoření. Možná že všechny naše malé neviditelné činy zanechávají ve světě svůj otisk způsobem, kterému zatím nerozumíme.

Z pořadu Nedej se, foto: www.ceskatelviz.cz.

VOJTĚCH PELIKÁN

Dějiny donkichotství

Nikdy mě nenapadlo, že bych mohl být ve čtyřiatřiceti počítán mezi pamětníky. Díky kontaktu se studenty na univerzitní půdě si však rok od roku zřetelněji uvědomuji, že jména jako Josef Vavroušek či Ivan Dejmal znějí někomu, kdo se narodil v roce 1998, podobně exoticky, jako znějí mně jména normalizačních papalášů. Tuto mezigenerační informační trhlinu zaceluje dokumentární cyklus *Dějiny neposlušnosti*, který na podzim v pěti dílech odvysílala Česká televize v rámci eko-publicistického pořadu *Nedej se*.

Dokumentarista a sociolog Ivo Bystřičan se ujal nesnadného úkolu — zkomprimovat půlstoletí moderního českého ekohnutí do 130 minut. Výzvu hodnou environmentálního historika neodbyl. Hovořil s více než čtyřicetkou přímých aktérů ekologického dění a rozhovory doplnil archivními materiály. Že dokument vznikl v pravou chvíli, ilustruje mimo jiné skutečnost, že v době premiéry už někteří ze zpovídaných opustili tento svět.

Systematické úsilí Bystřičanova týmu vyústilo v chronologicky řazenou mozaiku zásadních milníků i méně známých epizod typu novomlýnské Akce DNO či protestu proti koksovňě ve Stonavě. Navzdory šíři záběru se jednotlivé díly snaží diváka nezahltit a leccos zamlčují — například existenci činnorodých ochranářů na Slovensku. Díky editorské přísnosti se však z *Dějin neposlušnosti* nestala pouhá informačně hutná kronika — na minulost nahlíží autorským okem a přicházejí s její vlastní interpretací.

Meze komunistického růstu

Historický exkurz začíná v 50. letech. Již první minuty drojí stereotyp o době nediferencovaného „temna“. V roce 1956 vzniká Zákon o státní ochraně přírody, v téže době nabírá

na tempu úsilí o ochranu cenných přírodních území. A snad především — roku 1957 se rodí první ekologická organizace, Sbor ochrany přírody Společnosti Národního muzea v Praze, jež se koncem šedesátých let proměnila ve sdružení TIS. Ochrannářské instituce vytvářely ostrůvky občanského angažmá, soustředily klíčové odborníky a přitahovaly řadu protirežimních aktivit. Panovalo zde relativní ideologické bezpečí — komunisté deklarovali, že o přírodu je třeba pečovat. Oficiální ochrannářské struktury čile spolupracovaly s linií druhou, disidentskou.

Dějiny neposlušnosti vyzdvihují přehlížený politický rozměr předlistopadového ekohnutí. Na řadě příkladů ilustrují, jak environmentální témata zásadním způsobem podemílala legitimitu režimu a v posledku napomohla k jeho pádu. Pro činnost ochránců přírody nicméně nebyla typická titulní „neposlušnost“. Jako v případě Charty 77, i oni „pouze“ vyžadovali, aby komunisté dodržovali hlásané principy. Jenže podobně jako mnozí dnešní mocní, i ti tehdejší se veřejné kontroly báli — ekologické informace totiž jasně poukazovaly na odvrácenou stránku adorovaného průmyslového rozvoje a na neschopnost režimu hájit skutečné potřeby občanů. Dramaticky se horšící ekologickou situaci proto před

občany tajili; kanonická studie *Meze růstu* vyšla příznačně v samizdatu.

Když zpráva Ekologické sekce Biologické společnosti při Československé akademii věd, vedené Bedřichem Moldanem, unikla koncem roku 1983 přes Chartu do západních médií, režim definitivně ztratil monopol na informace. Medializace prospěla i Chartě — stává se veřejně známou a ekologická témata se pevně začleňují do její agendy. Trpělivost obyvatel, nahlodaná ututláváním černobylyskou havárií, definitivně praská týden před 17. listopadem na demonstracích za dýchatelný vzduch v Teplicích.

Porevoluční vystřízlivění

Poslední díl se zabývá 90. lety. Je zřejmě nejméně ucelený — snad překotností doby, snad proto, že k relativně čerstvým událostem se postoj zaujímá nesnadno. Přesto se právě zde daří dokreslit obrazu českého ekohnutí jasné kontury. Výsadní postavení ekologických témat kolem roku 1989, ve zpětném pohledu takřka nepředstavitelné, trvalo jen krátce. Předrevoluční ochránci přírody se prosadili v politice, zřídili ministerstvo životního prostředí a rychle protlačili řadu ekologických zákonů. Představa o „třetí cestě“ se však ukázala jako naivní, zanedlouho zvítězil hlad běžných konzumentů po západním ekonomickém standardu, sycený politikou Václava Klause.

Ekologické hnutí tak možná z revolučních ideálů vystřízlivělo jako první. Běh věcí se rychle vrací do starých kolejí — environmentalisté se opět snaží brzdit budovatelské projekty, prosazované s tímtež entuziasmem jako za komunismu. Novomlýnské nádrže nakonec zůstávají napuštěny, Temelín se dočká zprovoznění, Libkovice jsou kvůli plánované těžbě uhlí zbourány. Celý cyklus tak nevyhnutelně ústí v otázku, jak se ve světle historie jeví současnost. Na debatě v rámci dokumentárního festivalu v Jihlavě se pokusil vyjádřit proměnu ducha doby ekolog Mojmir Vlašín: „Zatímco bývalý ředitel šumavského parku Jiří Mánek, který podle soudů jednal nelegálně, dostal od prezidenta ocenění „Za zásluhy“, blokádníci, kteří bránili nejen přírodu, ale i zákony, jsou na pranýři.“ Nejen zaplněný sál Horáckého divadla, ale i poslední záběry cyklu, v nichž se promítne klimatická iniciativa Limity jsme my, nicméně vzbuzují naději, že ekologická témata se mohou stát katalyzátorem obecněji založené občanské nespokojenosti i v budoucnu.

Dějiny neposlušnosti. Režie Ivo Bystřičan, Česká republika 2017, ke zhlédnutí na ceskatelevize.cz.

A to je ta krásná země

Velkolepá óda na českou krajinu. Tak bychom mohli v jedné větě shrnout dvě série dokumentárního cyklu Petra Krejčího *Krajinou domova*. Dohromady zachycují více než třicet přírodně nejceněnějších oblastí. A činí tak způsobem vzbuzujícím fascinaci až úcty.

Celý seriál stojí na pocitech. Tvůrci nás zavedou na poměrně známá místa, poskytují však nové způsoby, jakými je vnímat. Velkou část podívané strávíme ve vzduchu, odkud se vyjímají nejrůznější podoby české krajiny: holé i divoce porostlé vrcholky hor, studené krasy, mlžné mokřady, říční údolí zakusující se do skal, nížinné lužní lesy, majestátní skalní města i vlídně malebný venkov. Důraz je přitom kladen na krásu, ne environmentální problémy — ty jen občas problesknou jako povzdech.

Obdiv v divákovi vzbuzuje nejen přírodní pestrost. Dokument vnímá krajinu jako celek, do jehož paměti jsou vepsány také lidské příběhy. Vypravěčskou štafetu si tak v jednom díle předávají strmé beskydské svahy, vlčí smečka, kaple svatého Cyrila a Metoděje na Radhošti i mýty o Čertově stole. Při zachycení Broumovska zase nesmí chybět příznačné barokní kostely.

Režisér opakovaně vzdává hold české kulturní krajině a tradičnímu hospodaření a až nostalgicky vykresluje harmonické soužití našich předků s přírodou. Tato tendence nejsilněji vystupuje v díle o Bílých Karpatech. Plejáda pestrobarevných orchidejí, malebné vinné sklípky, mozaika kvetoucích sadů a luk — to vše obdivujeme díky moudrosti starých sedláků, kteří zde vytvořili „největší anglický park Evropy“. V divákovi je tedy probouzena nejen pokora sklánějící se před krásou české krajiny, ale také vlastenecká hrdost. Toto je náš domov.

Všechny pocity umocňuje hudba Jana Maxiána. Velkolepé vokály střídají intimnější melodie i občasné ticho, v němž vynikne například dupání milovických turů a zubrů. Maxián čte také průvodní text. Dění komentuje barvitým, až poetickým jazykem přednášeným jako v rozhlasové hře. V této trojkombinaci dokument místy balancuje na hranici vlasteneckého patosu.

Díky moderním technologiím (pohledy z dronů, časosběrné či slow motion záběry) se tak Petru Krejčímu podařilo, co zamýšlel: zobrazit krajinu domova v celé její velkoleposti, jak jsme ji doposud nemohli vidět.

zdroj: Martin and Osa Johnson Safari Museum

ŠTĚPÁN JINDRA

Stoletá africká Archa

„Všichni nás zrazovali. Říkali, že je to nemožné. Pokud by se ale podařilo pořídit autentický záznam mizejících divočin tohoto světa, byl by to jednou velmi významný příspěvek k poznání toho, čemu dnes říkáme civilizace.“ Síla a hluboký význam výroku Osy Johnsonové z úvodu nejnovějšího dokumentu Jana Svatoše *Archa světů a stínů* jako by časem vůbec neerodovaly. Stále se bojíme o mizející divočinu a stále si málo připouštíme, jak důležité je pochopit místo, které nás zrodilo, abychom pochopili místo, které jsme stvořili.

S tvorbou Jana Svatoše jste se mohli na stránkách Sedmé generace setkat již několikrát, ať se jednalo o recenzentskou přestřelku nad dokumentem *Causa Carnivora*, nebo obsáhlý rozhovor, ve kterém se Svatoš mimo jiné vyznává z dlouholeté fascinace tvorbou Martina a Osa Johnsonových. Tu už dříve přetavil do snímku *Africa obscura* (2011), v němž se vydal s analogovou technikou po stopách slavné dvojice. Johnsonovi byli dobrodruzi nabourávající zažitě stereotypy první poloviny 20. století. Zároveň se jednalo o pionýry fotografického a filmového záznamu především africké divočiny. *Archa světů a stínů* postihuje jejich životní příběh, stejně jako zklamání i katarze, které přináší cesta v jejich šlépějích.

Pestrý a chytrý dokument

Letmý pohled na spíše filmovou stopáž devadesáti minut napovídá, že se jedná o režisérův opus magnum. Mohla by diváka snad i vystrašit, ale o poutavost je od začátku dobře postaráno. Příběh otevírá popis vážné nehody Martina Johnsona při výbuchu magnéziové nálože. Na pozadí výkladu

běží záběry z moderních nočních kamer. Je snad tato nehoda tragickým vyvrcholením příběhu dvojice dobrodruhů? Na rozřešení si počkáte, ale dokument si získá vaši plnou pozornost.

Tato „chytrá režie“ drží pohromadě film, jinak složený z typově pestrého materiálu. Atraktivní historické záběry z kamer manželů Johnsonových doplněné o profesionálně namluvený komentář prokládají promluvy kurátorů a badatelů a autorské záběry z terénu. Ty jsou doplněny vlastním komentářem, což považuji téměř za trademark české dokumentaristiky. Komentáře vyznívají trochu syrově, nicméně v dokumentu, z nějž světovost přímo dýchá, působí na tužského diváka důvěrně.

Film je nepochybně pomníkem životu a tvorbě manželů Johnsonových. Slavná dvojice totiž otevřela společenské debaty řadu témat: emancipaci žen, představy o kulturní a biologické nadřazenosti, devastaci krajiny a populaci i to, jak si o světě vytváříme zkratkovité myšlenkové kategorie — rasa, divočina, primitiv, ráj či nehostinnost. Posledně jmenované

téma Svatoš přebírá a umísťuje do současného kontextu. Johnsonovým se například podařilo vyvrátit některé mýty o bestiální krvelačnosti africké fauny, a dnes tak můžeme vidět, kterak vyděšeného levharta obkružuje sedm autobusů s turisty přesvědčenými o tom, že zažívají bezprostřední kontakt s divočinou. Johnsonovi sice opravdu chtěli, aby pušky nahradily fotoaparáty, jejich poselství jsme ale uchopili hodně rozpačitě. Podobně jsme docela nerevidovali své představy o Africe jakožto přírodním ráji obývaném jednoduššími, a proto chudými lidmi. Svatoš naopak ukazuje moderní Afričany a znečištěnou krajinu. Možnost předsudky bořit, ne vytvářet, fascinovala Johnsonovy a je stěžejní i pro Svatoše. Režisérovu inspiraci těmito pionýry filmování v divočině divák zachytí i z dalších indicií. Tvůrčímu týmu se například podařilo při hledání africké stopy Johnsonových učinit významný průlom, který se nepodařil jiným mezinárodním expedicím.

Bez mluvících hlav

Uvážíme-li, že režisér na filmu pracoval se svojí manželkou, kameramankou a fotografkou Romi Svatošovou Strakovou, máme před sebou poměrně romantický obraz filmařských dvojic, jejichž tvorbu od sebe dělí téměř století. Můžeme tak porovnávat, co z ožehavých problémů přetrvává do dneška, a co naopak zaniklo či přibýlo. Práce kameramanky je navíc výborná například při záběrech respondentů, u kterých jiné dokumentární filmy s oblibou sklouzávají k fenoménu takzvaných *mluvících hlav*. Straková raději komponuje záběr na téměř celou lidskou postavu, díky čemuž můžeme dobře vnímat řeč těla, promluvy jsou mnohem dynamičtější a neupadají v pouhé nudné prostřihy mezi zajímavějšími pasážemi.

Po dvou zhlédnutích bych na filmu jen obtížně hledal nějaké chyby. Hnidopich by ho možná chtěl o něco kratší, někomu by snad vyhovovalo, kdyby byl ryze životopisný, ale domnívám se, že by mu obě uškodilo. Možná je rozkročen široce, ale drží ho pohromadě umně spletané vazby mezi jeho jednotlivostmi. Pro současného diváka tak vytváří ucelený obraz toho, jak nadčasová je fascinace pestrostí a živým bohatstvím tohoto světa, stejně jako snaha o jejich odpovídající pojmenování a zachování. Díky zvolenému tématu, profesionálnímu zpracování a výše zmíněnému průlomu v pátrání po stopách Johnsonových nepochybně zaujme také v mezinárodním měřítku. Ostatně snímek byl světu poprvé představen na prestižní akci MIP Doc/MIPTV v Cannes.

Jan Svatoš – *Archa světel a stínů*. Česká republika 2018, 90 minut.

ZÁLOŽKA / Dominika Grohmann

Slyš, jak mluví Wohlleben

Kdybych tuto knížku poprvé spatřila za výlohou knihkupectví, myslím, že bych se její název vůbec nesnažila zapamatovat. Prostě by mě nezaujala. A tak jsem ráda, že se ke mně i tak dostala.

Peter Wohlleben je lesník a pedagog a také autor několika mimořádných knih: *Citový život zvířat*, *Tajný život stromů*, *Příběhy stromů* a loňské novinky *Les: návod k použití*. Vedle toho, že v lese hospodaří ekologicky, založil Lesní akademii a lesem už několik let provází jak dospělé, tak děti. A právě dětem (od šesti let) věnuje svou poslední knížku *Slyšíš, jak mluví stromy?* Autorova odbornost je znát, knihu nabil informacemi od začátku až do konce. Ale pozor, nečekejte žádné suché encyklopedické popisky. Wohlleben moc dobře ví, o čem a pro koho píše – a umí to.

Kniha vás vtáhne už svými nadpisy – otázkami přímo na tělo: Potí se stromy v létě? Může strom zhubnout? Může mít strom odvalu? Z čeho mají stromy strach? A co teprve když se vás autor zeptá, jestli mají v lese internet! Na rozdíl od strohých encyklopedií nám autor dopřává podrobnější popis, přirovnávání, souvislosti. Text plyne hladce díky jednoduchému jazyku, srozumitelný je pak díky odkazům do lidského světa: tak jako já, i strom potřebuje dýchat, tak jako já, i strom má kůži. Ovšem v centru pozornosti zůstává strom a to, co má nebo nemá rád. Zájem o čtení hlavního textu povzbuzují i kvízy, úkoly *Vyzkoušej si*, informativní rámečky a fotografie.

A proč si myslím, že bych si tak dobré knihy v knihkupectví nevyšimla? Obsah podle mě nekoresponduje s vizuální stránkou. Ta vyznívá trochu lacině. Osobně bych všudypřítomná kreslená zvířátka vynechala, nebo jim vyhradila určité místo (například úvodní strany kapitol, rámečky). Ale uznávám, kresby jsou věcí vkusu.

Snad se tedy kniha díky svému vizuálu dostane k těm, kteří by si jí zase nevyšimli, kdyby byla zpracovaná více moderně nebo umělecky. Myslím totiž, že má co sdělit každému, a to i dospělým – co třeba myslíte, že je oním lesním internetem? A hlavně: kniha nás zve k opravdové návštěvě lesa, protože všechny ty nabyté znalosti přece potřebujete vyzkoušet a vidět i na vlastní oči.

Petr Wohlleben – *Slyšíš, jak mluví stromy?* Přeložila Magdalena Havlová. Kazda 2017, 128 stran.

LIBRARIUM / Renata Svobodová

Miloš Gregor, Petra Vejvodová a Zvol si info
Nejlepší kniha o fake news, dezinformacích a manipulacích!!!
CPress, leden 2018

Knižka s hravým názvem vyšla v příhodnou dobu – těsně před prezidentskými volbami, kdy jsme byli falešnými zprávami obzvláště bombardováni. Dva politologové a studenti sdružení ve skupině *Zvol si info* zabalili příběh o fungování dezinformací do mladistvě svěží formy. Popisné pasáže koření aktuálními příklady, k pochopení pomůže také shrnutí kapitol a tipy, jak se manipulacím bránit. Autoři před vydáním knížky objížděli střední školy s přednáškami a jejich zkušenost se podepsala i na textu – působí jako cool učebnice kritického myšlení nejen pro mládež.

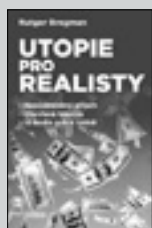
kolektiv autorů
Permakulturní farma. Jak využívat permakulturu na větších pozemcích
Permakultura CS,
listopad 2017

Osmá veskrze praktická příručka z edice *Klíč k soběstačnosti* opět slouží jako odrazový můstek – poskytuje souhrn základních informací, které čtenáře nasměrují dále. Najdeme v ní tipy na doplňující četbu, ukázky z praxe pěti farem napříč Českem a Slovenskem i konkrétní rady: jak na svém pozemku podpoříte „užitečný“ hmyz, jak obohatíte půdu pomocí organických hnojiv nebo kde získáte peníze na uskutečnění svých permakulturních plánů. Autoři též představují další alternativy, jako například rodové statky nebo komunitou podporované zemědělství.

Alexandra Alvarová
Průmysl lži
Triton, prosinec 2017

Podtitul knihy by mohl znít: Jak a proč se vyrábí dezinformace. Autorka se již více než dvacet pět let pohybuje v politice a marketingu a její podání informační války vypadá zasvěceně. Ve výkladu plném mediálních příkladů a politických reálií si bere na mušku zvláště ruskou propagandu. Vedle pochopení, jak „průmysl lži“ funguje a proč je pro nás tak lehké mu podlehnout, obsahuje i návod na rozeznání kvalitních zdrojů a ověřených informací či seznam proruských webů. O něco méně čtivá a úžeji zaměřená než výše popsaná *Nejlepší kniha o fake news*.

Rutger Bregman
Utopie pro realisty
Universum,
listopad 2017

„Tím, co potřebujeme, jsou alternativní obzory, které by podnítily naši představivost,“ tvrdí mladý nizozemský historik a novinář Bregman. Jeho vize o ideálním světě zahrnuje nepodmíněný příjem, kratší pracovní týden a otevřené státní hranice. Své „utopické“ představy dokládá historickými zkušenostmi i závěry nejnovějších výzkumů – staví tedy více na solidních argumentech než na ideologické vodě. Michal Kašpárek v recenzi na Finmagu oceňuje také schopnost knížky oslovit širší publikum než jen typického liberálně levicového intelektuála.

Lenka Ovčáčková (ed.)
O původu kultury
Academia, listopad 2017

Hutný svazek o teoretických přístupech k evoluci kultury se skládá z kapitol osmnácti vědců – biologů, antropologů, filosofů, archeologů a historiků, mezi nimiž zaznívají i známá jména jako Jaroslav Flegr, Stanislav Komárek, Anton Markoš či Zdeněk Kratochvíl. Oborovou pestrost koriguje rozdělení do čtyř celků: historického, antropologicko-archeologického, současných teorií a srovnávacího biologického a kulturní evoluci. Nepůsobí taková tematická různorodost nesourodě? Ani v závěru se spojení nedočkáme – prý je to úkol přímo pro čtenáře.

Maja Lunde
Historie včel
Omega, říjen 2017

Tři příběhy na pozadí tragicky vykreslené budoucnosti včel: anglického biologa Williama z devatenáctého století, soudobého amerického včelaře George a Číňanky Tao z roku 2098, která se žije jako „ruční opylovačka“. Včely totiž kvůli nemoci, chemickým postřikům a změně klimatu vyhynuly a jejich roli nahrazují lidé. Rozličné postavy spojují komplikované vztahy s potomky a smělé plány, které by jim měly zajistit lepší budoucnost. Román byl přeložen do devatenácti jazyků a vyjde ve třiceti zemích. Pomůže taková čtenost včelám zajistit světlejší zítřky?

Pokud si některou knihu koupíte na Kosmas.cz kliknutím přes web 7.G, podpoříte Sedmou generaci 5 % z ceny. Děkujeme.

ROZHOVOR S JANEM ŠOBOTNÍKEM

Termitům jsem úplně propadl

Od té doby, co mu v prestižním vědeckém časopise *Science* vyšel článek, se biolog Jan Šobotník nezastaví. Každým rokem se vydává se svými studenty na expedice do tropických zemí, kde zkoumá život termitů. Společně jsme si povídali o tomto fascinujícím hmyzu, o temných mračnech nad budoucností přírody a také o tom, jaké to je mít nastavenou laťku tak vysoko.

Můžete mi říct jednu věc, která vás na termitech překvapuje?

Nejvíce mě fascinuje kontrast mezi jejich zranitelností a ekologickou dominancí. Žijí skrytým způsobem života, nesnášejí světlo a pohyb vzduchu, a pokud je vyjmete z jejich prostředí, zemřou v řádu desítek minut či několika hodin. Přitom co se týká množství, jsou pravděpodobně nejúspěšnější skupinou hmyzu na světě, což je paradox. Odhaduje se, že na světě žije na hmotnost více termitů než lidí a mravenců dohromady. V Kamerunu se v lese vyskytuje přes pět tisíc termitů na metr čtvereční.

Je něco, co vám na nich vyložené vadí, nebo vás dokonce štve?

Vadí mi na nich schopnost izolovat se od prostředí, člověk se k nim stále musí složitě dostávat — prokopávat, prosekávat a prohrabávat. Lidé, co zkoumají mravence, to mají mnohem jednodušší. Dále mě na nich štve ta jejich zranitelnost. Když s nimi člověk potřebuje manipulovat, vůbec nic nevydrží. Spousta našich skvělých pokusů skončila tím, že jsme nenašli termity, kterého bychom mohli zkoumat, protože náš pokus žádný nepřežil. Ani když je chcete někomu ukázat, není to dost dobře možné.

Co dalšího o termitech lidé zpravidla nevědí?

Většina lidí si myslí, že termity jsou velcí divní mravenci, ale kromě toho, že je to sociální hmyz, nemají s mravenci vůbec nic společného. Termity jsou totiž vnitřní skupinou švábů. U nás o nich lidé moc neví, ale v místech, kde termity žijí, si lidé třeba myslí, že během týdne jim dokážou sežrat celý dům, což také není pravda. Jenom zhruba třetina z nich žere dřevo, necelé dvě třetiny půdu a zbytek

jiné rostlinné substráty, například mikroepifyty (lišejníky, řasy a mechy) či listový opad.

Jaký význam mají termity v přírodě?

Jsou to nejdůležitější rozkladači rostlinné hmoty. Odpovídají za totální dekompozici odumřelých rostlinných pletiv, čímž získávají energii pro svůj život a zároveň uvolňují živiny vázané v mrtvé hmotě. Rostlinná pletiva jsou tvořena především lignocelulózovou maticí, která je pro živočichy prakticky nestavitelná. Stejně jako krávy i termity tedy musí při trávení potravy spoléhat na společenstva symbiotických mikroorganismů, které tuto špinavou práci vykonávají za ně.

Poukazuje výskyt termitů například na kvalitu životního prostředí?

Celkem dobře ji odrážejí, ale výzkum této oblasti ještě ani nezačal. V tropech je málo míst, kde se termity nevyskytují. Napadají mě snad jen centra měst, kde může být těžké je najít. Obecně však platí, že čím je prostředí narušenější, tím méně druhů jich tam žije. Nicméně některé druhy jsou citlivější a jiné zase odolnější — právě ti dřevožraví termity.

Je pravda, že termity produkují skleníkové plyny?

Ano. Vedlejším produktem trávení celulózy je metan, jeden z nejsilnějších skleníkových plynů. Odhady mluví nejčastěji zhruba o desetiprocentním podílu termitů na globální produkci metanu. Za stejný procentuální podíl jsou zodpovědní všichni přežvýkavci dohromady. Kdyby se vyhubila velká část termitů, mohlo by to omezit změnu klimatu.

To byste si asi nepřál. Zdá se mi totiž, že je máte docela rád, když se jim věnujete

už přes dvacet let. Nebo proč zkoumáte zrovna termity?

Ono to bylo spíše naopak. Termity si vybrali mě. Studoval jsem magisterské studium na Přírodovědecké fakultě UK v Praze a byl jsem na entomologii jediný v ročníku. Když jsem skončil, chtěl jsem se přihlásit na postgraduál, ale ten rok zrovna žádného entomologa nebrali. Můj tehdejší školitel profesor Štys mi domluvil práci u docenta Hrdého v Ústavu organické chemie a biochemie, který se věnoval právě termitům. Říkal jsem si, že to ten rok nějak přežiju a po roce se vrátím na entomologii. Ale ten rok stačil, abych termitům úplně propadl, a od té doby se jim intenzivně věnuji.

V roce 2012 vám vyšel článek v časopise Science. Jaký měl dopad na vaši práci?

Od té doby se změnilo úplně všechno. Pro vědeckou komunitu tato publikace hodně znamená. Vzhledem k tomu, že jsem byl první autor, začali mě najednou ostatní vědci vnímat úplně jinak. Zatímco dříve mě někteří kolegové ignorovali, dnes se ke mně na konferencích hlásí a ptají se, jak se mám. Já na tyto hry příliš nejsem. Každopádně reputace mi pomáhá se všemi grantovými projekty. Od té doby jsem dostal každý projekt, o který jsem požádal.

Z toho musíte mít radost, ne?

Ano i ne. Daří se nám sice dobře, ale trochu se to začíná vymykat z rukou. Je to tak, že když nedostaneme žádný projekt, je průšvih, není na platy ani na výzkumné aktivity. Když dostaneme všechno, o co požádáme, je to taky průšvih, protože nevíme, co dřív dělat. V tuto chvíli mám na svých projektech napsáno zhruba dvacet lidí, nicméně se jedná většinou o studenty, od kterých samozřejmě nelze očekávat, že odvedou

práci na takové úrovni, jako kdybych ji dělal já. Studenti mi velice pomáhají s výzkumem, tvorbou podkladů a psaním článků, ale většinu věcí po nich musím finalizovat — to je funkce školitele. Dále každý projekt vyžaduje mnoho neviditelných povinností včetně administrativy, podávání žádostí, vyplňování formulářů. Je to velká odpovědnost.

Necítíte se pod tlakem neustálých publikací?

Ano, svět vědy je dnes takový, ale je to moje svobodná volba. Mohl bych klidně říct, že si odteď budu dělat své projekty a vést svůj vlastní výzkum sám pro sebe jako před patnácti lety, ale už je na mě nabalených spousta lidí včetně studentů, takže to udělat nechci. Studenti na mě spoléhají a mou motivací je otevřít jim dveře. Když se o ně dobře postarám, nebudou muset chodit po brigádách a budou se moci pořádně věnovat své práci. Ale těch posledních pár let je opravdu hektických. Někdy si říkám, co bude, až peníze dojdou. Pak bude na mě lidem říkat, že peníze nejsou, a propouštět. To není příjemná vize budoucnosti.

Je takové riziko ve hře?

Jednoznačně. Může se stát, že se mi nepodaří se ctí obhájit projekt a přijdu o svou reputaci. Grantové agentury mě pak odříznou a budu zase na začátku.

Jaké další výzkumné cíle si kladete do budoucna?

Rozhodně bych se chtěl dozvědět o životě termitů mnohem více. Chtěl bych pochopit, jak jednotlivé druhy fungují ve svém prostředí a jaké mají vztahy s ostatními druhy termitů, se svými parazity a predátory. Nejvíce ze všeho mě zajímá, co ustanovuje v tropickém lese rovnováhu, jak vedle sebe jednotlivé

V Kamerunu v období dešťů.

Jan Šobotník (*1974) je docentem tropické ekologie na České zemědělské univerzitě, kde se zabývá ekologií termitů. Doposud strávil přes dva roky na pracovních cestách za termity na všech tropických kontinentech. Se svou partnerkou herečkou Eliškou Vavříkovou (divadelní studio Farma v Jeskyni) společně vychovávají dvě dcery.

druhy koexistují a jaké mají vztahy ke svému prostředí. V krátkodobém horizontu před námi stojí nový projekt na pochopení mechanismů trávení potravy. Všichni termity, dřevožraví i hlínožraví, přijímají pouze potravu rostlinného původu a každý druh má řadu symbiontů, z nichž každý nějak přispívá k tomu, aby termity potravu strávili. Máme pět let na to, abychom tento složitý proces dešifrovali. Také by mě hodně zajímalo, jak bych mohl pomoci přírodě v tropech. Mizí před očima a jako každému normálnímu biologovi mi to trhá srdce na kusy.

Je situace v tropech opravdu tak špatná?

Ano, je. Úplně tragická je situace v Číně,

Thajsku, na Madagaskaru, ale také v Brazílii, Ekvádoru nebo v Peru. Vždycky, když tam jsem, moje duše trpí. Najít zachovalý kus lesa je problém. V jihovýchodní Asii taková místa prakticky neexistují už ani v národních parcích. Na Madagaskaru jsme byli úplně zděšení. Na druhou stranu kolegové, kteří tam pracují, mi říkali, že příroda tam stále je, jenom začíná dva dny chůze od nejbližší silnice. My jsme byli odkázáni na auto, takže jsme nemohli pochodovat dva dny tam a pak zase zpět.

Co by se dalo dělat, aby tropické země přírodu tolik neničily?

My jsme si naši přírodu taky zničili. Na konci 18. století v Čechách zbyly jen dva kousky lesa a to bylo všechno. Až Josef II. nechal znovu vysazovat lesy. Dnes u nás prakticky nenajdete les, který by byl starší než 200 let. Ale zatímco u nás jsme ztratili, řekněme, desítky až stovky druhů, v tropech se bavíme o ztrátách v řádech stovek tisíc. V celé Evropě je možná 150 druhů dřevin, ale například v Ekvádoru 1500—1800 na hektar! Nejspíš si krizi biodiverzity budou muset projít i tyto země.

Vážně?

Je to nezvratitelné. Člověk se nezmění. Ostatně každý druh má tendenci dominovat, pokud k tomu má příležitost. Nemluvím pouze o lidech, ale také o zvířatech a rostlinách. Slovy Roberta Merleho to není výlučná vlastnost člověka. Stačí se podívat okolo. Praha zarůstá akátem. Pokud ho nevykáčíme, za 200 let bude akát dominantní dřevina našich lesů. Od té doby, co se do Česka dostalo asijské sluněčko *Harmonia axiridis*, naše české sluněčko už skoro nenajdete. Všechny živé organismy mají dominanci

zakódovanou v genech a myslím si, že člověk bude přírodu na Zemi exploatovat, využívat a zneužívat, až z ní nezbude zhola nic.

Opravdu si myslíte, že nejsou místa, kde se situace zlepšila?

Papua Nová Guinea a Francouzská Guyana a nejspíš i pár dalších zemí se nehorší, většina tropů ale umírá. Dříve nebo později k degradaci přírody dojde všude. Žijeme v období změny klimatu, což by ještě nemuselo být tak tragické, pokud by zvířata a rostliny měly kam migrovat. Jenže jsou uzavřeny v národních parcích a rezervacích izolovaných obrovskými rozlohami nehostinné kulturní krajiny, migrovat tedy nemohou a čeká je nejspíš zánik. Jiný výhled do budoucna nevidím. Čínský říční delfín vyhynul během posledních dvaceti let, severní bílý nosorožec existuje ve třech kusech. Takových příkladů je spousta, přes obrovský objem peněz na ochranu přírody se negativní trendy jen zhoršují. Ostatně stačí se podívat na Velikonoční ostrov. Je to taková zeměkoule v malém měřítku, která nám ukazuje, co nás čeká v následujících desítkách či stovkách let.

Co se tam stalo?

Býval to zalesněný ostrov, dokud se tam nedostali lidé. Postupně se rozmnožovali, vykáceli všechny lesy, vyhubili všechna zvířata, až z přírody nic nezbylo a populace se zhroutila. Zanechala po sobě jen slavné sochy Moai. Když tam přijeli Evropané, žila tam poslední malá skupinka lidí, kteří se živili rybolovem a o historii ostrova neměli nejmenší ponětí.

Dalším příkladem je Sahara, což je člověkem vytvořená poušť. V pohoří Tasíli jsme viděli spoustu rytin, přičemž nejběžnějším zvířetem na nich

byla žirafa a krokodýl. Tyhle rytiny udělali lidé před 10 tisíci lety. Pak přišli lidé — zemědělci s krávy, pak pastevcí s kozami a ovce, následně Arabové se svými velbloudy, a od té doby máme poušť Saharu místo prostředí savanového typu.

Dám vám ještě jiný příklad. Pokud necháme stranou Afriku, kde člověk vznikl a zvířata měla čas se na něj adaptovat, během posledních 10 tisíc let vyhynulo 90 procent megafauny, tedy zvířat těžších než 100 kilogramů. Za Římanů žili na Kypru trpasličí sloni,

Fotka z terénní práce v Keni — tým u termitiště *Macrotermes jeanneli*. Zleva David Sillam-Dussès, Petr Stiblík, Cecilia A. L. Dahlsjö, Jan Šobotník, řidič Azíz.

Voják termitého druhu *Prorhinotermes simplex*.

Tuto verzi jsem ještě neslyšela. (S touto teorií přišel loni archeolog David Wright, do té doby byl vznik Sahary přičítán vyčhlení osy Země vůči Slunci či důsledku ústupu ledovců – pozn. red.)

Hannibal chytal slony v tuniském Kartágu a Caesar lovil lvy na Balkáně. Všichni spekulují, proč se to asi stalo, ale ta časová posloupnost je naprosto očividná.

Takže vy si myslíte, že není k dispozici žádné řešení?

Jediným lékem by bylo zajistit silný ekonomický růst všude po celém světě, což by bylo doprovázeno kýženým snížením lidské populace. Se vzrůstajícím bohatstvím se snižuje

různé odhady o růstu populace, ale nikdo samozřejmě neřekne, že by se lidská populace měla redukovat na 10 procent současného stavu a bylo by po problémech. Kdyby přišla nějaká velká epidemie, přírodě na Zemi by to rozhodně prospělo. Ale samozřejmě

Neotropický termit *Constrictotermes cavifrons* je jedním z mála druhů, jež můžeme vidět volně. Je to proto, že se tento termit specializuje na požíráání mikroepifytů (lišejníky, řasy a mechy), které sklízí z povrchu kmenů, větví a listů.

Termitiště kompasového termita *Amitermes meridionalis* v Národním parku Litchfield v severní Austrálii. Zleva Jan Šobotník a David Sillam-Dussès.

porodnost, na druhou stranu, když lidé zbohatnou, mají vyšší nároky na život. Dnes roste exponenciálně pouze Afrika a arabský svět, ale i tak je nás na Zemi příliš. OSN publikuje

nechci na nikoho přivolávat neštěstí.

A co třeba různé iniciativy na ochranu přírody, mají podle vás smysl?

Myslím si, že dobré projekty smysl

mají. Naděje existuje vždy, nicméně jsem skeptický, že to povede k udržitelnému rozvoji na globální úrovni a v dlouhodobém horizontu. Sám bych se kromě svého výzkumu rád více podílel na ochraně přírody, ale v každodenním koloběhu terénních výzkumů, grantových zpráv, publikací a formulářů už na tyto aktivity nemám sílu. Kdyby se objevil nějaký student, který by dělal vědu a zároveň ochranu přírody, milerád bych ho v tom podpořil.

Co vás letos pracovní čeká?

Mám naplánovaných šest cest včetně jedné konference. Odtud do konce června budu více v tropech než v Čechách, z čehož moje rodina není úplně nadšená. Pro představu, za týden odjízím do Panamy, pak budu šest dní doma, pak jedu na pět týdnů do Kamerunu, pak budu tři týdny doma, pak jedu na tři neděle do Namibie, pak budu tři týdny doma a pak bych měl jet do Francouzské Guyany.

Už chápu, že času nemáte nazbyt. Co děláte, když máte volno?

Se ženou si vycházíme vstříc při hlídání našich dvou dcer. Když je potřeba, starám se o děti, a když je volná chvíle, zapnu si počítač a pracuji. Dříve jsem hodně četl, jezdil na výlety po Evropě, chodil s kamarády do hospody, ale na koníčky tohoto typu už mi nějak nezbyvá čas. Nastěhovali jsme se teď do nového domu se zahradou, tak doufám, že se od jara do podzimu budu moct rýpat v hlíně.

Připravila Veronika Gregušová, www.pinklich.cz.

Ani letos nebude na této dvoustraně chybět tradiční přehled přednášek, workshopů, festivalů, exkurzí a dalších akcí, které byste si měli poznačit do svého diáře či online kalendáře. Neopomeneme aktuální výzvy, kampaně a petice související s životním prostředím a lidskými právy.

Akce

foto: archiv F

● Do konce února. **Soužití s velkými šelmami.** Krajská knihovna, Karlovy Vary. Putovní výstava, která je již od roku 2009 na cestách po českých a moravských muzeích, galeriích a informačních centrech. Výstava švédských a norských autorů se skládá z 31 panelů, připravilo ji a o české podrobnosti doplnilo Hnutí DUHA. Expozice zobrazuje život vlků, rysů, medvědů a také severských rosomáků. Líčí jejich pokusy o soužití s lidmi v různých částech Evropy a upozorňuje na hlavní problémy, s nimiž se tato vzácná zvířata potýkají.

● 1. 3. **Vyprávění o koniklecové louce na Kamenném vrchu.** Dům ochránců přírody, Brno. Přednášejí Hana Korvasová z Lipky a Vilém Jurek z Rezekvítku. Pořádá Přírodovědecký klub v Brně.

● 2.–3. 3. **Pestrovečer.** Kulturní dům, Mikulčice. Neoveská cimbálová muzika, Bazztaarklan, Carpet cabinet, Mucha, beseda s Arnoštem Novákem, DIY dílny a další bohatý program na tradičním multikulti festivalu pod produkcí Hnutí Bron-tosaurus. Více na pestrovecer.cz.

● 3.–11. 3. **Veganfest 2018.** Café Práh, Brno. Nejen o veganech v armádě a zdravotnictví. Šestý ročník festivalu plný přednášek, workshopů, sportovních exhibic, koncertů

a ochutnávek veganského jídla a další. Detailní program najdete na veganfest.cz/program.

● 5.–14. 3. **Jeden svět.** Praha, poté dalších 36 měst po celé ČR. Dezinformace a mediální manipulace jsou jedním z největších problémů současného světa. Život v informačním věku na člověka klade vysoké nároky – rozlišovat, co je pravda, a co není, sdílet, komentovat, mít názor. Letošní 20. ročník Mezinárodního festivalu dokumentárních filmů o lidských právech proto vybízí k aktualizaci systému. Nejen počítačové systémy totiž potřebují čas na to, aby zpracovaly všechny potřebné informace a mohly hladce fungovat. Viz jedensvet.cz/2018

● 6. 3. **Ohrožená příroda.** Toulcův dvůr, Praha. Přednáška ekologa Karla Kerouše (viz rozhovor v 7.G 4/2017) o tom, co všechno přírodu ohrožuje a jak se můžeme podílet na zlepšení situace. Registrace na moravcova@toulcuvdvor.cz.

● 9. 3. **Inspektor Colleno.** Od 19 hodin, Divadlo Husa na Provázku, Brno. Hra autorů Mojmíra Vlašína a Petra Pařila ze zákulisí České inspekce životního prostředí. Zve Verdis, Nadace Veronica a Sedmá generace, součástí je i raut z Rebia a Tří ocásků, víno a cimbálovka Veronica. Vstupenky na www.sedmagenerace.cz a v obchodech Nadace Veronica.

● 9.–11. 3. **Stavby z přírodních materiálů 2018.** Kulturní Zařízení Domovina, Praha-Holešovice. Zkušení řečníci jako například Sun Ray Kelley, Dan Grmela, Nitzan Iserovitch, Marek Rabik a také workshop hliněných omítek, prezentace

ekologicky šetrných firem, vše o akumulčních kamnech a další. Pátý ročník konference pořádá spolek Baobaby.

● 23.–25. 3. **Festival Evolution.** Výstaviště Praha-Holešovice. 14. ročník festivalu s více než 400 tuzemskými a zahraničními vystavovateli. Produkty zdravé výživy, bio potraviny, přírodní kosmetika i praktické ekologické výrobky do domácnosti, food zóna s bohatým výběrem bio, veggie, vegan, raw, natur a fair trade potravin, novinky z oblasti výchovy a osobního rozvoje včetně stánku 7.G.

● 24. 3. **Hodina Země 2018.** 20:30–21:30, celý svět. Hodinka „načerno“, letos s podtitulem *Klima už jsme změnili, teď se pojďme změnit my.* Přidat akci můžete na www.hodinazeme.cz.

● 24. 3. **Staročeský velikonoční jarmark.** 10:00–17:45, Toulcův dvůr, Praha. Přijďte si vyrobit píšťalu, pomlázku, řehtačku nebo jiný předmět vztahující se k jaru a na závěr společně vynést Moranu a zpátky přinést jaro.

● 7.–8. 4. **Jak snížit svoji uhlíkovou stopu a být energeticky soběstačnější?** Sobota od 10 hodin až neděle do 14 hodin, Centrum Hostětín Veronica. Dvoudenní workshop mimo jiné ukáže, jak se počítá uhlíková stopa osobní i obecná. Lektor Viktor Třebický z Adaptace měst na změnu klimatu.

● 11. 4. **NGO Market.** Forum Karlín, Praha. Prezentace neziskových organizací aktivních ve vzdělávání, dobrovolnictví, oblasti lidských práv, environmentální problematice a dalších oblastech, včetně 7.G. Workshopy, přednášky a diskuse.

● 14. 4. **Sázení vánočních jedliček.** Svinošice u Vranova, 10–12 hodin. Společná jarní výsadba jedliček. Výsadbu slavnostně zahájí fanfáry trubačů. Na lokalitě bude připraveno místo pro zasazení jedličky, potřebné nářadí a povídání o naučné stezce s mravencem Lesíkem. Pozor, na Toulcově dvoře v Praze již 17. 3.

● 20. 4. **Den Země.** Od 14 hodin, Toulcův dvůr Praha. Den upozorňující na dopady ničení životního prostředí.

● 20.–22. 4. **Úvod do permakultury + jedlý plevel + houby.** Spolek Hvozd, Merboltice. Poznávání rašicích bylin, divoký plevel, zakládání pěstírny hub, permakultura v praxi. Kurs pro začátečníky i pokročilé. Pořádá Akademie permakultury.

Petice a kampaně

● **Ženy, které zůstaly.** Dlouhodobý multimediální projekt pomalé žurnalistiky o životě žen, které ovlivňuje migrace; jejich muži nebo celé rodiny odcházejí a ony zůstávají doma. Autorka projektu Magdaléna Vaculčíaková se aktuálně snaží dozvědět více o ženách v Senegal. Více najdete na facebookové stránce Women Who Stay.

● **Ruský masakr.** Andrej Rudomakha, vedoucí ruské skupiny Přátel Země v severokavkazském Krasnodaru, byl surově zbit krátce poté, kdy on a jeho kolegové zdokumentovali nelegální zábor půdy a stavbu rezidencí na zalesněném pobřeží blízko luxusního majetku spojovaného s prezidentem Vladimírem Putinem. Andrej a jeho kolegové dostali také dopis, v němž je nutí k emigraci z Ruska. Petici na jejich podporu najdete na www.change.org/rudomakh.

Pirin, foto: archiv F.

● **Zachraňte Pirin.** Bulharská vláda se chystá zničit Národní park Pirin za účelem rozšíření lyžařského resortu Bansko, a to na 48 procentech rozlohy parku. Aktuálním cílem protestů je zamítnout rozhodnutí parlamentu o zástavbě a odvolat jeho navrhovatele, ministra životního prostředí Nena Dimova. Více si můžete přečíst na tmssmagazine.com/savepirin-why-are-bulgarians-protesting/ nebo napište na boryana@seznam.cz.

Připravila Simona Horká. Tipy posílejte na sgenerace@hnutiduha.cz.

Předplatte si ročník Sedmé generace

a vyberte si mezi sadou pytlíků na bezobalové nákupy, sadou pestrých pohlednic, CD Jarý Svobody *Solo*, tričkem či taškou k 25. narozeninám časopisu

- k předplatnému získáte přístup do e-archivu 7.G a 10% slevu v benefičním obchodě Hnutí DUHA
- můžete odebírat výhradně elektronickou verzi časopisu za 240 Kč/rok
- předplatné nabízíme i na Slovensko
- jste-li studenty či důchodci, obdržíte slevu
- darujte předplatné Sedmé generace i svým blízkým

Více informací na www.sedmagerace.cz/predplatne

Pro vaše PC, čtečky, tablety a mobily jsou e-čísla 7.G ke koupi na publero.com, floopie.com nebo rajknih.cz.

Kde si můžete koupit Sedmou generaci

BOSKOVICE: Kafe za rohem, Plačkova 4 • Bezobalové Boskovicko, Hybešova 2; **BRNO:** Hnutí DUHA, Údolní 33 • ACADEMIA, Náměstí Svobody 13 • Bezobalový obchod, Nezvalova 4 • Knihkupectví Cesta, Rašínova 5 • Kavárna Anděl, Gorkého 34 • Knihkupectví Skleněná louka, Kounicova 23 • Knihkupectví FSS MU, Joštova 10 • Knihy Kanzelsberger, Masarykova 6 • Literární čajovna Skleněná louka, Kounicova 23 • Kudrna, Hlavní vlakové nádraží • Nadace Veronica, Panská 9 • Tři ocásci, Kpt. Jaroše 18; **ČESKÉ BUDĚJOVICE:** Měsíc ve dne, Nová 3; **FRÝDEK-MÍSTEK:** Potraviny bez obalu, Radniční 1245; **HRADEC KRÁLOVÉ:** Bez obalu HK, Mrštíkova 40; **JIHLAVA:** Čajovna Kuba & Pařízek, Masarykovo nám. 21 • Černý bez - bezobalový obchod, Minoritské náměstí 1 • Knihkupectví Otava, Komenského 33; **LIBEREC:** Kadeřnictví HAARO-NATURO, Chelčického 5; **LITOMĚŘICE:** Meloun – ani jeden obal, Velká Dominikánská 26; **NÁCHOD:** Nebalíme to, Komenského 393; **OCHOZ U BRNA:** Kaprálův mlýn, Ochoz u Brna 235; **OLOMOUČ:** Hnutí DUHA, Dolní náměstí 38 • LITRshop - Kulturní centrum Divadlo na cucky, Dolní náměstí 42 • Olomouc bez obalu, Kateřinská 10; **OSTRAVA:** Bezobalu, Halasova 810/8 • Kulturně-literární centrum Academia, Zámecká 2; **PARDUBICE:** Prodejna zdravé výživy a restaurace Špalda, třída Míru 64; **PÍSEK:** BEZ. obchod váženým zbožím, Soukenická 64; **PLZEŇ:** Obchůdek Naděje, Prokopova 27; **PRAHA:** Hnutí DUHA, Lublaňská 18 • Bezobalový obchod, Bělehradská 96 • Bezobalový obchod, Pod Kaštany 5 • Biokoloniál, U Svobodárny 12 • Bio Zahrada, Belgická 33 • ACADEMIA, Národní třída 7, Na Florenci 3, Václavské náměstí 34 • Rekomando, Trojanova 9 • Moje Bio, Bělohorská 117 • Bio Letná, Milady Horákové 22 • Unijazz, Jindřišská 5 • Bio domov, Střelničná 22 • Obchod Fair & Bio, Sokolovská 29 • Divadlo Kampa, Nosticova 634/2a • Kosí zob, Ke Smíchovu 112/80; **ROŽNOV P. RADHOŠTĚM:** Obchůdek Zdravé Já, Palackého 457; **SEDLČANY:** Obchod U Stoletého stromu, Komenského náměstí 63; **ZLÍN:** Bezobaláč, Vodní 4209; **VYSOKÉ MÝTO:** Prodej zdravých potravin, Tůmova 1; **BRATISLAVA:** Artforum, Kozia 20; **KOŠICE:** Artforum, Mlynská 4; **INTERNETOVÝ OBCHOD:** obchod.hnutiduha.cz • zhruba 50 prodejen v síti Mediaprint & Kapa, seznam viz sedmagerace.cz/kde-koupite

7.G

Sedmá generace
společensko-ekologický časopis

Název časopisu, který do roku 1997 vycházel jako *Poslední generace*, je symbolický. Inspirováni Velkým zákonem Irokézů jsme přesvědčeni o tom, že chceme-li jako lidstvo žít na této planetě ve spokojenosti a míru, musí naše jednání zohledňovat také potřeby našich potomků. A to i těch, kteří přijdou sedm generací po nás.

Kontakt / Hnutí DUHA - Sedmá generace
Údolní 33, 602 00 Brno
telefon: 608 443 443
e-mail: sgenerace@hnutiduha.cz

Vydává: Hnutí DUHA - Sedmá generace, Údolní 33, Brno 602 00. **Redakce:** Vít Kouřil (šéfredaktor), Simona Horká (koordinátorka), Míla Zemanová Palánová (koeditorka), Markéta Musilová (propagace), Zuzana Vlasatá, Barbora Černík Bakošová, Jan Miessler, Vojtěch Pelikán, Dominik Grohmann, Štěpán Jindra, Lucie Sovová, Renata Svobodová, Marie Drahoňovská, Martina Valentíková, Magdaléna Vaculčíaková, Veronika Gregušová (redaktoři a redaktorky). **Redakční rada:** Naďa Johanisová, Luba Lacinová, Klára Kubičková, Kateřina Rezková, Mojmir Vlašín, Josefa Volfová, Jan Krajhanzl, Lubor Kysučan, Čestmír Klos, Martin Dokupil Škabraha. Sazba, ilustrace: Jana Kloučková Kudrnová. Jazykové úpravy: Míla Zemanová Palánová. **Inzerce a předplatné:** Simona Horká (sgenerace@hnutiduha.cz). Písmo: Střešovická písmolijna. **Předplatné na rok 2018 (6 čísel):** 390 Kč (ČR) / 19 eur (SR). Studenti a důchodci: 360 Kč (ČR) / 18 eur (SR). E-předplatné na jeden rok: 240 Kč (ČR) / 10 eur (SR). Studenti a důchodci: 210 Kč (ČR) / 9 eur (SR). Číslo účtu: 2000360662/2010, FIO banka. **Uzávěrka tohoto čísla: 5. 2. 2018. 7.G 2/2018 vyjde 25. 4. 2018.** Evidováno: Ministerstvo kultury ČR, reg. č. MK ČR E 6578, ISSN 1212 – 0499 (Print), ISSN 1805 – 8566 (Online). Tištěno na recyklovaném papíře. Fotografie na obálce: Adnovak, Pavel Antono. **Toto číslo Sedmé generace vyšlo díky finanční podpoře individuálních dárců a Magistrátu hlavního města Prahy. Časopis nemusí vyjadřovat jejich stanoviska.**

VEDIS

v produkci Sedmé generace
a za podpory Nadace Veronica
uvádí ve světové obnovené premiéře
a současně v první obnovené derniéře divadelní hru

Inspektor Colleno

aneb

**detektivní drama
ze zákulisí**

České inspekce životního prostředí

autorů Mojmíra Vlašína a Petra Pařila

**dne 9. března 2018 (pátek),
začátek představení v 19.00 hodin,
vstup do foajé v 18.30 hodin**

Místo konání: Brno, Divadlo Husa na provázku

Po představení následuje malá aukce unikátních předmětů,
jejíž výtěžek bude využit na bohubilé aktivity Nadace Veronica.
Aukce proběhne běžnou, holandskou i tzv. moravskou dražbou.

Nezapomeňte si proto vzít s sebou peníze!

**Až do pozdních večerních hodin je pro vás vedle divadelního představení
připraven další atraktivní program!**

**V ceně vstupenky je také (ž)raut, dobré víno a vystoupení populární
cimbálovky Veronica.**

**Vstupenky jsou v prodeji v prostorách Domu ochránců přírody, Panská 9, Brno
a po domluvě v redakci časopisu Sedmá generace Údolní 33, Brno**

Podrobné informace na
www.sedmagerace.cz
www.veronica.cz

Cena vstupenek:
do konce ledna 350,-Kč
od února do začátku představení 400,-Kč
senioři a studující sleva ze základní ceny 50,-Kč

Plastocén – Lidstvo ročně vyprodukuje více než 300 milionů tun plastu. Podle Programu OSN pro životní prostředí (UNEP) tvoří 42 procent všech vyrobených plastů plastové obaly, přičemž každoročně končí okolo osmi milionů tun plastového odpadu v oceánech. Oceány ale nejsou bezbřehé a pomalu se mění v plovoucí skládku. Vlivem vodních proudů se malé i velké plastové částice shlukují do plovoucích útvarů a pokrývají obří plochy. Pro živočichy znamenají smrtelnou past – ryby, želvy, ale i ptáci umírají s žaludky napěchovanými sáčky, uzávěry od PET lahví a jinými částicemi. Časem plasty z oceánů nemizí, ale rozpadají se na menší částice, takzvané mikroplasty. Jejich miniaturní rozměr jim umožňuje pronikat tkáněmi ryb i lidí a vázat na sebe nebezpečné toxiny. Při stávající produkci plastů se předpokládá, že v roce 2050 převáží množství těchto odpadků nad množství ryb. (Sabina Vojtěchová – *Vítejte v plastocénu*)